Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

SYDTHY ÅRBOG
1988

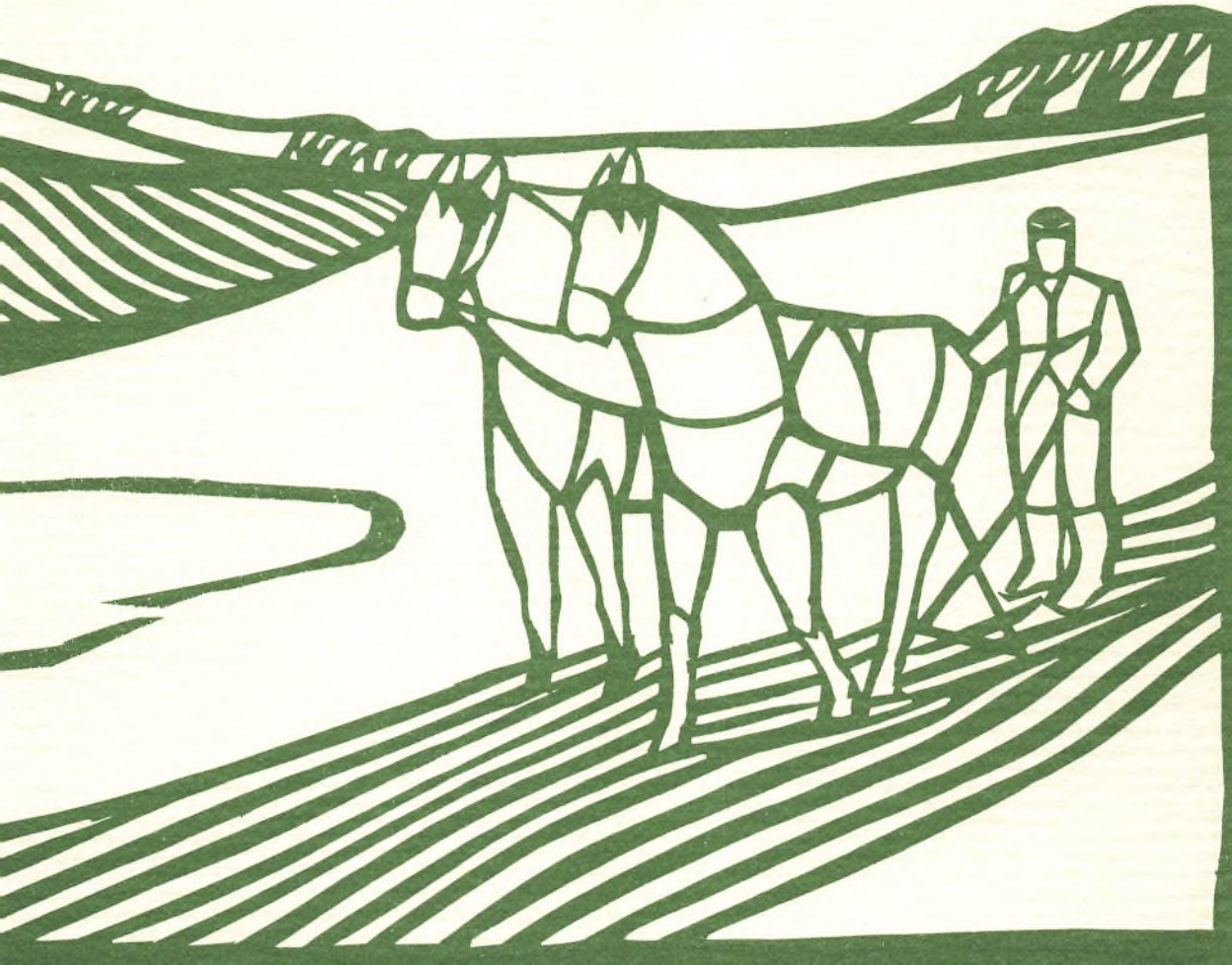

SYDTHY ÅRBOG
1988

Redaktion:
Bestyrelsen for Egnshistorisk Forening for Sydthy
(se side 89)

ISBN 87 88919 04 8
ISSN 0900 - 2103

Omslagets illustration:
Susanne Tvermoes, Sindrup

Forsidemotiv:
Lars pløjer

Bogens typografiske tilrettelægning, sats, tryk og reproduktioner
er udført af Koldby Bogtrykkeri (07 93 65 11)
Skriften er 10 punkt Garamond fra Compugraphic

Omslaget er Antik cover og papiret Uno-matt 115 gr.
fra Winther Papir

Indbinding er udført i Rounborgs grafiske Hus

SYDTHY ÅRBOG

1988

Udgivet af
EGNSHISTORISK FORENING FOR SYDTHY

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord 5
Billeder fra en arkæologisk udgravning 6
Fæstebonde - selvejerbonde 11
Fortidens stemme fra Boddum 21
Gammel Else 22
Da de franske vine kom til Sydthy 23
Man kan jo desværre ikke bygge gamle huse 25
Et interview med »Det gamle hus« 29
Marius 33
En vandring gennem Hurup 36
Et bondebryllup i 1916 46
En tøffelhelt 53
Nogle erindringer fra min barndom og ungdom 54
Tilbageblik 60
Om Lyngholm og dens ejere 65
Forskellige episoder på Lyngholm i 1600 tallet 67
Tale i forbindelse med 200 året for stavnsbåndets ophævelse 68
Bedsted i Japan 73
Erindringer II 76
Sydthy bøger 87
Sydthy Egnshistorisk Arkiv 88
Egnshistorisk Forening for Sydthy 1987/1988 88
Hvordan får du kontakt til Egnshistorisk Forening for Sydthy? 89

Stikordsregister til årgangene 1984-87 90

Sydthy Årbog 1988

Plovmanden - Lars Pedersen, Sindrup - på omslaget er Susanne Tvermoes' bidrag til årbogen i stavnsbåndsåret. Smukkere markering af det jubilæumsår, der nu er ved at rinde ud, kunne vi ikke ønske os. Vi siger tak til Susanne Tvermoes.

Gunnar Kjær Mortensen - nu kommuneingeniør i Tranekær på Langeland - har ikke glemt Sydthy. Fra hans hånd bringer vi artiklen »Fæstebonde-Selvejerbonde«, årbogens bidrag til 200-året for stavnsbåndets ophævelse.

Var Jyllands/Thys fæstebønder bedre stillede end deres sjællandske kolleger? - Et interessant forsøg på at besvare spørgsmålet står at læse i »Folk og Kultur 1988«, årbog for dansk etnologi og folkemindevidenskab. I artiklen, »Det 'mørke' Jylland og 'Verdensmarkedet'«, konkluderer Johs. Møllgaard:

» - Verdensmarkedet satte nye betingelser og gav nye muligheder, som for jyderne førte til organiseret studeopdræt og studeeksport. Men studeopdrættet krævede en særlig social organisation og en særlig kontrol med arbejdsstyrken, fordi pasning af levende dyr kræver omsorgsfuld pleje og vedvarende agtpågivenhed m.h.t. dyrenes trivsel. Dette krav om omsorg var ikke krævet af korndyrkeren. Høstudbyttet var mere afhængig af vind og vejr end af bondens omsorg, når først sædekornet var lagt. Motiveringen for at være omsorgsfuld over for opdrættet øges, når anerkendelse, prestige og en højere pris kommer den omsorgsfulde bonde til del. Disse betingelser for produktionen fremmede en struktur, hvor opdrættet blev underlagt markedsmekanismen. Fæstebønderne blev tilskyndet til at opdrætte ungdyr til salg på det (relativt) frie marked, der med prisdannelsen som kontrolmekanisme sikrede varens kvalitet.

Studeopdræt krævede en stadig justering af kvægbesætningerne med hensyn til køn, aldersgruppe og antal i forhold til græs-og fodersituationen.

For staldgårdenes vedkommende skulle der store besætninger årlig genetableres efter engrossalget. Denne justering og genetablering af besætningerne indebar en betydelig lokal handel med kvæg, som i vid udstrækning blev overladt de jyske fæstebønder.

Den megen handel gennem århundreder gav jyderne deres vigtigste kulturelle særpræg. Den førte til mindre solidaritet, større individualisme og større foretagsomhed«.

Som bebudet sidste år bringer vi et *stikordsregister* til de hidtil udkomne årbøger. Af praktiske årsager - tidsplan for trykning og udgivelse - er 1988 årbogen ikke omfattet af registeret, der findes side 90.

Stikordsregisteret er 3-delt, så man har mulighed for at søge under *1) person, 2) sted og 3) sag (emne).* Forhåbentlig har vi hermed lettet anvendelsen af årbøgerne som opslagsværker.

Skulle medlemmerne/læserne mangle enkelte årgange, kan disse endnu købes, dog er 1984 årbogen udsolgt.

U.L.

Hermed ønsker redaktionen god læse- og skrivelyst!

Billeder fra en arkæologisk udgravning

Om undersøgelsen af en overpløjet gravhøj med fund fra yngre stenalder og romersk jernalder ved Gadegård i Helligsø sogn

Af Jens-Henrik Bech, Museet for Thy og Vester Hanherred, Thisted

I efteråret 1987 var store maskiner i gang med gravning af rødler hos proprietær Niels Søndergård, Gadegård ved Helligsø. Leret skulle bruges til produktionen på det nærliggende Helligsø teglværk. Da råstofgravningen ville berøre en overpløjet gravhøj, kom Museet for Thy og Vester Hanherred ind i billedet, og der blev med økonomisk støtte fra Rigsantikvaren foretaget en udgravning af højen. Som det vil fremgå af den følgende række fotos og tegninger, gav udgravningen uventet gode resultater.

Efter pløjelaget var fjernet på den centrale del af gravhøjen dukkede talrige hånd- til hovedstore marksten samt en del mindre kridtheller op. Tilsyneladende lå de uden noget system, men videre gravning gav syn for sagn

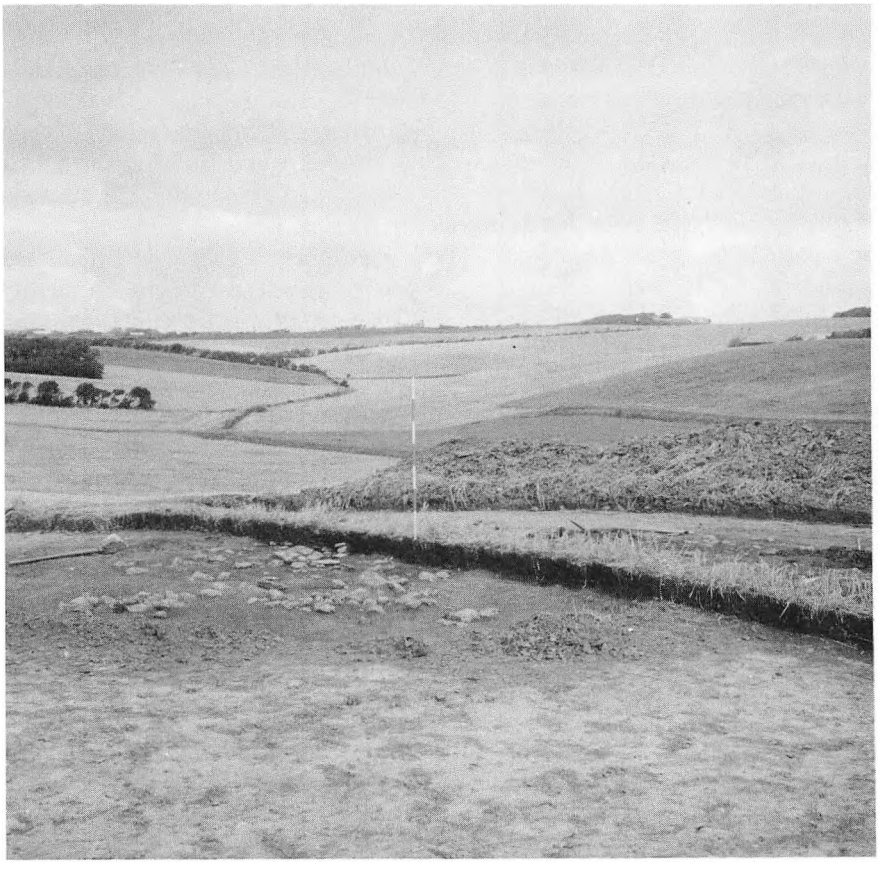

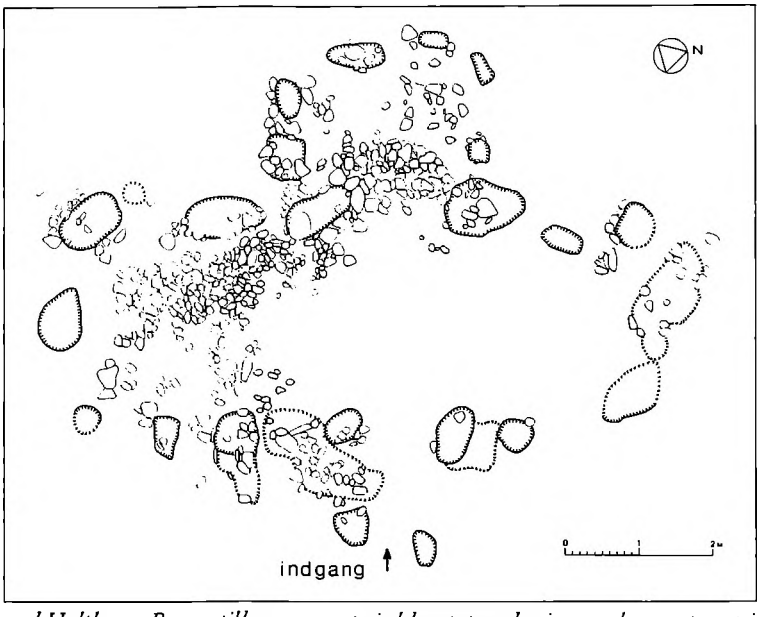

Mørkere partier i undergrunden var spor efter forlængst fjernede sten, og til sidst tegnede grundplanen sig af en jættestue med et lille bikammer opført på stedet for godt 5000 år siden.
Hovedkammeret i jættestuen var orienteret nord-syd med en indgang mod øst og målte 7 × 2,5 m.; i kammerets sydlige del fandtes stadig et intakt gulv lagt af næve- til tallerkenstore flade kridtheller. Fra hovedkammeret havde der været indgang til bikammeret, som i grundplan kun målte 2,5 × 2 m.
Jættestuen ved Gadegård har både i dimensioner og opbygning været næsten magen til den fredede jættestue Lundehøj ved Heltborg. Begge tilhører en ret sjælden type, der især er koncentreret i Limfjordsområdet, og som karakteriseres af det lille bikammer bag ved hovedkammeret.

En del fine oldsager fremkom ved udgravningen af jættestuetomten. På gulvene og i et 2-5 cm. tykt lag derover fandtes forskellige gaver til de gravlagte i jættestuen: 7 slebne tyknakkede flintøkser og 5 økser fremstillet af bjergarter. Endvidere ca. 30 flækker, omkring 40 kølle- og øksedormede ravperler samt enkelte lerkarskår. Spredt på gulvene blev også fundet skeletdele, dog i meget dårligt bevaringstilstand.

Det er ikke kun i midten af gravhøjene, der kan gøres fund. Erfaringsvis findes der ofte anlæg i kanten af eller lige udenfor højene. Med rendegraver blev der derfor frilagt en bane omkring hele foden af højen ved Gadegård. Imod vest dukkede der godt en meter udenfor højen pludselig nogle sten op, og den videre maskinafgravning blev derfor standset på dette sted. På billedet ses stenene ved landmålerstokken - som det snart skulle vise sig, var der tale om en stenkiste, men ikke nok med det, til vores overraskelse dukkede der udenfor kisten også fund frem, og det af en karakter, som fik os til at gøre store øjne.

Inden for et mindre område godt en halv meter nord for stenkisten blev lige efter maskinafgravningen fundet en lille blå, hvælvet glasskive samt et par uidentificerede genstande af jern- og bronze. Tæt herved fremkom yderligere en lille tenvægt af bronce. Der var udenfor al tvivl tale om dele af et gravudstyr fra jernalderen. Stenkisten var øjensynlig urørt, så herfra kunne udstyret ikke stamme. Der måtte derfor være tale om endnu en grav - og det lige uden for stenkisten.

Ved en nærmere afrensning dukkede ganske rigtigt også de svage konturer op af selve den nedgravning, som den døde var blevet anbragt i. På bunden af nedgravningen fandtes en lille fingerring dannet af en ombøjet enkel guldtråd og tæt herved en samling små blå glasperler. På billedet ses i forgrunden de stykker køkkenrulle, som under arbejdet dækkede jern- og bronzegenstandene i graven, og som med jævne mellemrum blev gennemvædet, for at tingene ikke skulle tørre ud. Hovedparten af fundene i graven fandtes indenfor et område på 50 x 25 cm. Efter at jorden omkring dette område var fjernet, stod der en jordblok tilbage, som blev indstøbt i paraffin og transporteret til amtets konserveringsanstalt i Skive, hvor den videre undersøgelse kunne foregå på en bedre og mere omhyggelig måde, end det var muligt ude i felten.

Udgravningen viste, at der i umiddelbar tilknytning til stenkisten (grav C) var ikke bare én, men hele to andre grave. Foruden den rige grav A fandtes der også dele af en brandgrav (grav B), som var blevet delvist ødelagt ved anlæggelsen af grav A. En del af den sydlige langside på denne grav var dernæst blevet ødelagt ved opførelsen af grav C.

Numrene på tegningen henviser til flg.:

1-3: Gravgaver i grav A.

1. Koncentration af genstande optaget i jordblok. Se billedet øverst på næste side.

2. Guldring.

3. Tenvægt.

4-9: Gravgaver i grav C.

4. Lille stensamling

5. Lerkop.

6. Lerfad.

7. Jernkniv.

8. Lervase.

9. Lerkop.

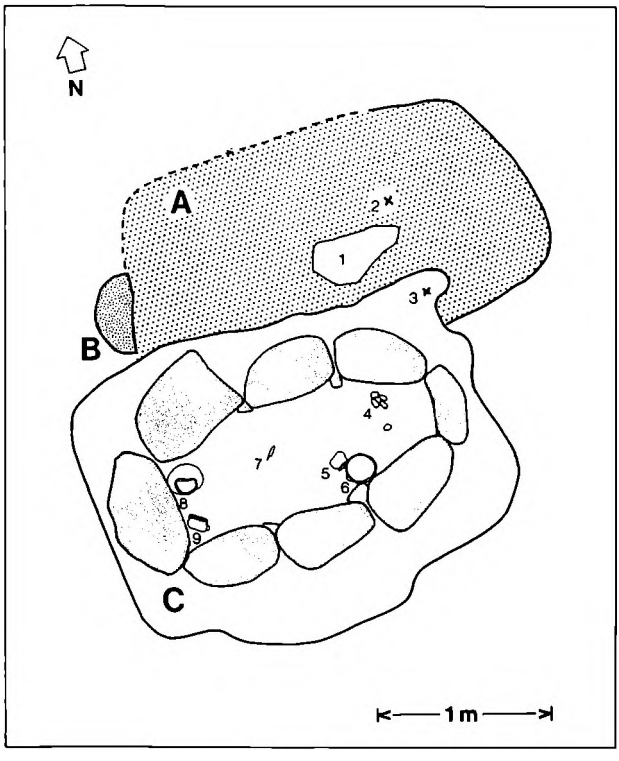

Efter at stenkisten var tømt for indskredet jord, dukkede gravgaverne op på bunden af graven. Foruden en lille jernkniv, der formodentlig har siddet i bæltet, var der fire lerkar. To i vestenden og to op ad den søndre langside. Af deres indhold af mad og drikke var intet bevaret. Den døde var blevet gravlagt med hovedet imod vest, som fundet af små stykker tandemalje i vestenden af graven viste. Fem små ubearbejdede sten i fodenden af graven skal muligvis også opfattes som hørende til gravudstyret. En praktisk funktion af disse er dog svær at forestille sig, så formodentlig er de nedlagt som erstatning for et eller andet. Lignende samlinger af småsten kendes fra samtidige grave.

Stenkisten dateres af keramikken til romersk jernalder - mere nøjagtigt kan man sige, at træk i formgivningen og udsmykningen af lerkarrene viser, at de næppe er fremstillet senere end ca. 250 e. kr.

Nederst til højre i billedet ses den paraffinblok, som koncentrationen af genstande i den ældre grav A blev indesluttet i før optagelsen.

Efter at være bragt til amtets konserveringsanstalt i Skive blev paraffinblokken fra grav A først røntgenfotograferet. Herefter kunne den videre fremgravning foregå med stor sikkerhed, da man på røntgenbilledet kunne se, hvor tingene lå - og hvor man derfor skulle passe på.

Fotografiet viser indholdet i jordblokken efter endt konservering. Blokken er indfattet i en trækasse med henblik på udstilling på museet i Thisted.

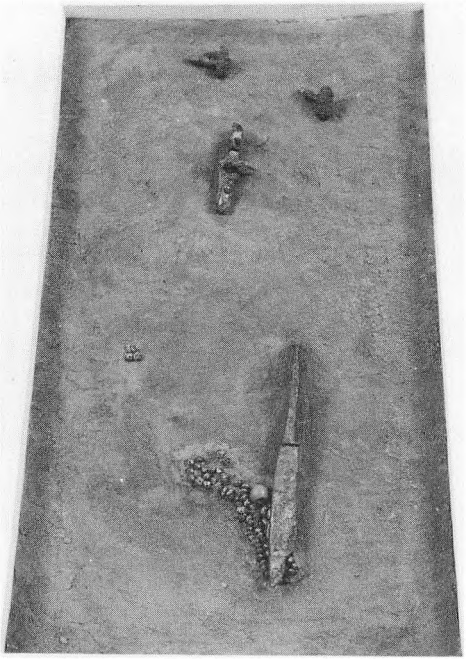

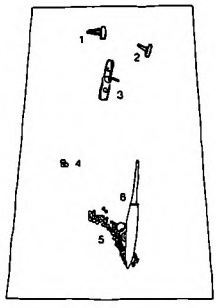

1 + 2 : jernfibler.
3 : bronzefibula.
4 + 5 : glasperler.
6 : jernkniv.

Som standardudstyr i datidens grave finder vi jernkniven, der her foreligger i en godt 22 cm lang udgave. Kniven var et uundværligt redskab og findes i både mands- og kvindegrave. At vi her har at gøre med en kvindegrav, viste allerede den tidligere omtalte tenvægt af bronze, men også de mange glasperler i graven peger i samme retning. I alt blev der fundet 66 perler, 64 små blå glasperler og to større, den ene af ensfarvet rødbrun glasflus den anden mere kunstfærdigt udført med en slags mosaikmønster. Sammen med perlekæden lå også en lille sølvring. Som kæden blev fundet kan det med sikkerhed siges, at den afdøde ikke har båret den om halsen; den har derimod ligget ved bæltestedet formodentlig i en pose eller lign.

På skulder og bryst har kvinden båret tre fibler. Forsynet med fjederkonstruktion har de fungeret som en art sikkerhedsnåle til at holde tøjet sammen. På hver skulder har der været simple jernfibler. Bronzefiblen på brystet derimod var noget helt specielt med udsmykning i forgyldt sølvblik og med påsatte blå, hvælvede glasskiver. På grund af sin sjældenhed og fine udførelse var det dette stykke, som påkaldte sig størst opmærksomhed ved udgravningen af fundene fra kvindegraven.

På siden af den 9 cm lange firkantede kasse, som omslutter spiralen på bronzefiblen, ses en beklædning af forgyldt sølvblik med forskellige indpressede ornamenter i form af perlestave, cirkler og ottetalsformede figurer. Desværre er det kun den forreste del af fiblen, der er bevaret. Da dele af fiblen fandtes i fylden til den nærliggende stenkiste, må den allerede være blevet bekadiget i oldtiden. Nogen særlig pietetsfølelse overfor ældre grave kan der øjensynlig ikke have hersket dengang.

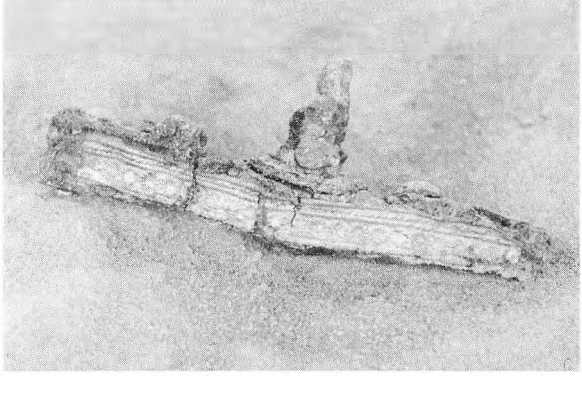

En nært beslægtet fibula blev i 1973 fundet i en rigt udstyret kvindegrav fra Bjergby på Nordvestmors. Begge fibler er fremstillet af nordiske kunsthåndværkere i den første halvdel af 200-tallet efter Kristi fødsel. På dette tidspunkt fandtes der rundt om i landet en række indflydelsesrige og mægtige slægter, som havde råd til og mulighed for af anskaffe sig eftertragtede prestigegenstande bl.a. i form af fine guldsmedearbejder. Kvinderne fra Gadegård og Bjergby tilhørte uden tvivl denne samfundsgruppe.

Gravhøjen fra Gadegård så ikke ud af meget, da undersøgelsen startede i efteråret 1987. I fortegnelsen over oldtidsminder i Helligsø sogn stod den kun omtalt som en »upløjet Højning«, på eller ved hvilken der engang var fundet en flintøkse. Sammenholdt med, hvad der så dagens lys gennem udgravningen, kan man roligt sige, at resultaterne overgik alle forventninger.

Højen kan samtidig tjene som en illustration af, hvad der stadig kan gemme sig i landsdelens over 2000 sløjfede gravhøje. Og som vi har set det, gælder denne konstatering ikke blot selve højene, men også deres umiddelbare omgivelser. Tidligere tiders jævning af gravhøjene førte ofte til en øgning af muldlagets tykkelse udenfor højfoden - og det er netop dette forhold, vi i dag kan drage fordel af. For gennem et tykkere muldlag er fundene lige udenfor de sløjfede høje undertiden blevet beskyttet mod ødelæggelse af vore dages effektive markredskaber. - Lignende bevaringsforhold kan derimod ikke påregnes ved de fredede gravhøje. Her står højfoden ofte med en 30-40 cm høj kant ud mod den dyrkede mark, og hvad der måtte have været af anlæg vil for længst være ødelagt. Vi kan så til gengæld trøste os ved de fredede højes store landskabelige værdi og tanken om de mange uforstyrrede begravelser, som disse høje stadig rummer.

Fotos: Jytte Nielsen (billede 1 og 4), Jens-Henrik Bech (billede 3, 7, 8 og 9), Peter Jensen (billede 5). Tegninger: Jytte Nielsen (billede 2), Jens-Henrik Bech (billede 6 og 8).

Fæstebonde - selvejerbonde

Af Gunnar Kjær Mortensen, Slotsgade 26, Tranekær

Denne artikel skal i anledning af stavnsbåndsjubilæet fortælle lidt om fæstebøndernes kår for 200 år siden, belyst ved en enkelt gårds historie.

Et andet hovedformål er at vise, hvorledes man kan finde frem til en ejendoms historie og dermed belyse livsvilkårene for ejendommens beboere. Artiklens hovedvægt er lagt på tiden før 1800, hvor de fleste gårde var fæstegårde underlagt godser eller hovedgårde. Som eksempel har jeg valgt gården »Vester Fuglebæk« på Boddum, som undertegnede beboede i tidsrummet 1979 - 1987.

Når man skal finde en ejendoms historie, så er indgangsnøglen ejendommens matrikelnummer, - i dette tilfælde matr. nr. 15-a af Boddum by, Boddum. Med dette som udgangspunkt kan man forespørge på tinglysningskontoret i Thisted. Om ejendommens ejere før 1979 kunne de oplyse om følgende skøder:

1.10.1973 tinglyst skøde fra Viggo Hove til Laurits S. Hansen (Laurits Hansen lagde jorden til sin egen gård og frastykkede bygningsparcellen på 3087 m²).

28.7.1938 tinglyst skøde fra Niels Hove til Viggo Hove.

Tinglysningskontoret oplyste, at ældre skøde- og panteprotokoller var afleveret til Landsarkivet i Viborg, og kunne samtidig oplyse på hvilken side, man kunne finde ejendommens blad i den foregående protokol.

På biblioteket i Hurup har jeg engang lånt en slægtsbog »Slægten Hove fra Boddum sogn« (Nordisk Slægtsforskning ApS, 1979). Af denne bog fremgår det, at slægten skulle have boet på »Vester Fuglebæk« siden 1836.

På landsarkivet i Viborg opsøgte jeg registret over skøde- og panteprotokoller nr. B 34 for Hassing og Refs herreder, hvor der findes et realregister ca. 1870 - 1958 for Boddum sogn (bestillingsnr. SP 145). Ved at slå op på det sidetal, jeg havde fået oplyst fra tinglysningskontoret, fandt jeg ejendommen matr.nr. 15-a

af Boddum. Under rubrikken »adkomster« var anført følgende skøder:
28.7.1938 tinglyst skøde fra Niels Hove til Viggo Hove.
14.6.1900 tinglyst skøde fra L.H. Nielsen til Niels Hove Nielsen, og hvor det er tilføjet, at købers navn iflg. forevist navnebevis af 20.12.1905 er ændret til Niels Hove.
10.1.1867 tinglyst skøde fra N. Larsen Hove til Laurits Hove Nielsen.
På Egnshistorisk arkiv i Vestervig findes en maskinskrevet folketælling f. Boddum sogn fra 1880[1], som giver et godt øjebliksbillede af beboerne i gården for godt 100 år siden:

Navn	alder	ægtesk.-stilling	født i (sogn)	familiestilling, erhverv
9. en gård Laust Houe				
Nielsen Maren	38	gift	Boddum	gårdejer
Madsen Maren Houe	37	gift	Visby	hustru
Nielsen Niels Houe	11	ugift	Boddum	deres børn
Nielsen Ane Marie	7	ugift	Boddum	
Nielsen Kirsten Houe	5	ugift	Boddum	
Nielsen Niels Larsen	1	ugift	Boddum	
Houe	75	enkem.	Boddum	mandens far, forsørges af sønnen.
Hanne Madsen	26	ugift	Visby	tjenestepige
Peder Kristian Lauridsen	23	ugift	Ydby	tjenestekarl

Det, man især skal lægge mærke til, er, at den forhenværende ejer, Niels Larsen Hove, sidder på aftægt i gården. Blandt børnene ses den 7-årige Niels Hove Nielsen, som senere overtog gården.

I 1882 blev gården flyttet ud til den nuværende placering. Før den tid lå den i byen[2]. Efter udflytningen har den heddet »Vester Fuglebæk«, men fra gammel tid har den heddet »Kroghgaarden« eller »Krogen«.

Hvis man vil have et indblik i familiemønstret fra den foregående generation, kan man ty til folketællingen 1845[1], som fortæller:

Navn	alder	ægtesk.-stilling	født i (sogn)	familiestilling, erhverv
17. en gård Niels Larsen Houe	41	gift	Boddum	gårdmand
Maren Clemmensdatter	36	gift	Ydby	hustru
Christiane Nielsen	10	ugift	Boddum	deres børn
Ane Kirstine Nielsen	8	ugift	Boddum	
Maren Nielsen	6	ugift	Boddum	
Laurids Nielsen	4	ugift	Boddum	
Kirsten Nielsen	2	ugift	Boddum	
Christiane Jensdatter	20	ugift	Kettrup	tjenestepige

Blandt børnene ses Laurits Nielsen, 4 år. Han kaldes i de forskellige skriftlige kilder i flæng Lars, Laust eller Laurids, selv om der er tale om samme person, og han blev senere som voksen ejer af gården.

I de foregående skøde- og panteprotokoller er der et alfabetisk register på sælgeren, men hvis en ejendom er handlet i flere omgange, kan det være lidt vanskeligt at holde styr på. Det sikreste er derfor at skrive til Matrikelarkivet[3] og anmode om en udskrift af sogneprotokollen til matriklen 1844. Sogneprotokollen er et forarbejde, som er udført længe før 1844, - for Boddums vedkommende ca. 1820. Det anføres heri, at matr. nr. 15 ejedes af Jens Madsen Leed, og iflg. den gamle matrikel havde gården et hartkorn[4] på 5 tdr. 4 skp., men var senere blevet udstykket i 15-a, 15-b og 15-c, og hvor Niels Larsen Houe blev ejer af hovedparcellen 15-a. Når man bestiller udskrift af markbogen, kan man samtidig bestille udskrift af ældste hartkornsekstrakt fra Matrikelarkivet (udarbejdet ca. 1811, men har været i brug i en længere årrække). Når der kom en ny ejer, blev den gamle ejers navn streget over, og der blev tilføjet den nye ejers

2 generationer på »Vester Fuglebæk«
Fra venstre: Valborg Houe, en sønderjysk feriepige, Stinne Houe, Lilly Houe, Niels Houe, Viggo Houe

navn. I det aktuelle tilfælde er første ejers navn anført: Rasmus Abrahamsen, men dette er senere overstreget og erstattet af: Jens Madsen Leed.

Med disse nyttige oplysninger kan man så gå i gang med skøde- og panteprotokollerne og finde følgende skøder:

12.10.1820 tinglyst skøde fra Rasmus Abrahamsen til Jens Madsen Leed.

8.12.1831 tinglyst skøde fra Jens Madsen Leed til (broderen) Mads Madsen Leed.

1830 - ? - 1835 skøde fra Mads Madsen Leed til Niels Andersen Myg og Niels Christian Christensen.

Af uforklarlige grunde kan dette skøde ikke findes i skøde- og panteprotokollen, men handelen kan bevises indirekte gennem salg af tiender på samme gård fra Mads Madsen Leed til samme købere. Mads Madsen Leed skriver i skødet, at det drejer sig om tiender af hartkorn 4 tdr. 5 skp. 2¼ alb. »som er Hovedparcellens Hartkorn af min forhen ejede Gaard, 'Kroghgaarden' kaldet, beliggende i bemeldte Boddum Sogn og Bye«.

15.12.1836 tinglyst skøde fra Niels Andersen Myg og Niels Christian Christensen til Niels Lauridsen Houe.

Det er på dette tidspunkt, at familien Hove kommer til at eje og bebo ejendommen, og derefter går den fra far til søn i 4 led helt indtil 1973.

Hvis vi vender tilbage til skødet fra Rasmus Abrahamsen, tinglyst 12.10.1820, så sælger han »min ifølge Skjøde af 24. juni 1811, tinglæst 1. August 1811 tilhørende Gaard i Boddum Bye - - «. Sådan en passus letter det videre undersøgelsesarbejde, og man kan derfor finde frem til næste skøde:

1.8.1811 tinglyst skøde fra Ole Krog til Rasmus Abrahamsen.

På tilsvarende måde kan man finde frem til det mest interessante skøde, nemlig da gården som fæstegård under Boddumbisgaard solgtes til fri selvejergård og købtes af gårdens sidste fæstebonde, Ole Krogh, for 900 Rigsdaler. Der var dog indføjet et klart vilkår om, at gården ingensinde måtte sælges til en anden hovedgård og blive hoveripligtig til denne. Ejeren af Bod-

dumbisgaard frasolgte al sit fæstegods til bønderne ved skøder af 20.6.1804, tinglæst 8.8.1805.

Den sidste fæstebonde, Ole Krogh, hed i virkeligheden Ole Pedersen, og vil man vide noget om hans familieforhold, kan man benytte folketællingen 1801[1], som ser således ud:

Navn	familie-stilling	al-der	ægtesk.-stilling	erhverv
15. familie				
Ole Pedersen	hosbonde	52	begge i 1. ægte-skab	gaard-mand
Kirsten Nielsdatter	kone	58		
Peder Andersen	pleye-børn	15	ugifte	
Peder Nielsen		7		
Maren Lund		80	enke e.l. ægtesk.	almisse-lem

Som det ses af foregående, så er de nyttigste redskaber, man kan benytte til at finde en selvejergårds historie, hovedsagelig skøde- og panteprotokollerne suppleret med folketællinger, samt ikke mindst matrikeloplysninger. Hvis man er kommet helt i knibe, kan man også tage ind til matrikelarkivet og se på ældste matrikelkort (1811), hvor ejers navn er påskrevet hovedparcellen på kortet. Matrikelkortet har været i brug en længere årrække, og når der kom en ny ejer, stregede man det første navn ud og påførte næste ejers navn. Det er samtidig en god dobbeltkontrol til skøde- og panteprotokollerne, hvis man vil være sikker i sin sag.

Når man skal finde en ejendoms historie længere tilbage i tiden (som fæstegods), må man gå til godsarkiverne, som opbevares i landsarkivet i Viborg (men i Boddum Bisgaards tilfælde med kopi af registre til fæste- og skifteprotokol i Egnshistorisk Arkiv i Vestervig). I navneregisteret[5] til fæsteprotokol finder vi nu Ole Krog, som fik udstedt fæstebrev 13.8.1795 på »den gård i Boddum sogn og by, som Niels Nielsen sidst beboede, men af armod fragik«, hvilken gård, af hartkorn 6 tdr., Ole Krog (fra Thyholm) i sin livstid måtte fæste på følgende vilkår:

1. gårdens bygninger, besætning og inventar modtager fæsteren i den stand, som det er anført i den foretagne syns- og taksationsforretning, og at han ved dødsfald eller fratrædelse afleverer det i samme stand.
2. at fæsteren betaler alle kongelige skatter som nu forefindes eller i fremtiden måtte blive pålagt, samt udreder forrige fæsters restance på 7 rigsd. 3 mark 2 skilling.
3. at fæsteren forretter hoveri til Boddumbisgaard som »for en hel plov« (d.v.s. for 1 helgård) samt betaler i årlig landgilde (= fæsteafgift) 6 tdr. »godt og forsvarlig velanset byg« samt forrige års restance på 2 tdr. 3 skp. byg.
4. fæsteren kan undlade at betale indfæstning (= kontant engangssum ved nyt fæsteforholds indgåelse).
5. iøvrigt retter fæsteren sig efter landets love, alt under dette fæstebrevs fortabelse.

Det har således været noget af et fallitbo, som Ole Krog skulle til at tage fat på. Tidligere i 1700 tallet havde hoveriet været ubestemt, - bonden havde bare at stille, når han blev tilsagt, men ved overenskomst af 16.4.1792[6] var hoveriet blevet bestemt således, at hver bonde vidste, hvor meget han havde pligt til at yde. Hver helgård fik tildelt 68-70000 alen² (ca. 2,7 ha.) af hovedgårdsmarken, som pågældende fæstebonde skulle passe fuldstændigt (pløje, harve, så, høste og samle sten m.v.) samt bjerge hø på 36-37000 al.² (ca. 1,4 ha.) engareal, samt udkøre gødning på ca. 15000 al.² (ca. 0,6 ha.). Desuden skulle der til hovedgården leveres 6 læs fladtørv, 8 læs skudtørv og 2 læs lyng. Endvidere var der fastlagt et antal spanddage (hvor bonden skulle stille med hestespand, f.eks. ved kørsel med korn, som skulle sælges), samt et antal gangdage (hvor der kun skulle møde en karl til f.eks. at tærske eller reparere bygninger på hovedgården). Hoveriet til Boddumbisgaard fungerede til 1. nov. 1803, og for de sidste 3½ år er der bevaret en protokol, hvori det nøje er anført, hvad bonden skulle udføre på de enkelte gang- og spanddage.

For at give et indblik i dette, gengives nedenfor, hvilket hoveri Ole Krog skulle yde (udover markarbejde, højbergning og tørvegravning) som gang- og spanddage i tidsrummet 1. maj 1800 - 1. maj 1801:

		spandd.	gangd.
2. juli	blandet i møddingen (blandet staldgødning med jord)	1	1
8. juli	gårdens (bygnings-) reparation	1	1
10. juli	do.		1
11. juli	do.		1
21. juli	reparation af havediget	1	1
13. nov.	renset byg		1
9. dec.	tærsket		1
22. dec.	renset byg		1
23. dec.	tærsket		1
12. mts.	renset korn		1
26. mts.	tærsket havre		1
8. april	renset dito		1
23. april	(ud-)skibet korn		1
Ialt		3	13

I godsarkivet findes der desuden fra enkelte år i 1700 tallet nogle såkaldte jordebøger, d.v.s. en fortegnelse over de til hovedgården hørende fæstebønder, med angivelse af navn, fæstegårdens hartkorn og matrikelnr. iflg. Chr. V's matrikel 1688, samt, for enkelte godsers vedkommende, også hvad den årlige landgilde var. For Boddumbisgaard er det så heldigt, at der findes jordebøger fra årene 1738, 1762, 1778 og 1789.

Hvis vi et øjeblik holder fast i Ole Krogs fæstebrev, så blev det oplyst, at hans forgænger hed Niels Nielsen, og i jordebogen dateret 18.8.1789 finder vi således:

matr. nr. 15 af hartkorn 4.6.0.2
Niels Nielsen Krog
½ af nr. 28 af hartkorn 0.6.3.1
- dette kaldes Balle
ialt 5.5.0.0
landgilde ialt 6 tdr. 6 skp. byg
1 hel plov (d.v.s. der ydes hoveri som 1 helgård).

I folkefortællingen 1787[7] (den første af folketællingerne) ser familiebilledet således ud:

Navn	familiestilling	alder	ægtesk.-stilling	erhverv
Niels Krog	hosbonde	32	begge i 1. ægteskab	bonde og gaardbeboer
Mette Jensdatter	hans kone	33		
Niels Nielsen	deres børn	6	ugifte	
Jens Nielsen		4		
Anne Nielsdatter		1		
Kirsten Pedersdatter	tienestequinde	32	ugift	
Maren Lund	tienestequinde	60	enke efter 1. ægtesk.	inderste og almisselem

»Vester Fuglebæk«, ca. 1910

Det mest nærliggende er derpå at se, om der skulle være et fæstebrev for Niels Nielsen. I navneregisteret kan man derpå finde frem til 6.11.1781 udstedt fæstebrev til Niels Nielsen, født i Lyngs (Thyholm) på »Kraagen« i Boddum, matr. nr. 15 af hartkorn 4.6.0.2 samt halvpart i et sted kaldet »Lille Balle« under nr. 28 af hartkorn 0.6.3.1, som ialt udgør hartkorn 5.5.0.0, som Anders Michelsen sidst havde i fæste, men som han på grund af fattigdom og legemlig skrøbelighed nu frivillig afstod.
Vi ved nu, at forrige fæster hed Anders Michelsen, og at han afstod gården i 1781.

Når en fæstebonde eller hans kone døde, så var det godsbesidderen, der var skiftemyndighed og dermed skulle sørge for fordeling af arv og gæld. I dag ville vi anse dette for betænkeligt, for godsbesidderen var sjældent en uvildig instans, som en offentlig skifteret.
I registeret til Boddumbisgaards skifteprotokol finder vi således frem til skiftet efter Anders Michelsen. Et sådant skiftebrev er en enestående mulighed for at kigge indenfor i et bondehjem for 200 år siden og se, hvad der var af bohave, beklædningsgenstande og husgeråd. Der fremgår intet om besætning, markredskaber o.l., for dette havde den ny fæster Niels Nielsen overtaget. I let omskrevet form lyder skiftebrevet:
»Anno 1784, den 26. Maj indfandt sig på velædle og velbyrdige hr. commerceråd Sommer til Todbøl og Boddumbisgaard hans vegne skoleholderen Claus Langemark fra Boddum skole i dødsboet efter afgangne Anders Michelsen i Boddum medbringende tvende vurderingsmænd ved navn Niels Nielsen og Thorkild Christensen, begge af Boddum, for at registrere og vurdere, hvad afgangne Anders Michelsen har efterladt sig, til efterfølgende skifte og deling imellem hans efterladte enke og afdødes børn af første ægteskab, nemlig en søn Michel Andersen, som ifølge loven selv er myndig, og som ved forretningen er til stede. Desuden en datter, Karen Andersdatter, på hvis vegne var mødt hendes formynder, Niels Hansen af Dover. Endelig var enken til stede sammen med hendes laugværge Mads Møller af Boddum mølle. I overværelse af ovennævnte blev skiftet forrettet som følger:

I stuen:	Rd.	Mk.	Sk
sengeklæder			
1 overdyne	1	2	0
1 underdyne	1	0	0
2 hovedpuder	0	4	0
2 gamle blårgarns lagener	0	4	0
1 lille fyrrebord	0	1	8
1 gammel skammel	0	0	2
2 træstole	0	2	8
1 gammelt fyrreskab	0	1	8
2 setter	0	0	1
2 fade	0	0	4
1 malkespand	0	0	4
2 gl. gryn- »kubber«?	0	0	4
2 sorte gryder	0	0	3
den salig mands klæder			
1 gl. grå kjortel	0	0	8
1 lædervest m. messingknapper	1	0	0
1 gl. brun vadmelsvest	0	2	0
1 gl. lædervest	0	1	0
1 gl. do.	0	0	4
1 stribet nattrøje	0	0	8
1 hvid vadmels do.	0	0	12
1 hvid brystdug	0	0	4
1 par skindbukser	0	2	0
1 par gl. do.	0	0	12
1 grå vest med metalknapper	1	0	0
1 grå brystdug	0	4	0
1 gl. hat med hatteslag	0	0	4
3 blårgarns skjorter	1	1	8
2 halsklude	0	1	0
2 blå huer	0	1	0
3 par vanter	0	0	12
1 par blå hoser	0	1	0
2 par gl. grå hoser	0	0	12
1 par gl. sko og træsko	0	0	8
Indtægten	10	5	6
Da nu intet videre fandtes, følger udgiften således:			
Den afdødes begravelse har kostet ialt	6	4	0
Bortskyldig gæld til Mads Andersen i Boddum	2	3	0
Dette skiftes bekostning: 3 ark stemplet papir á 24 sk.	0	4	8
For skiftebrevets beskrivelse på 3 ark	1	3	0
Summen af udgiften	11	2	8

Når nu boets indtægt med udgiften modregnes, ses at udgiften overstiger indtægten med 2 Mk. 2 Sk., og altså er det soleklart, at der intet kan blive til arv og deling mellem enken og de anførte børn og arvinger. Dernæst erklærede enken, at hun ville betale enhver, som havde noget i boet at fordre, såfremt hun måtte beholde det, som var registreret og vurderet, skønt det ikke opnår den værdi som udgiften, hvilket den myndige arving og de umyndiges formyndere var tilfreds med. I den anledning blev alt, hvad der er beskrevet og vurderet overgivet til enkens fri rådighed efter ovenstående erklæring, og at hun forøvrigt holder skifteforvalteren skadesløs for alle krav, som måtte følge af dette skifte. Således er det skifte herved sluttet og tilendebragt, og som vi bekræfter herunder med samtlige vores egenhændige underskrifter.
Underskrevet på skiftestedet - på velædle og velbyrdige hr. commercerådens vegne, Claus Langemark (samt underskrevet af arvinger, værger og vurderingsmænd)«.

Ser man efter i Boddum kirkebog fra 1784, vil man finde, at Anders Michelsen blev begravet d. 2. maj, 74 år gammel, - han er således født ca. 1710. Anders Michelsen kan vi følge langt tilbage i tiden på denne gård. Således finder vi ham ifølge jordebogen af 16.11.1778 og 24.1.1762 som fæster af hele matr. nr. 15 »Krogen« og matr. nr. 28 »Lille Balle«.

Gransker vi nøjere i skifteprotokollens register, finder vi, at Anders Michelsen, så vidt det kan ses, var gift 3 gange, idet den første kone,

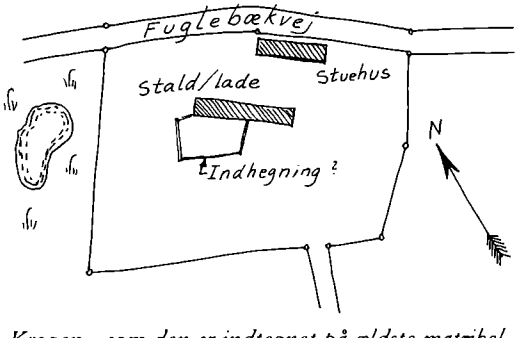

»Krogen«, som den er indtegnet på ældste matrikelkort fra 1814, da gården lå i byen, omtrent hvor Birch, Fuglebækvej 4, nu bor (original: Matrikelarkivet, Kbh.)

Karen Laursdatter, døde i foråret 1752, og med hvem han havde de to børn, som er nævnt i skiftet. Den anden kone hed Maren Christensdatter, og hun døde sidst på året i 1762. Navnet på den tredie kone står ikke nævnt, men det er ikke usandsynligt, at det er den enke og almisselem, Maren Lund, som vi finder boende i gården ved folketællingerne 1787 og 1801.

Ifølge jordebogen af 9.12.1738, hvor vi første gang støder på Anders Michelsen som fæstebonde på »Krogen«, havde han kun halvdelen af denne gård sammen med »Lille Balle«. Hvis man i samme forbindelse gennemgår matrikelnumrene og vil vide, hvem der havde den anden halvdel af»Krogen«, så finder vi Anders Nielsen Krog, som dels havde halvdelen af denne gård og dels halvdelen af matr. nr. 1.

Gennemgår man registeret til fæsteprotokol, finder man fæstebrev af 28.12.1748 udstedt til Laurits Jensen af Gettrup »på en halvgård kaldet Krogen, som Niels Thomsen sidst beboede«. Det kan desværre ikke konstateres, hvornår Anders Michelsen blev fæster af begge halvdele af »Krogen« indenfor tidsrummet 1748 - 1762, men det er nærliggende at antage, at Anders Michelsen har overtaget den anden halvdel ved Laurits Jensens død eller fraflytning (har ikke kunnet tidsfæstes). Anders Michelsen findes ikke anført i fæsteprotokollen, da han indtrådte som fæster, men i begyndelsen af 1700 tallet tog man det heller ikke så nøje med at få indført alle fæstebreve.
Det første fæstebrev på en del af »Krogen« lyder således:
»No. 16: Kiendis ieg underskrefven, at hafve stedet og festet Hans Neelsøn, en Bolig udi Boddum kaldis Krogen, staar udi ny Matricul for 2 Tynder 3 Skpper 1 Album Hartkoren, illigemaader, Hafver stedet Bemelte Hans Nelsøn, en Bolig udi Boddum kaldis Lille Ballegaarden, staar udi ny Matricul for 1 Tynde 5 Skpper 2 F.kar 2 Album Hartkorn; af Krogen gifver Hand Aarligen til Langilde, to tynder Byg, og tre mark for ½ Skofsvien, af Lille Ballegaarden, gifver Hand Aarligen to tynder Byg, og fire slette daler Arbedspenge og maa Hand beholde Bemelte Boliger sien Lifstied naar Hand udi Rette tider Betaler alle Kongelige skatter og paabud, og sin Langilde Aarligen

udi Rette tieder, og vere Hosbonden og Hans Fuldmegtig lydig, og Hans Kongelige Mayestets Lov at efterlefve; dette skal holdis under dette Festebrefs Fortabelse; Til Vitterlighed under min Hond. - O. Thot.
Boddumbisgaard d. 7 october 1719«.

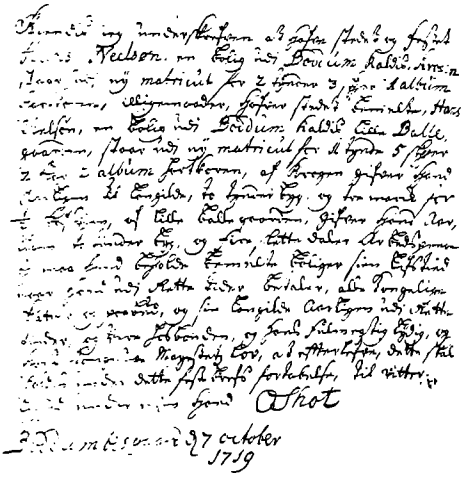

Så langt kan man altså komme ved at benytte godsarkivet for Todbøl/Boddumbisgaard, og hvis man vil længere tilbage i tiden, så må man ty til andre hjælpemidler.

Hvis man på biblioteket låner Trap Danmark, står der nævnt alle hovedgårde og disses ejere så langt tilbage i tiden, som de kendes. Man kan af og til få et heldigt resultat ud af at undersøge, om der i forbindelse med en godsejers død skulle findes et skifte, og dette er lykkedes i et enkelt tilfælde, nemlig da fru Helvig Rosenkrantz døde d. 27.12.1707 på Boddumbisgaard. Ved opgørelsen af boet er der naturligvis medtaget alt af værdi på Boddumbisgaard - både ude og inde, men hvad der i denne sammenhæng har særlig interesse er en fortegnelse over det underliggende bøndergods med beskrivelse af de enkelte fæstebønders gårde. Desværre er der ikke anført hartkorn eller matr. nr. ved de enkelte gårde, men da ikke andre gårde end »Krogen« har hartkornet 4.6.0.2 eller 2.3.0.1 pr. halvgård, kan den ene halvdel i hvert fald identificeres. At den anden halvdel ikke umiddelbart kan genkendes, skyldes sandsynligvis, at den kan være drevet sammen med dele af en anden gård. Om den ene halvdel af »Krogen« er det anført:

»Niels Hansen betaler i årlig landgilde 2 tdr. byg, ½ svin, 4 spindpenge[8]. Består af tvende huse, deraf 17 fag m. 10, lade, stald, fæhus og vognhus, ialt 24 fag. Er ved temmelig god magt. Har sået al sin udsæd og har ingen restance med landgilde eller skatter«.
Hos de fleste bønder står det til på lignende måde, men ved enkelte findes der nogle mere ubehagelige bemærkninger, som vidner om stor armod, såsom: » - husene duer slet intet, snart faldefærdigt og øde. Jorden ligger ubesået, ej jorden pløjet. (Bonden) klager, at han ingen hjælp kan få. Skylder landgilde, men har svaret skatten«.

Hvis man vil længere tilbage i en gårds historie, må man tage til Rigsarkivet i København og f.eks. starte med matriklerne 1664 og 1688 og derefter gå over til amtsregnskaberne for Dueholm - Ørum - Vestervig amt[9] 1686 - 1719, hvor der findes en række ekstraskattemandtaller (ekstraskatter til financering af krigene mod Sverige). Der findes bl.a. en række kopskatter (ens beløb pr. hoved) kombineret med afgifter på kvæg, ildsteder m.v.

Fra matriklen 1688 ser vi, at »Krogen« drives som 2 halvgårde af fæstebønderne Jens Christensen og Gregers Madsen.

Fra kopskattens mandtal 1699 - 1700 svares der afgift af:

Jens Krogs Enche	3 mk. 8 sk.
1 dreng, Thomas, til gårdens avling, fritaget	0 mk. 0 sk.
1 pige, Kiersten	2 mk. 8 sk.

Ifølge mandtallet til kop- og ildstedsskatten 1692 svares der afgift af 1 karl, 1 pige, 1 ildsted, ialt 1 rd. 2 mk. 8 sk.
Ifølge kop- og ildstedsskatten 1689 svares der afgift af:
Jens Christensen og hans hustru, 1 pige, 1 ildsted - Gregers Madsen, 1 datter, 1 ildsted.
Iflg. kop- og kvægskatten 1686 svares der afgift af:
Jens Christensen og hans hustru, 1 pige, 2 plage, 1 ko, 2 får, 1 svin - Gregers Madsen, enkemand, 1 datter, 1 plag, 1 ko, 1 ungkreatur.
Under Rentekammeret (1600 tallets modstykke til vores skatteministerium) kan man gennem en særlig registratur få udleveret matri-

klerne 1662 (gået tabt for Thy), 1664 og 1688. Matriklen 1688 anfører:
»Nr. 15 Jens Christensen og Gregers Madsen. Gl. hartkorn 4.4.0.0 (viser tilbage til matriklen 1664). Nyt hartkorn 4.6.0.2 (det er dette hartkorn, vi har brugt som ledesnor helt op til 1790, idet ingen anden gård har denne hartkornsstørrelse)«.

Vi vil nu i det følgende granske lidt i tilblivelsen af matriklen 1688. Hartkornsangivelsen fra 1664-matriklen tjente som skattegrundlag og baseredes på landgildeydelsen, hvilket i mange tilfælde var åbenlyst uretfærdigt, og man besluttede derfor at indføre et helt nyt system - en såkaldt landmålingsmatrikel, hvor hver bondes mange jordstrimler over hele sognet skulle måles op, arealet beregnes og jordens dyrkningsmæssige værdi bedømmes og takseres. Når man så lagde det hele sammen, skulle man få en mere retfærdig hartkornsangivelse.
Man startede med opmålingen i 1683 og indførte løbende alle oplysningerne i en såkaldt markbog[10]. For hver opmålt ager står anført hvilken bonde, der dyrkede den pågældende ager, og ved gennemgang af markbogen kunne det konstateres, at gården havde agre i følgende marker:

Krogfald	13 agre	89879½ al²
Nørtoft	3 agre	10347 al²
Burhøj Fald	2 agre	11505 al²
Hues Land Fald	9 agre	45658¾ al²
Øster Schindeløss Fald	5 agre	23534 al²
Folbech Fald	2 agre	20503½ al²
Kul Ager Fald	3 agre	41042½ al²
Kul Dals Fald	3 agre	27832½ al²
Gårdens dyrkede areal ialt:		270302¾ al²

Det ses heraf, at gården havde en trediedel af sit dyrkede areal i Krogfald og resten fordelt i 7 andre marker (»fald«). Krogfald bestod af ialt 26 agre, hvoraf denne gård alene rådede over halvdelen. Her har vi sikkert forklaringen på gårdens navn »Krogen«. Desværre er marknavnet Krogfald ikke anført på udskiftningskortet fra 1793, og ingen nulevende, som jeg har kontaktet, har hørt om en lokalitet af dette navn.

Formentlig »Krogen«s stuehus før 1882

Den ældst bevarede matrikel er fra 1664, og heri anføres det om gården:
Ejer: Velbyrdige Otte Scheel (ejer af Boddumbisgaard).
1 Boell. Jens Christensen og Gregers Madtzen.
Landgilde: IIII tdr. Biug
I Suin
½ Gri. (gæsteri)[8] } 4½ tdr.

Hvis man ønsker at søge længere tilbage end 1660, så bliver kilderne efterhånden sparsomme, hvad angår almindelige fæstebønder. Der findes dog en kildetype, som det er et forsøg værd at se nærmere på, og det er lensregnskaberne fra 1610 - 1656. Hvis fæstebønderne havde været krongods, ville der have været særdeles gode muligheder for at føre en gårds historie tilbage til 1610, idet der som oftest i regnskaberne er bogført indtægter fra indfæstning ved tiltrædelse af en ny fæster. I den forbindelse nævnes ofte navnet på foregående fæster, og så vil man kunne sammenstille en brugerrækkefølge. I det aktuelle tilfælde er »Krogen« ikke krongods, men i en privat godsejers besiddelse.

Til at financere sine krigseventyr udskrev Chr. IV talrige ekstraskatter, hvor der gennem lensmændene blev opkrævet et ensartet beløb af hver gård, og for at holde styr på disse indkomster, blev bøndernes navne optegnet i et ekstraskattemandtal, udfærdiget landsby for landsby, samt det betalte beløb. Lensregnskaberne er ligesom amtsregnskaberne mikrofilmet, og på en af disse[11] har jeg set nærmere på Penge- og Kornskatten forfalden til betaling

Mikkelsdag 1653 (hvilket årstal ligger rimeligt tæt på matriklen 1664). I denne mandtalsliste findes ingen fæstebonde ved navn Gregers Madsen, men derimod 2 ved navn Jens Christensen, som ydede hoveri til »Boddum Bispgaard«, og en af disse to kan have været fra »Krogen«, men sikre holdepunkter for denne teori har vi desværre ikke.

Det ses således, at man ved brug af de rigtige værktøjer kan finde en almindelig gårds historie tilbage til 1664 - eller endog længere, og det er ikke mit indtryk, at denne gårds historie er specielt nem eller svær at grave frem. Når man først får begyndt rigtigt[12], og gennem arkivernes gulnede dokumenter kan hale brugbare enkeltoplysninger frem, så bliver man »bidt af det«, og giver ikke op, før man får sammenstillet alle brikkerne til en beretning om livet og menneskene på en bestemt ejendom gennem tre århundrede.

Noter

1. Afskrift af folketællingerne 1801, 1834, 1845, 1860 og 1880 på Egnshistorisk Arkiv v. G. Kjær Mortensen. Original findes i Rigsarkivet.
2. Se artiklen i Sydthy Årbog 1984: »De gamle marknavne i Boddum« v. G. Kjær Mortensen.
3. Matrikelarkivet, Titangade 13, 2200 København N, tlf. 01 83 77 33.
4. Hartkorn (= hårdt korn): et mål for en ejendoms størrelse i tønder á 8 skæpper á 4 fjerdingkar á 3 album. Hartkornsstørrelsen 4 tdr. 6 skp. 0 fj. 2 alb. er i forkortet form i teksten angivet: 4.6.0.2.
5. Navneregistre til fæsteprotokol og skifteprotokol findes i kopi på Egnshistorisk Arkiv.
6. Hoverioverenskomsten findes i kopi på Egnshistorisk Arkiv.
7. Fotokopi af folketælling 1787 findes på Egnshistorisk Arkiv. Original på Rigsarkivet.
8. Pengeafgift til afløsning af »Gæsteri«, d.v.s. pligten til at modtage godsbesidderens folk, heste og hunde i indkvartering og bespise dem. Denne ret tabte gradvist sin betydning for godsbesidderen og blev afløst af et kontant beløb.
9. Oversigt findes i et seddelregister på Rigsarkivets læsesal.
10. Markbogen til matriklen 1688 er optaget på mikrofilm nr. S 6359 M 1688 - 1652, som kan hjemlånes til Hurup bibliotek, hvor der på læsesalen står et læseapparat til brug for publikum.
11. Lensregnskaber, mikrofilm nr. 18895 - kan ligeledes hjemlånes til Hurup bibliotek.
12. Som en virkelig god hjælp for nybegyndere kan henvises til følgende 2 nyttige publikationer (som kan skaffes gennem biblioteket): a) Ellen Christensen-Dalsgaard: Kilder til Landejendommes Historie i Landsarkiverne. En vejledning. Arkivserien nr. 18, 1982. - b) Rigsarkivet: Hvordan benytter man kilderne i Rigsarkivet til belysning af Ejendomshistorie på Landet. Rigsarkivet 1981.

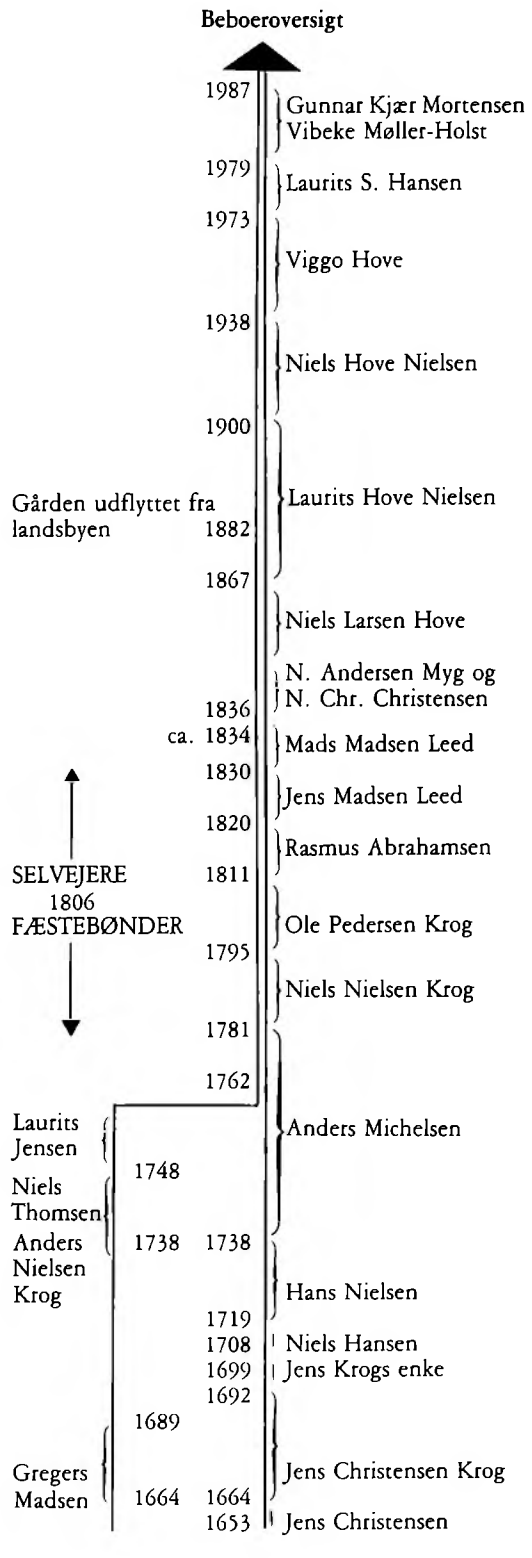

Fortidens stemme fra Boddum

Af Gunnar Kjær Mortensen

I Sydthy Årbog 1987 skrev jeg en artikel om beboerne i Skjelager på Boddum, herunder især om Laust Christen »Boddum« og hans kone, Karen Kathrine Christensdatter Kjær kaldet »Trine«. Hun havde ry for at være en god fortæller af gamle sange og viser og havde i den anledning besøg af folkemindesamleren Evald Tang Kristensen i april 1905. I sine optegnelser skrev han herom:

»Men min Rejseplan blev noget ændret, da jeg kom i Tanker om at ville over til Boddum. Der opholdt sig en gammel Kvinde der ovre, som jeg vilde opsøge. Det var Lavst Kristian Boddums Enke, hun hed Karen Katrine Kristensdatter Kjær og var Aftægtskone hos Peder Kristian Lavrsen i et Sted, der kaldes Skjelager.

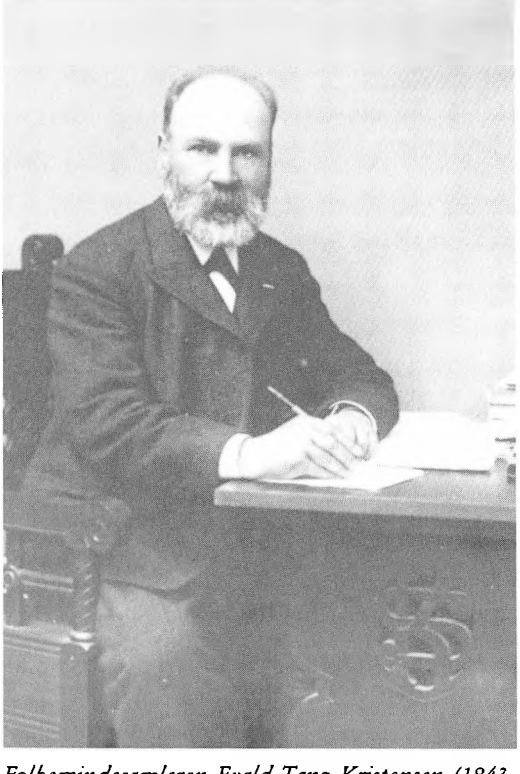

Folkemindesamleren Evald Tang Kristensen (1843-1929). Foto ved Olaf Sand Kristensen 1905

Men det var en haard Tur at komme derover. Først tog jeg med Toget til Hurup Station, og derefter gik jeg videre. I Boddum opsøgte jeg først Læreren, der hed Jensen, og han sagde mig fornøden Besked. Jeg skulde ned over Bakken og saa godt som ned til Fjorden, hvor huset altsaa laa paa Skrænten. Den gamle havde kunnet synge en hel Del gamle Viser og var villig nok til at meddele mig dem. Jeg fik i alt 9 Viser eller Stumper af Viser, og saa fortalte hun 3 Æventyr foruden en Del smaating. Hun var ikke saa ringe til at synge, og jeg prøvede paa at sætte et Par af hendes Toner op. Da der ikke kunde være Tale om at faa Nattely der, og Stedet tillige laa afsides, maatte jeg ved Aftenstid igjen op ad Bakken og ind til Boddum By og faa Hus hos Læreren. Da jeg nogle Aar efter atter kom til Huset sammen med Grüner-Nielsen for at faa hendes Toner sunget ind paa Plader, laa den gamle til Senge, men kom dog op og sang ind i Fonografen. Jeg kom ikke til Ro der oppe i Boddum By inden Kl. 11 om Aftenen, men fik saa en god Seng at ligge i hos Lærerens«.

Ud fra bemærkningen om, at han nogle år senere vendte tilbage sammen med Grüner-Nielsen og fik Trine til at synge ind i fonografen[1)], kunne man få det spinkle håb, at disse optagelser kunne være bevaret til nutiden. En sådan gengivelse ville indeholde stemmen af én, som blev født i 1824, hvilket er en utrolig tanke.

Da jeg her i foråret ikke kunne styre min nysgerrighed længere, skrev jeg til Dansk Folkemindesamling og forespurgte, om disse lydoptagelser var bevaret, og i bekræftende fald, om det var muligt at få indholdet overspillet til kassettebånd til Egnshistorisk Arkiv. Til min glædelige overraskelse kom der positivt svar, og kort tid efter, at jeg havde indsendt et tomt kassettebånd, blev det returneret med en overspilning af de originale indspilninger.

Indspilningen indeholder en del baggrundsstøj, men thybomålet, som det i dag tales af

Hakon Grüner Nielsen (1881-1953) stående bag fonografen (siddende musikforskeren Hjalmar Thuren). Foto H. J. Barby før 1912

ældre mennesker, lader sig tydeligt genkende i tonefaldet.

I årsberetningen, Danmarks Folkeminder nr. 6 fra 1910, findes en oversigt over de indspilninger, der var lavet på fonograf ind til dengang. Det drejede sig om indspilninger af 56 personer fra hele Danmark, dog med langt de fleste fra Jylland.

Fra hele Thisted amt findes der kun indspilninger med 2 personer, og deraf er den ene Karen Kathrine Kristensdatter Kjær, Boddum, med begyndelsen af 2 gamle, danske folkeviser, nemlig »Tellemand sadde ved busken« og »Agnete og havmanden«.

Båndet er nu afleveret til Egnshistorisk Arkiv, Vestervig. Mon ikke det skulle være det ældste thybomål, som i dag eksisterer?

Note

1. Fonografen blev opfundet af Edison i 1877 og var grammofonens forløber. I modsætning til grammofonen brugtes fonografen til både indspilning og til senere gengivelse, og lyden blev indprentet på ydersiden af en voksbelagt valse i en fortløbende rille (som et fint gevind).

Gammel Else

Af Valdemar Kjærgaard

Hun var Enk, lisaa læng tebaag æ ka hov,
hun havd en Kykken aa en jenle Stov
ledt vejsten mi Hjemmen i en juerløs hus
der laa saa baar med æ Vejstensus.
Der var snaar ingen Hav a nuer Slavs Lig
aa et engang Ly af en Kålgordig.

Som Dreng ku æ staa snaar i Timevis
aa si, naar hun revlt æ Revlingris,
aa naar det var fær, saa band hun med sim
a Ravter sammen, saa det bløv te en Lim.
Hun hajd alti traant, det er et saa sær,
for hun fek et ret manne Ører for hver.

Si Ljøng slæbt hun sel hjem derud fræ æ Klet
i Børringer saa stuer, te æ trovr snaar et,
te der var ret manne, hverken laant helle nær
der vil bry sæ om saan Børring aa bær.
Naar vi sto om æ Avten der vejsten om
for aa si, om Else no snaar ku kom,
var det føst, vi so, en Børring saa stuer,
der so ud, som den sel skrej hen ad æ Juer,
- sel var hun klein aa et ret stuer.

Aa saa kun hun bodde kaar aa spind,
aa al di Hoser, som hun ku bind.
Naar æ sto aa so, te hund spand ve æ Rok,
hajd æ næm ve aa glem aa si o æ Klok.

Hun var fatte, men alti tefreds aa glaa,
- no er det snaar læng sin, æ Rok gik i staa,
men Verden vil nok si ledt bejer ud i Daa,
hvis der var nøj fler a hinne Lig.
No hviler hun baagved æ Kjærgordig.
Det var en Skam, vi glemt a sæt en Krom Sten
der, hvor Else no hviler si Ben.
Men en Pust fræ æ Klet mæ æ Vejstenvind
ska no aa da nok hinne Gravsted find.

Da de franske vine kom til Sydthy

Af Elly Mardal, Burhøjgårdvej 2, Boddum
Illustration: Chr. Christoffersen

Thyboerne fik smag for de franske vine allerede for ca. 250 år siden, da 8 fustager (store trætønder) indeholdende fin, fransk vin og brændevin drev i land på stranden ved Istrup i Hvidbjerg v. Aa sogn den 28. juli 1742.

Disse fustager blev tillige med det øvrige ilanddrevne strandingsgods slæbt op i klitterne. Ifølge loven om strandingsgods inddrevet uden skibsforlis eller stranding, skulle dette opbevares i år og dage, indtil eventuel ejermand meldte sin ret.

De gæve folk på egnen var dog ikke af helt samme opfattelse som foreskrevet i lovene. Dertil var fristelsen af fustagernes indhold alt for stor.

Så i nattens mulm og mørke sneg de sig af sted, vandrende som skygger, bevæbnede med hammer og mejsel, gennem klitterne til de nåede de eftertragtede tønder derude ved havet.

Rygterne talte altså sandt! For som en løbeild var det faret rundt i de nærmestliggende små samfund, at de rare drikke var havnet på stranden ved Istrup. Vel vidende, at det ville blive betragtet som tyveri fra kongen, blev den medbragte hammer og mejsel flittigt brugt. Snart fyldtes de mange medbragte træspande og fade med den velsmagende vin, som for datidens bonde var ukendt (De kendte kun den hjemmelavede kornbrændevin, som indeholdt ca. 8% alkohol).

Det fortælles i beretningen, at der blev smagt flittigt på vinene derude i klitterne denne høstnat. Mange nåede først usete hjem ved daggry.

Disse første ædle, franske vine blev næppe drukket af krystal eller af et almindeligt glas, men nydelsen var måske lige god.

Amtmand Schinkel og strandforpagter Jens Clementin var selv ude at besigtige de indstrandede varer den 2. august. I alt 8 fustager fransk vin og brændevin, 1 tønde te var ødelagt af vand, en del bøger og papirer i kasser og desuden mange krukker med surt brøndvand var bjerget op i klitterne.

Forargelsen var stor, da de så, hvor ukristelig og tyvagtig fustagerne var blevet mishandlet af onde mennesker. En fustage med fransk brændevin var helt tømt, en anden med vin var halvtømt. Fra resten var der kun fjernet ganske lidt. Det ville således blive alt for dyrt for dem at lade den resterende vin omtappe og ligeledes for kostbart at lade vagthold overvåge vinen. Derfor besluttede de at lade afholde en auktion over det ilanddrevne, mandag den 6. august 1742. En plakat med følgende ordlyd blev hængt op ved kirkerne og tingstederne:
»Giver hermed alle og enhver tilkiende, at på førstkommende mandag, den 6. august om formiddagen kl. 12, bliver ved offentlig auktion bortsolgt en del ved Hvidbjerg strand inddrevet fransk vin tillige med fransk brændevin. Så bedes enhver liebhaver efter eget behag at tage med sig oxehoveder eller andet, for at det kan tappes på stedet, såfremt de ikke skulle

være til sindst at købe det i de træer, hvori det nu befindes.

Auktions-conditionerne tillige med betalingsbetingelserne vil være bekendtgjort samme sted. Den købende nyder 12 ugers kredit med hensyn til betaling.«

Køberne	Varerne	Rd.	Mk.	Sk.
Byfoged Poulsen	1 fustage med fransk brændevin indeholdende 7¼ ankere målt i ankertal pr. anker 8 rd.	62	5	0
Mons. Hjorteberg	1 fustage 7 tommers lecagie og 7¼ anker brændevin	64	3	12
Mad. Bendtsen i Thisted	1 fustage 3 tommers lecagie og 8 3/5 anker	76	4	13
Chr. Ulnits	1 fustage var ganske tømt		4	9
J. Sandagaard	1 ledig kasse			6
	1 do.			10
	1 do. med saltvand beskadiget papir		4	
	1 do. tom			5
	1 istykkeslagen fustage med fordærvet te		1	15
Alle interesserede	30 stk. surbrøndskrukker á 1 mk.	5		14
Sandagaard	1 stk. gl. eg		1	3
	1 gaffel		1	2
	1 stk. egetræ med jernnagel i enden		1	7
M. Haurvig	1 messan mast		2	3
Contert	1 stk. fyrre planke			6
Sandagaard	1 stk. krum træ			2
Chr. Ulnits	2 stk. gl. seglduk			9
do.	1 tom egetønde		2	7

Det hele beløb sig til den sum af 209 rd. 4 mk. 2 sk.

Underskrevet af S. Winther og J. Sandagaard.

Kilde: Tandrups justitsprotokol 1741-88.

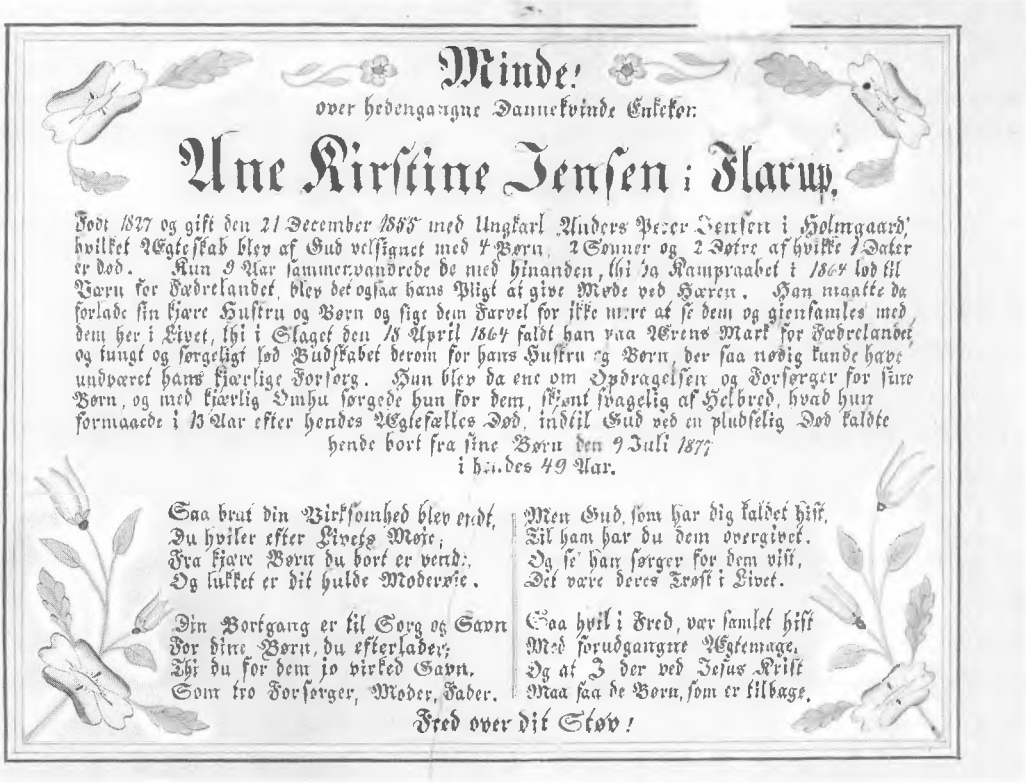

Minde!

over hedengangne Dannekvinde Enkefru:

Ane Kirstine Jensen i Flarup,

Født 1827 og gift den 21 December 1855 med Ungkarl Anders Peter Jensen i Holmgaard, hvilket Ægteskab blev af Gud velsignet med 4 Børn, 2 Sønner og 2 Døtre af hvilke 1 Datter er død. Kun 9 Aar sammenvandrede de med hinanden, thi da Kampraabet i 1864 lod til Værn for Fædrelandet, blev det ogsaa hans Pligt at give Mode ved Hæren. Han maatte da forlade sin kjære Hustru og Børn og sige dem Farvel for ikke mere at se dem og gjenfamles med dem her i Livet, thi i Slaget den 18 April 1864 faldt han paa Ærens Mark for Fædrelandet og tungt og sørgeligt lod Budskabet derom for hans Hustru og Børn, der saa nødig kunde have undværet hans kjærlige Forsorg. Hun blev da ene om Opdragelsen og Forsørger for sine Børn, og med kjærlig Omhu sørgede hun for dem, skjønt svagelig af Helbred, hvad hun formaaede i 13 Aar efter hendes Ægtefælles Død, indtil Gud ved en pludselig Død kaldte hende bort fra sine Børn den 9 Juli 1877 i hendes 49 Aar.

Saa brat din Virksomhed blev endt,
Du hviler efter Livets Møie;
Fra kjære Børn du bort er vendt,
Og lukket er dit huldе Modersøie.

Din Bortgang er til Sorg og Savn
For dine Børn, du efterlader;
Thi du for dem jo virked Gavn,
Som tro Forsørger, Moder, Fader.

Men Gud, som har dig kaldet hiit,
Til ham har du dem overgivet.
Og se' han sørger for dem vist,
Det være deres Trøst i Livet.

Saa hvil i Fred, vær samlet hiit
Med forudgangne Ægtemage,
Og at I der ved Jesus Kriit
Maa faa de Børn, som er tilbage.

Fred over dit Støv!

Mindeblad

Palle Lauring citat:

»Man kan jo desværre ikke bygge gamle huse!«

Af civilingeniør Henning Johansen, Keglstruplund 28, Birkerød

»Naar man paa Vejen fra Oddesund til Thisted er kommen forbi Ydby med dens mange dystre 'Kauer' og 'Daase' og herfra søger vestover til den kønne lille By, Vestervig med Liden Kirstens Grav og videre mod Nord, kommer man til et fattigt, vejrpisket Land, hvor Faarene selv ved Midsommertid har ondt ved at bjerge Føden. Det er en Klit- og Sumpeng, ens af Udseende Vinter og Sommer, Blaagrøn af Marehalm, rødlig af Skarvgræsser eller Lyng, der alene modstaar Havgusens Saltlud. Ufarbare Kærstrækninger tvinger Vejen ud i store Buer, og naar det en sjælden Gang er stille Vejr, driver der en tung Røg henover dem som over en Brandtomt.

Hist og her ligger der en Gaard eller en lyngtækket Hytte; men der er ofte flere Kilometer mellem Husene, og Byer findes ikke. Et enkelt Sted ses dog Begyndelsen til en Sammenflytning. I en Lavning, hvor der har dannet sig lidt Eng paa begge sider af et Moseafløb, ligger fire Huse, af hvilke det ene er en Skole.....«.

Således beskriver Henrik Pontoppidan i det sidste kapitel af »Lykke-Per« fra århundredeskiftet vejen til og egnen omkring Tolbøl by og skole i Lodbjerg sogn.

Der er al mulig grund til at fæste lid til hans beskrivelse, for vi finder det samme syn, hvis vi den dag i dag drager ud i landskabet nord for fyret, præget, som det er, af sandflugten, og ser mod nord mod Lyngby og samtidig skærmer det højre øje af, så plantagen ikke synes. Og den kom jo først til fra 1923 og dominerer nu sammen med klitterne, de resterende hede- og mosestrækninger; men også tavl på tavl af dyrket jord. Det er på den mest charmerende måde Lodbjerg sogn, egnen og hele den vestlige del af Sydthy kommune.

Men her drejer det sig alene om sognets ældste skole, som jeg sammen med min kone Ka-

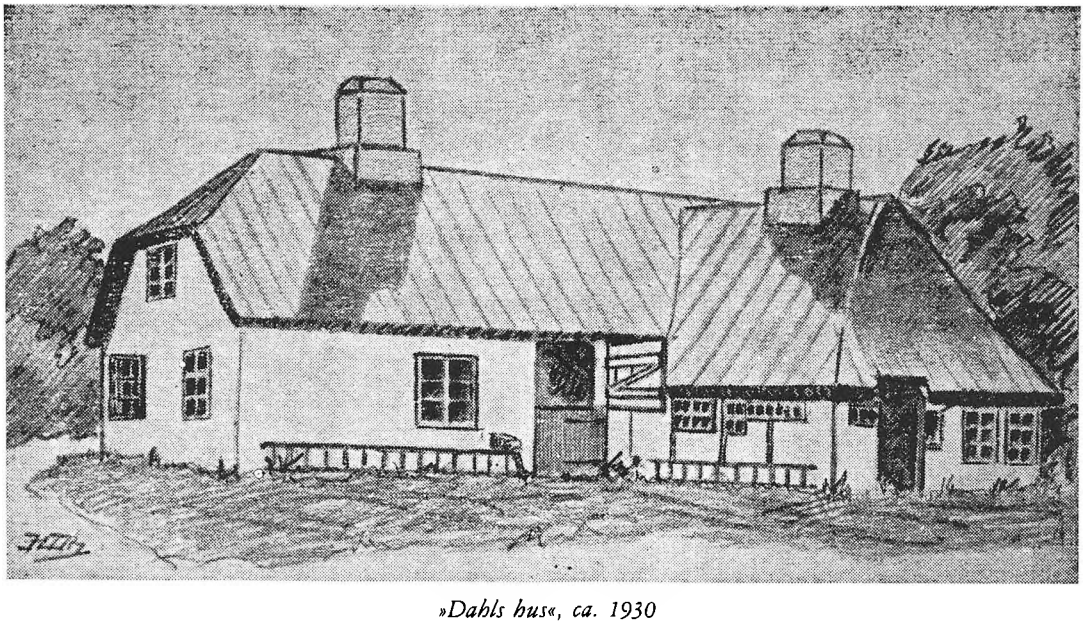

»Dahls hus«, ca. 1930

ren, f. Schmidt, er den lykkelige ejer af. Når der i det efterfølgende omtales familierelationer, skal de forstås i forhold til Karen, der er tipoldebarn af husets oprindelige, første ejer.

Ja, han var mere end det! Han var omkring 1827 egenhændig husets grundlægger, ham, den gamle Niels Jensen Dahl, og efter ham fik stedet navnet »Dahls Hus«. Han var, som det hed dengang, tømrermand, og at han var selvbygger, ses den dag i dag i husets ældste del, der er en »Paraplykonstruktion« i bindingsværk, båret af svært tømmer af strandingsgods. Taget har været lyngdækket.

Han giftede sig med Else Madsdatter fra Vestervig, og de fik sammen sønnen, der døbtes Jens Nielsen. Men han kaldte og underskrev sig altid Dahl, selv om han først - ved kongelig bevilling af 1905 - fik retten til at bære navnet. Han er den interessante person, når talen falder på huset i Tolbøl, og fra ham nedstammer alle nulevende grene af familien Dahl fra Thy.

Men først lige et par ord om hans nærmeste efterkommere.

3 børn fik han og Maren, f. Jensen, fra Hundborg,: Niels Jensen Dahl, f. den 9. sept. 1868, Jens Kjærgaard Jensen, f. den 4. febr. 1871, der senere ligesom sin far antog navnet Dahl, og, som den yngste, Marie (med en forfærdelig masse mellemnavne) Dahl, f. den 4. febr. 1876, da Maren var 40 år gammel.

Marie var således gammelmandsbarn og blev født åndssvag. Hun fik en omtumlet, men kort skæbne, og hun døde på Den Kellerske Aandssvageanstalt i København allerede i efteråret 1893. Hun blev således blot 17 år.

Knægtene var der mere spræl i!

Den yngste, altså Jens, der havde sit mellemnavn efter en god ven af familien, fik sin uddannelse på dommerkontoret i Vestervig, fortsatte på sagførerkontor samme sted for så pludselig at bryde op for at prøve at fægte sig igennem som musikhandler i Holbæk. Det går af finansielle grunde ikke med denne forretning, så han får ansættelse i Banken for Holbæk og Omegn, hvor han finder sit blivende sted.

Han gifter sig i 1907 på kongebrev med en tidligere gift dame, Henriette Augustine Andersen, f. Davidsen, fra Holbæk.

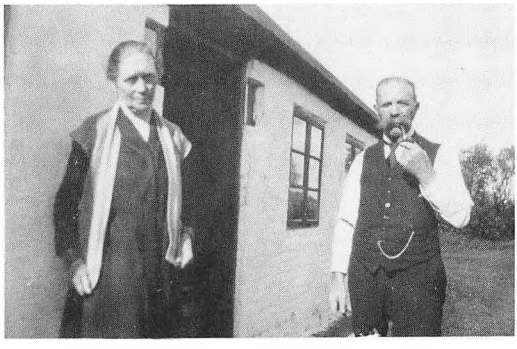

Niels Dahl - Amalie Dahl (død 1947)

Deres datter, Rosa Dahl-Andersen, der nu er 88 år, lever i bedste velgående hos en af sine døtre i Kolding. Hun besøgte så sent som her i sommeren 1988 det gamle hus i Tolbøl, hvor hun kunne berette om sine besøg i den tidlige barndom hos bedstefar, den gamle skolemester i sognet.

Den ældste af Jens Nielsens sønner, Karens morfar, blev døbt Niels Jensen Dahl. Han var statsbanemand hele sit virksomme liv og flyttede derfor en masse rundt i riget. Det var derfor, hans mange børn i ægteskabet med Amalie, f. Jensen, havde vidt forskellige fødselsadresser. Det blev til 2 drenge og 6 piger, hvoraf den ældste, Mary, f. 1894, blev min svigermor, og den yngste af flokken, Ingrid, blev forfatter til interviewet med huset, som det kan læses i denne årbog.

Men tilbage til oldefar, der, som nævnt, er den virkelig interessante figur i husets historie og var en kendt personlighed i sognet og ud over dets grænser.

Han var klejn af vækst og lidt skæv i stellet; men kvik nok i hovedet, ja, også ganske udmærket med sine hænder, hvad husets nyere del fra omkring 1860 til 1870 bærer vidne om.

Den ældste, oprindelige del, som kun bestod af en enkelt stue med lerstampet gulv (nu redskabsrum, men tidligere i en periode aftægtsstue for gamle Niels Jensen Dahl og Else Madsdatter), en alkove (nu toilet) samt et køkken, hvis man da kan benævne et åbent ildsted med et så moderne begreb, udvidede han med egne hænder med en muret fløj, der nu indeholder storstue (den tidligere skolestue), spise-

stue, soveværelse, køkken(-er) og et par birum. Hele herligheden er på 90m², og hele grunden på ca. 1700 m² er omgivet af et stensat dige, også bygget af oldefar.

Han har givet haft hjælp af gode naboer for at magte disse opgaver; men knap af nogen faguddannet murer, for i så fald ville huset næppe være muret et fuldt skifte skævt og ej heller være komplet uden fundament eller fugtstandsende lag. Blot en rende i jorden, og så gik man umiddelbart i gang med at mure eller rettere kline soltørrede sten op med lerfuger imellem. Kun facaderne er af brændte sten.

Vinduerne med enkelte lag glas og dørene var, som de står den dag i dag, dog i en forynget udgave, så det må have været en klam fornøjelse at overvintre i huset i hine tider; men gode, lange, hjemmestrikkede underbukser og bommesier samt hjælp fra bilæggerovnene, i alt tre, hvoraf endnu to eksisterer, fik dem dog til at holde ud, oldefar til 1906 og oldemor til 1911.

Oldefars kendteste virke var hans funktion som skolelærer. Han var selvlært; men det forhindrede ham ikke i at undervise i dansk, skrivning, regning, sang og, ikke at forglemme, Luthers katekismus. Han førte sine elever til eksamen i Ørum, hvor der hvert år var biskoppelig visitats, og hvor han bestod med glans, ja, endog så godt, at han også blev tilkaldt til netop skolen i Ørum, når embedet af den ene eller anden grund var vakant. Han fortsatte med lærerkaldet til 1890, hvor en uddannet lærer blev ansat til at bestride ungernes boglige dannelse. Men altså, i over 30 år fulgte oldefar sin kaldelse til enelærer - dog kun om vinteren. Om sommeren travede ungerne til Ørum.

Nu har skolegerningen næppe været særlig givtig, så han supplerede de sparsomme indtægter, der som oftest blev ydet i form af naturalier, med udkommet fra den høkerforretning, han drev ved siden af. Han handlede med lidt af hvert, enkle købmandsvarer såsom mel, gryn, sukker og andet til den søde tand; men også træsko og visse tekstiler stod på varelisten.

Butikslokalet var det lille rum i husets nordvestlige hjørne, og man kom ind gennem det daværende køkken, som i dag fungerer som grovkøkken. Her stod, og står, også komfuret, men det nuværende, som ikke længere kan fungere, er ikke det oprindelige. Brændslet til det og ovnene kom i de tidligste tider i form af tørv og de såkaldte havtørv, som var noget sort, organisk stof, man skar og stadig kan se ved Kræn Vester.

Måske har han også solgt produkter af egen tilvirkning, for han var, som nævnt, ferm med sine hænder. Han lavede papirklip, hvoraf nogle endda skal være landet på museum, og andre stadig er i familiens eje.

Til sangundervisningen brugte han sin violin, som han var så god til at spille på, at han ofte blev kaldt af huse med den under armen for at spille op til dans rundt omkring.

Han kunne skrive skønskrift endog særdeles smukt, så man brugte ham til at kaligrafere kønne vers, som han selv forfattede til festlige lejligheder, f.eks. bryllupper. I familien findes endnu mindst et eksempel på denne kunst, så oldgammel som skrivekunsten.

Disse udenoms gøremål må have givet ham lidt ekstra, for han kunne i hvert fald købe jordtilliggender til ejendommen. Det fremgår af et gammelt skøde dateret den 18. dec. 1871, at han ejede nogle af de gamle, nu nedlagte ejendomme, der lå sydøst for skolen samt et stykke af Lodbjerg Klit. Hvornår han igen har afhændet disse matrikelnumre, ved jeg endnu ikke, men de indgår i dag hovedsagelig i Johannes Sørensens ejendom.

Jeg mener nu at have givet læseren et indtryk af oldefar, og tilbage står blot at føre historien frem fra 1911, hvor oldemor forlod stedet og til 1983, hvor Karen og jeg overtog herlighederne.

En kongelig kapelmusikus Krause købte stedet i 1911, men ønskede kun at anvende det til udlejning. Han har, efter det foreliggende, kun opholdt sig et par måneder i alt på egnen, men dog længe nok til at anbefale lokaliteten til sin kollega og svigersøn, Adam Poulsen, den kongelige skuespiller, der sværmede i »Renæssance« og »Der var Engang« med musik af Lange-Müller, og som lod »Tolbølhus«, vor nærmeste nabo opføre i 1919. Her levede multikunstneren Leo Estvad med sin Grethe i en

Maren Dahl f. Jensen
Født 1837 i Hundborg - død 1912 i Holbæk

Jens Nielsen Dahl
Født 1838 i Ørum - død 1906 i Tolbøl

lang årrække som familien Schmidts bedste venner.

Krause solgte huset tilbage til slægten Dahl i 1930, hvor min svigerfar sammen med sin svigerfar, som jo var søn af huset, købte det til sommerresidens.

Fra denne periode af husets historie, som i øvrigt ikke skal gøres til genstand for nærmere omtale her, og som jeg vil betegne som den Schmidt/Dahlske æra, er jeg nødt til at fremhæve én bestemt person både for hendes egne fortjenesters skyld, men også fordi hun ligesom byggede en bro mellem oldefar og vor generation.

Det er hele sognets Petra, den stoute kone Petra Rahs-Kristensen, som frem til sin død i 1952 var en skattet figur i mine svigerforældres og deres børns ferieliv, jeg her tænker på.

Oprindelig var hun vist bornholmer og drev i sin ungdom bl.a. et pensionat i Gudhjem; men som barn af en fyrpasser landede hun på fyret i Lodbjerg. Her blev hun senere gift med gdr. Jens Kristensen i Tolbøl.

Senere, formentlig efter opnået pensionsalder, trak ægteparret sig tilbage til ejendommen »Granly«, og blev herved nærmeste nabo til skolen og oldefar. Petras mand bestred herfra hvervet som strandfoged.

Petra selv kunne berette om, hvordan hun som ung kone med kurv over arm besøgte oldefar for at skaffe forsyninger fra ham i hans egenskab af »Detaillist«, som han nu benævnedes f.eks. i mandtalslisten fra 1890. Han fungerede tilsyneladende næppe længere som lærer.

Hun var en glimrende fortæller og havde en levende fantasi, man skulle næppe tage hende som sandhedsvidne, bl.a. når hun med autoritet og verve hævdede, at Danmark og England var landfaste for blot 400 år siden. Vist kunne man engang gå tørskoet fra Sydthy til Skotland ved blot at traske ret vesterud; men man skal dog et par år eller flere tilbage i tiden. Det, hun måske havde fået galt i halsen, var beretninger om forsvundne byer, der, som Vester Agger, Nabe, Bollum og Toft, som havets anstrengelser kombineret med en stadig pågående landsænkning nordenfjords, i dag befinder sig i dybet langt til søs vesten for Agger Tange.

Hvorom alting er, så fornægtede hendes fortid som pensionatsværtinde sig ikke. Når familien Schmidt efter en lang, flerdages rejse i den gamle Plymouth-Crysler i alt 7 mand høj udasede nåede sit drømmemål, stod middagsbordet dækket i »Granly«, og ikke altid til ungernes udelte begejstring. De kunne godt tænke sig at sætte andet til livs end gule ærter og fedt flæsk med børster i sommervarmen.

Selv nægtede hun sig heller ikke føden, hun var, for at sige det mildt, overvægtig ligesom

sin hund, Tutna, som jeg bogstavelig talt har set strande på et dørtrin på sin tykke bug. Skulle hun, Petra altså, til middag i den Schmidtske sommerbolig, har jeg set hende arrivere, tronende på en spisestuestol, snildt fastgjort til en trillebør, kørt med øvet hånd af Jokum, hendes tro logerende gennem mange år. Hendes knæ nægtede at bære de mange kilo længere.

Hun hørte, ligesom oldefar, til sognets mere markante skikkelser sammen med den tidligere plantør, Geleff, der altid hævdede det synspunkt, at han var landsforvist til Lodbjerg Klitplantage og nok skulle »vende hjem til Danmark« i skikkelse af Sorøegnen, hvorfra han stammede. Det opnåede han ikke. Han fandt sin død ved Sæby, snart så langt væk fra Sorø, man kan komme inden for rigets grænser.

Men tilbage til den foreløbige afslutning på husets historie, der nu kan betegnes som de Schmidt/Johansenske decenier, altså fra 70'erne til denne dag. Men hvordan Karen og jeg så overtog efter min svigerfars død er en helt anden historie, som ikke skal skrives her, omend den på art og vis er både dramatisk og lærerig.

Karen begyndte sine sommerophold i Thy i 1930, mens jeg først som nyforlovet ungersvend og nybagt student kom dertil i 1946. Efterhånden er det lykkedes os at udbygge husets faciliteter, så sæsonen har kunnet udvides betydeligt; men en rigtig vinter giver vi os næppe i kast med under de herskende forhold.

Yderligere blot dette: arvefølgen er sikret i endnu et par generationer gennem vor datter, svigersøn og de to børnebørn til den side.

Nej, man kan ikke bygge gamle huse; men man kan overtage ansvaret for dem et stykke tid, holde af dem og, efter fattig evne, prøve at bevare dem.

Leo Estvad fylder år!
Fra venstre Hr. og Fru Schmidt, Petra Kristensen. Siddende Grethe og Leo Estvad

---

Et interview med »Det gamle hus«

Af Ingrid Dahl - 14/7 1943

- Du gamle Hus, jeg vilde saa gerne have dig til at fortælle en Kende om dig selv og dit lange Liv! -

- Jow!

- Du skjuler dig godt bag Pil og Poppel, og du ligger lunt og rart! -

- Hjow, een haar jo itt sæl plasiert sej hær, og do ka helsen trow, te møj Skjuvl waar det int aa leg', da æ war ong, men lun, jow, det pa'ser, det haar de nu wæt hældi' mej.

- Hvem mener du med »de«? -

- Jah, naturligwis dem ga'mel, der bo'ed hær føst; tja, to dengaang wår de jo hælsen itt saa ga'mel, det er jo kuns jer ong, der alder ka tink o mer', end I haar ligg' fur jær Øwn! Nhæ, se da æ kam hær da wår æ nu itt saa stur o'et; da wared guer nok, nær æ Minnisk haad »æ Stæ aa kogg« we aa æ Stæ aa sow; jah, det er altsaa den ga'mel Dirl a mæ, aa hvis do go'er ind, ka do sie, hvans æ Folk dengaang waar møj tefre'se mej. Hær ær æ bet'te Kammer, lig' stur nok te æ Sæng; aa mi Skaastirn waar dengaang a den Slaw, te man ku baad' kog' aa røg' we den, aa Waarm gaw den jo osse. Folk waar int saa tob'le endda! - Saa kom æ Søn hjæm aa wil ha Botek aa Skurl aa møj aant aa saa wared, te æ bløw gjort større - æ li'som fek Low te a ret mi Birn, aa æ will da sej, te æ waar møj godt tepass' wedet. Aa no - no bløw der liggodt hængt Gardiner op, ja dær gjow!

- Gardiner! Hvad mener du med det?

Hæ, hjow, do ka se den bet'te Wold hær omkræng, hær bløw liggodt pønted op mæ kjøn smo Træer a fler Slaw, - det er dæm, æ mener. det waar jo nok nowed bette Krawl, aa æ ska low fur, te æ Wind gjow, hwa den ku for at blejs dem omkuld; mæn to hwa, de æ hær da eno, aa de ær wal nok bløwn stur; aa sie, dær gek jo allenfals de Djel Oer, inden æ ku forsto, te de osse waar te wældi Gawn fur mæ bo'ed paa den jen aa den aa'jen Mud'e.

- Du mener, at det er et godt Læbælte, der bevarer din Holdbarhed?

Jow, osse det! Det gjør de jo - det ka æ ed sej aant, men jo faarnemmer te Folk blywer aa det blywer de jo Or for Or - jo fornemmer skal aal aant jo osse wære, det er saant, hwa man kaaller en Mud'saag. Æ haar nu wæt Hus aa Hjæm fur ga'mel Folk aa ong Folk aa Bar', aa æ har wæt Skurl aa Botek, aa møj haar æ høt aa sirt, æ waar s'mæn hierlt kjænt i hirl æ Sown. Æ Skurlmejster, som fik mæ bøgged starre, forstud liggodt aa sette Swing i'ed, aa æ bløw wærklig ræjnet fur nowed. Saa kom jo den Tid, hwo dem ga'mel war wæk og dem ong bløw ga'mel; jah, det blywer I ong jo osse æ wed'et, for æ haa sit det saa manne Gaang, men I tinker aaller wed'et. - Aa da de saa osse waar wæk, tja, saa bløw æ jo nowed jenne.

- Det var en drøj Tid for dig?

- Jow, det ka wal sejes; æ haa itt møj aa gjør, aa æ waar jo osse sjæl we aa blyw te ors aa saadn lidt skrøbelig. Æ tinkt s'mænd den Gaang, te no waar mi Ti saamænd snaar faarbi; fur æ ska sej dæ jen Teng: nær føst æ Ræjn aa æ Sne ka fo Laaw aa kom ind i æ Hus, aa dær engen ær te aa stan aa gjør we, jha, saa goer man da i Fordærw!

- Det maa rigtignok have været en trist Tid for dig!

- Aa, ja s'mæn. Paa den aajen Sie' fek æ jo Stunder te aa tink o den Ti, dær *waar* go'en, aa det ka osse war skjønt.

- Fortæl!

- Ja, ja, aa hwes do haar kjendt lidt te de Folk, æ haar huset, saa will do kaskje sæl ha Glæj o at hørr' en Krum om'et. Æ stuer saamænd saa tit aa tinker o de Daw!

Ham, æ hauer bejst, ær liggodt Jens Dåhl, æ Skurlmejster - han haad aalti saa møj fur. Han

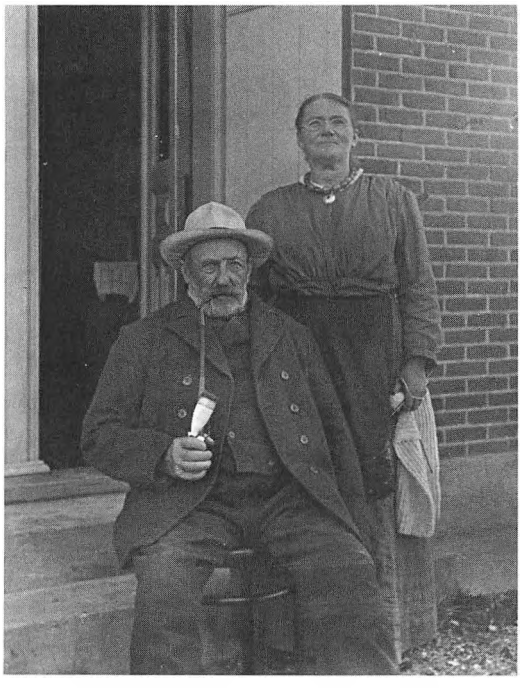

Gdr. Jens Kristensen og hustru Petra

waar en bette Mand, møj bette endda, mæn'd han ku liggodt gjør nowed a aalt Slaw. Han wår a den Slaw Minnisk, som ajer kam te, nær de sku ha et eller aaint stannet, kjøbt, lawet aa saa'n.

Føst waar dæ jow æ Skurl, dær sku pas'ses. Nu hauer æ itt, *hwo* manne Gaang i æ Ueg, te æ Bar kom te Skurl, det waar well itt saadan hvær Daa, men do ska nu itt trow, te de itt fik læt nowed alligewal. De læt boid å løs, aa rajn, aa skriw endda nowed saa nydeli; aa sjung gjow de osse. Jah aa saa daansed de æ Gaang om æ Ueg. Fur Jens Dåhl ku jo speel od Fiol, baade det jen aa aaint; aa nær han spelt op te Daans, so ska æ lig lowe fur, te æ Bar bløw glaad. De daansed jo saa mæ Træsko oi, det waar nowed, der dundred. Orkeja, det ær læng' si'en! Dæm, der dengaang gik i Skurl hær, de ær no snaar wæk hvær jen, mæn'e det er da helsen itt manne Or siden, te de kam hærnier det Stød, Niels Dåhl æ ældest Søn - waar hær in æ sommer. Aa saa wared skjøn aa hørr o djer Snak om gammel Daw. To de ku jo how, hwar i æ Skurlstow de haad djær Plass, hwons Morskaw de had' haat, aa hwur gaal »den Gamel« ku blyw

aa gi dæm aall jen o æ Sinkadus, endda han somti maat læt sej o æ Tæer fur aa no dem stur.

Aa sku æ Bar ha djær Træsko gjort we aa maalt fien, saa kam de te Jens Dåhl; aa djær Forældre kam o i æ Botek aa kjøbt hvans de haad Brug fur a aall Slaw. Jens Dåhl haad det hiel ligfra Gryn te æ Grød aa Knapper te æ Tøw, -Sam, Svesker, Honning aa manne ajer gu'er Teng. Han ku osse law Wæss te Brøllup aa Begrawlser, og prent dem saa nydelig, saa det itt waar te a sie, at de itt kom fraa en Bladtrøkkeri. Jow, jow, de gek saamæn alder fæjl, nær de gek te ham. Aa det ku jo osse pas'sier, te de kam aa hinted ham, nær de fek Løst te en Swingom, aa Jens Dåhl waar alder den, der saa næj, sælom det waar o de smo Timer.

- Der har jo ogsaa boet »Københavnere« her, ikke sandt?

- Jow, i manne Or waar æ Feriehus fur en Spilmand fraa Kjøwenhavn, han waar »Kongelig Kapelmusicus«, det waar saa møj nowed fin' nowed. Aa han - æ Musukus - kjøwt mæ. Do hower nok, te æ haar taalt om æ Gardiner - æ Træer hæromkræng? Se, saa kam han jo kjørendes herud o æ Wæj aa saa dette bette Hus mødt i æ Mark, aa han tøt jo, te æ waar en nysselig Stæ. Nær han saa fik høt, te æ waar te Fals, waar han endda snaar til'et. Aa han haad sandeligen traant mæ mæj bode ud' aa inn, aa i det stur aa hiel ær æ no, som han haar gjort mæ. Aa møj glaad haar han osse wæt we at bo

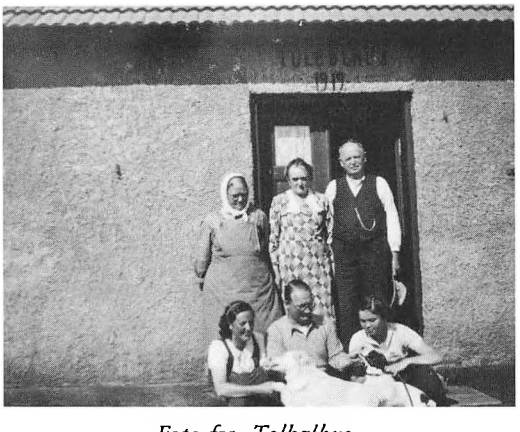

Foto fra »Tolbølhus«
Fra venstre: Petra Kristensen, Elisabeth og Jørgen Andersen (Grethe Estvad's forældre). Siddende: Grethe og Leo Estvad

Aggerboere skærer tørv på forstranden. Manden er Jens Andersen, Agger. Han havde 3 sønner, der druknede ved den tragiske ulykke, en storm i 1893. Damen, Pouline Andersen, der var gift med en af sønnerne.

hær, fur han kam mæ æ Familie hvær Sommer aa de bløw hær en 2-3 Maaneder gjemmen manne Or, ja lig te han gik wæk.

Igen waar æ en Ti aljene, stud tom baade Winter aa Sommer, jentel Jens Dåhls Familie kom og kjøbt mæ tilbaag. Æ waar møj godt tilpass mæ'et, æ tøt, det waar saa'en en Slaw Mening i æ Kresløw: Æ Etterkommer a dem gamel aa djær Bar aa Barnsbar igjen. Een ka jo itt sej aaint, end æ haar faat, hvans der tilkom mæ. Æ foer jo somti en regederlig Omgaang fræ Top te Tue, aa saa ær æ pinnedø osse hierl skjøn at bo i - allenfals in æ Sommer - sku æ miern!

- Hvorlænge regner du med at kunne staa endnu?

- *Det* ka æ itt sej dæ, fur det ka æ itt siel ha æ Minning om. Dæ ær jo saa møj Skidtwærk te i æ Wærden' - to æ Minsker ær jo itt rejte klog i æ Ti. Seker ær det Djævlens Wærk, nær æ Braag kommer, aa æ Jord den rister, saa æ døjer mæ aa hold sammen o mi Wæg'. Saa æ wed itt, hvolæng æ ka klaar det, man ær jo itt ong længer. Der war osse en Daw hær, hwor æ tinkt, te *no ær* de da bløwn hirl towli. De hær Folk mæ de grøn Klær' - ja, æ kinner dem itt -de kam

bøwlende sprengende øver æ Grøwt aa æ Oe aa smæj sej runnen om wed æ Dig', og saa pønted de sej mæ Græsstro i djær stiw Hatt' aa li'som dukked sej nier, aa aal imens makked de mæ nowed Skitteras af nowed Maskinwærk; jo, to de waar da towli! Glædeligwis fek det da snaar en Ænd, aa de pelt a ower æ Mark ligesaa snaar, som de waar kommen.

Jow, møj haar æ sit, aa møj haar a oplewed.

No hober æ jo kuns, te æ Ænd will blyw lisaa skjøn, som æ Begjyndelse. Jen will jo gjar - om man saa mo sej - blyw et kjønt Mind' om det, der haar wæt, aa som jo itt kommer igjen.

- Tak skal du have, kære gamle Hus, fordi du har fortalt mig alt dette. Noget mere gemmer du jo nok paa, men du synes jo nok, at vi Mennesker undertiden skal have alt ind med Skeer.

Af og til hører jeg dig tale, og bedst forstaar jeg at lytte, naar dine gamle Træers stille susen akkompagnerer dig og gør din Stemme tydeligere for Menneskeøret.

Jeg haaber, du maa staa endnu i mange Aar, for jeg kunde nok ønske engang igen at tale »Gamle Dage« med dig, naar jeg selv har naaet den rette Alder dertil.

Luftfoto af Tolbøl

En sandfærdig beretning om at være arbejderbarn omkring århundredskiftet

Marius

Af Rigmor Pedersen, Nørreallé 5, 7700 Thisted

En sensommerdag den 4/10 i det herrens år 1888 blev der i Dover i Thy født en lille, dejlig, sortkrøllet dreng. Han fik navnet Otto Marius Thomsen. Forældrene var fattige arbejdsfolk og havde i forvejen 7 børn, så der var mange munde at mætte. Tiderne var dårlige, og fattigdommen var meget stor. Den lille dreng voksede op og blev en glad og kvik dreng. Som 5 årig kunne han spille på harmonika, så det var en ren fornøjelse. Han kom som 7 årig i skole, men mange gange, når børnene kom fra skolen, havde deres mor ikke så meget mad i huset, at de kunne få noget at spise. Så blev Marius og en søster sendt rundt på gårdene med tiggerposen. Et sted fik børnene et stykke flæsk og et brød, næste sted måske et stykke pølse, og inden børnene nåede hjem sådanne dage, var klokken for det meste blevet 23.

En dag, da der heller ikke var brød i huset, blev den lille Marius sendt til bageren i Ydby. Dengang var der noget, som blev kaldt »godvillighedsbrød«, beregnet til fattige. Drengen løb af sted på sine bare fødder. Da han kom til forretningen stod bageren i døren. Drengen spurgte efter et brød, men fik svaret: »Når din far får betalt sin gæld, kan du komme igen«. Faderens gæld bestod af 1 kr.

Marius var nu 9 år og var blevet fæstet væk for en sommer til en landmand ovre i Boddum. Som løn skulle han have 12 kr. og et par træsko, som han selv måtte få. De 12 kr. skulle han aflevere til sin far.

Manden, som Marius tjente hos, var i besiddelse af en bog, som kaldtes »Sebrianus«. Halvdelen af denne bog var skrevet med sort, som var af det gode. Den anden halvdel var skrevet med rødt, som betød, at det var alt det onde. Mennesker, der læste i denne bog, kunne mere end deres fadervor, lød det mand og mand imellem i daglig tale. En dag havde drengen fået fat på bogen, men da kom manden og sagde: »Nej, bette Marius, den må du ikke læse i«. Manden kunne også stille løbske heste, men når han gjorde det, var han dødsens angst, for da var han i pagt med djævelen selv.
En sen aften udbrød der et forfærdeligt uvejr med lyn og torden. Drengen Marius havde sovet i flere timer. Da kommer manden og hans husholderske ind i kammeret til ham og vækker ham, roser ham i høje toner og siger bl.a.: »Du er en stor dreng, kan du løbe ned på marken (som lå ved kirken) og hente dyrene hjem, så skal du få et stort stykke hvedebrød. Manden turde nemlig ikke selv, for når man læste i »Sebrianus«, var man i pagt med djævelen selv, og så kom man ikke i nærheden af Guds hus ved nattetide.

Marius og Jensine Thomsen

Da Marius var omkring 18-19 års alderen, boede han et stykke tid hjemme hos sine forældre og tog på arbejde derfra. Han var med til at grave på Aggertangen. Et stykke tid arbejdede han ved Vestervig Kloster. I disse år af hans liv boede der ved siden af forældrene en søster til ham, som havde to små børn, en pige på 6 år og en dreng, som lå i vuggen. En dag havde der været en mand (Pe Murer) derinde hos den unge kone. Samme aften efter solnedgang blev den lille dreng syg. Det udartede sig på den måde, at det grønne materie (pus) løb ud af det lille barns negle, både på fingre og tæer, men når morgenen kom, og solen stod op, forsvandt sygdommen, indtil det igen var aften, hvorefter det kom igen.
Marius havde ondt af søsteren, som sad hver nat ved barnets seng, og hjalp hende derfor med at våge. Søsteren og broderen talte om, at drengen nok var blevet »forgjort« af denne mand, som havde været på besøg.
En dag kommer der en gammel kone (Lise Kjelkoste) ind og siger: »Jeg hører, I har sygdom i huset. Jeg kan kurere ham, hvis du vil gøre, som jeg siger. Du skal i aften, når midnatstimen er inde, være på kirkegården. Gå til den sidste nye grav. Der tager du en håndfuld jord, men læg godt mærke til, hvor du tager det, for det skal lægges samme sted igen. Gå så hjem og strø det ud på barnets leje. Om morgenen samler du jorden sammen igen og lægger det tilbage på graven igen ved midnat. Dette skal du gentage tre nætter i træk. Se, da vil dit barn blive rask«.
Den unge kone gjorde, som den gamle kone havde sagt, og barnet blev fuldstændig rask. Ja, der er mere mellem himmel og jord, end vi mennesker forstår.

I nogle år arbejdede Marius ved landbruget. Derefter begyndte han at arbejde på teglværk og blev ved med det resten af sit liv. Han holdt først op, da han var 77 år. Dengang var det et forfærdeligt slid at være teglværksarbejder. Mange gange, når han kom hjem fra arbejde, havde han dybe revner i de forslidte hænder, som blodet flød fra i stride strømme.

Marius blev gift to gange. Hans først kone døde omkring året 1930, og hans anden kone døde i året 1974. I de to ægteskaber blev der 10 børn, hvoraf 2 døde som spæde, og 3 døde som voksne; så Marius kunne godt tilslutte sig, at sorger og glæder, de vandre tilsammen.

En ting kan siges helt sikkert. Marius' liv blev ingen dans på roser. Mange år er gået, og meget har Marius prøvet i sit lange liv, både godt og ondt. Nu er han blevet gammel, meget gammel. De sorte, viltre krøller er væk, håret er blevet hvidt. Harmonikaen kan de gamle, trætte hænder ikke magte mere. Det ene ben har han fået sat af på grund af koldbrand. Ja, livet har været hårdt ved Marius på det sidste. Livsaftenen nærmer sig.
Forleden, da jeg besøgte ham på plejehjemmet og sidder og lytter til hans fortællinger, stopper han pludselig op. Jeg ser på ham og opdager nu, at Marius' tanker er helt andre steder. Måske er han tilbage i sit barndomsland. Der er kommet en egen glans i de gamle, klare øjne. Han sidder og smiler for sig selv, løfter de arbejdsslidte hænder og gør en bevægelse. Noget i mig siger: »Gad vide, hvor han er henne. Måske løber han jublende ud over en mark i sine nye træsko. Måske plukker han en buket blomster til sin elskede mor«. Jeg nænner ikke at forstyrre hans tanker, men stryger ham på kinden og siger: »Kan du nu have det godt, bette far«.

N.B.: Natten mellem den 24. og 25. september 1986 udåndede min far, 97 år gammel. Et langt liv var afsluttet.

Den jævne, simple Arbejdsmand
maa haardt for Brødet slide;
ja, Danmarks bedste Hædersstand
som oftest Nød maa lide.
Thi ej de rige Folk forstaar,
og sjælden kun erkender
den store Hjælp, de daglig faar
af Arbejdsmandens Hænder.

W. Rantzau
1875

Ørum Skole - billedet udlånt af Ingvard Larsen, Svankjær, og viser årgang 1925. Bagerst lærer Bundgaard og frue. Bundgaard begyndte som lærer i »Dahls hus«, den helt gamle skole i Lodbjerg sogn. Flyttede i 1921 til Ørum Skole. Bundgaard var meget afholdt på egnen og var bl.a. en god oplæser.

Øverste rk. fra venstre: Peder Andersen, Aage Sørensen, Jens Vestergaard, Holger Pedersen, Laurids Olesen, Ingvard Pedersen, Erling Ekmann, Holger Knudsen, Viggo Kristensen, Kristian Leed, Peter Bertelsen.

2. rk. fra oven: Ingefred Brogaard, Ita(?) Vestergaard, Herdis Sørensen, Esther Bundgaard, Karen Vestergaard, Rosa Vodstrup, Elisabeth Christensen, Gerda Andersen, Helga Knudsen, Sigrid Leed, Dagmar Andersen, Emma Berthelsen, Marie Berthelsen.

3. rk. fra oven: Ida Berthelsen, Grethe Bundgaard, Gerda Bundgaard, Petra Sørensen, Thora Sørensen, Dagny Vodstrup, Maren Berthelsen, Stinne Jensen, Maggy Vodstrup, Ella (Agda?) Pedersen, Stinne Købberø, Magrethe Korsgaard.

Nederste rk. fra venstre: Thomas Færgegaard Pedersen, Kristian ?, Holter Haagaard, Svend Thagaard, Svend Sørensen, Rikard Vestergaard, Ove Bundgaard, Aage Brogaard, Ingvard Larsen.

En vandring gennem Hurup

Af Herluf Andersen, Sønderallé 27a, Mølleparken, Hurup

Jeg sidder ved min bedstemors gamle kakkelbord og mindes min barndom og ungdom i Hurup.

Bordet er fremstillet i to eksemplarer af hans velærværdighed, Oluf Holger Ascanius. Han var præst i Boddum, Ydby og Hurup i tiden fra 1734 til 1784, og han døde i Gudum i 1785. Bordene blev lavet i 1784, det år, da Oluf Ascanius frasagde sig præstegerningen.

Det ene bord fik hans søn, Saxo Ascanius, som var præst i Gudum Fabjerg. Det andet havnede i Ettrup hos P. Saxo Kirk, hvor det blev skrottet. Det bord, som jeg er den lykkelige ejer af, fik hans datter, Anne Dorthe Olufsdatter. Hun var gift med præsten i Helligsø-Gettrup, Hans Albertsen Thura, og det er siden gået i arv på familiens kvindeside.

Bordpladen består af 24 hollandske kakler med bibelske motiver, som ret nøjagtigt kan dateres.

I 1874 blev bordet restaureret af min bedstefar, efter at det havde stået i huggehuset eller tømrerstuen siden 1855. Før den tid stod bordet på Kløvenhøjvej 16 i Boddum, men da der her opstod brand, blev bordet bragt til nævnte huggehus.

Min bedstemor fik bordet, da hun blev gift med min bedstefar, husmand i Ørum By, Jens Ingelius Villadsen. Bedstefar gik på arbejde ved forskellige bygmestre og deltog blandt an-

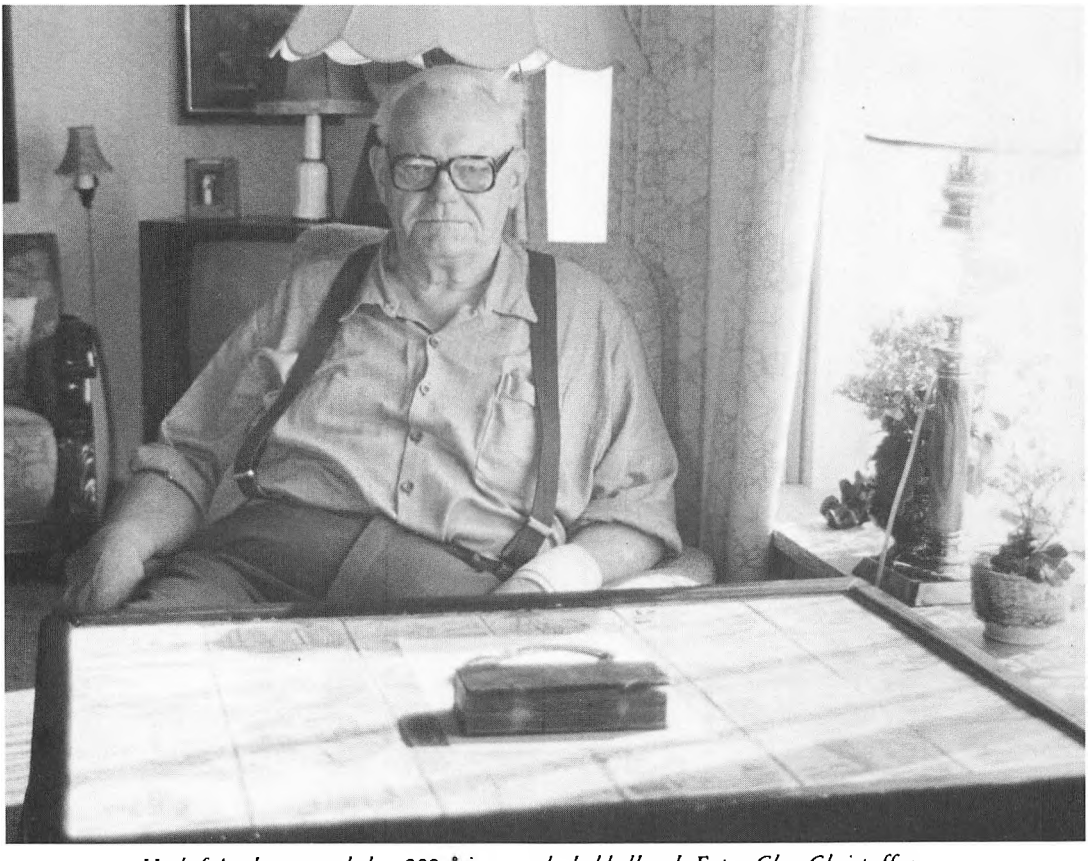

Herluf Andersen ved den 200 årige gamle kakkelbord. Foto: Chr. Christoffersen

det i opførelsen af Lodbjerg Fyr, men han døde allerede 7. april 1888, da han kun var 40 år gammel. Bedstemor, Christine Marie Andersen, blev født den 30. december 1853 i Dover Møllegård. Hun var datter af Anders Christian Nielsen og hustru, Bolette Christine Christiansdatter.

Oldefar blev kaldt Christian Gadegård. Han var vist nok meget velhavende og ejede således flere gårde i Boddum samt Dover Møllegård. Han regnedes for at være en klog mand, og efter sigende ejede han en »Cyprianus«. Oldefar blev meget gammel, inden han i 1904 døde i Boddum. I mange år havde han husholderske. Det var i brændevinens tid. Man sagde, at var han fuld, var husholdersken ædru og omvendt. Jeg havde brændevinsdunken i mange år, men den er desværre blevet slået i stykker.

Oldemor døde forholdsvis ung, men jeg ejer endnu hendes meget velbevarede salmebog fra 1837. På salmebogen står monogrammet B.K.K.D. (Bolette Kristine Kristiansdatter), og under disse bogstaver står et E, hvilket betyder Evangelisk salmebog. Jeg har ligeledes et smukt og velbevaret halsbånd flettet af min oldemors hår.

Bedstemor blev boende i Ørum indtil 3. juli 1899, da hun ifølge sin skudsmålsbog flyttede til Boddum. Omkring 1908 købte hun i Hurup et meget lille hus, Søndergade ??. Omkring 1910 flyttede hun ind i lejlighed hos mine forældre, nuværende Bredgade 78. Hun ernærede sig som væverske og brugte flisebordet som salgsdisk. Jeg kan huske, hun havde et stort skrummel til væv. Hun vævede hovedsagelig grenadine til gardiner, men jeg husker også noget rødnistret stof, som hun brugte til livstykker.

Bedstemor var meget slagfærdig. Jeg kan huske en gang, da hun var syg og havde besøg af læge W. Kjær. Denne ville med vold og magt købe flisebordet og bød 100 kr. for det. Hertil svarede hun: »Vil do et slug en hejt (en hægte)«. Bedstemor døde sommeren 1922.

Mine forældre var Bolette Kristine Willadsen, født den 25. september 1884 i Ørum, og Peter Anæus Andersen, født den 13. februar 1885 i Sønderup. De blev gift den 9. april 1908 i Hurup kirke. Min far var vogn-, plov- og beslagsmed.

Jeg selv blev født den 5. maj 1909 som ældste barn af ti søskende. Efter min mors udsagn var jeg et ønskebarn, men det har jeg af nogle af mine søskende måttet høre for i mange år. Noget af det første, jeg kan huske, stammer fra den dag, jeg skulle skrives ind i skolen. Jeg gik ikke direkte hjem, da jeg blev optaget af, at en stor brønd var ved at blive gravet ved Hurup Vandværk. Jeg fik derfor en bette lussing af min far, men det har sikkert gjort mere ondt på ham end på mig. Det skal tilføjes, at jeg havde siddet på kanten med benene dinglende ned i brønden, som var 4 m i diameter og 7 m dyb.

Som ti-årig kom jeg ud at tjene som hjorddreng hos gårdejer Kr. Iversen Thomsen i Dover. Hans kone blev aldrig kaldt andet end muer. Jeg var der i somrene 1920 og 1921. Der var et udmærket karlekammer i sydfløjen nær ved hestestalden med das bag ved køerne. Der var to karle. Jeg sov i samme seng som andenkarlen. Den første sommer, jeg var der, blev der bygget ny kostald. Der blev ligeledes lagt nyt stråtag på ladens østside. Til strå blev der anvendt plejltærsket rughalm. To tækkemænd fra Boddum udførte arbejdet, nemlig gamle Krabbe og hans søn, Jens Tovt (Toft). Jeg syede for den gamle, og karlen syede for sønnen. Tækkemændene kom hver dag kørende i en jumbe med to islændere spændt for. Disse var pasgængere.

På laden var der en firevinget husmølle. Når jeg kravlede op i den, kunne jeg se omtrent hjem. Den første sommer fik jeg 35 kr. i løn og 2½ pund uld, som min bedstemor kartede og spandt.

Sommeren 1922 tjente jeg på Dover Østergård, hvilket var en udmærket plads. Jeg skulle få køerne ud om morgenen og ind til aftenmalkning. Endvidere skulle jeg give dyrene halm og hø og muge ud hos dem. Fårene, som gik helt nede ved Dover Kiel, skulle flyttes to gange dagligt.

På gården var der en forkarl, en andenkarl, en fast daglejer, en kone, som kom og malkede, og to piger. Den ene pige var jævnaldrende med mig. Den anden pige var en ældre kokke-

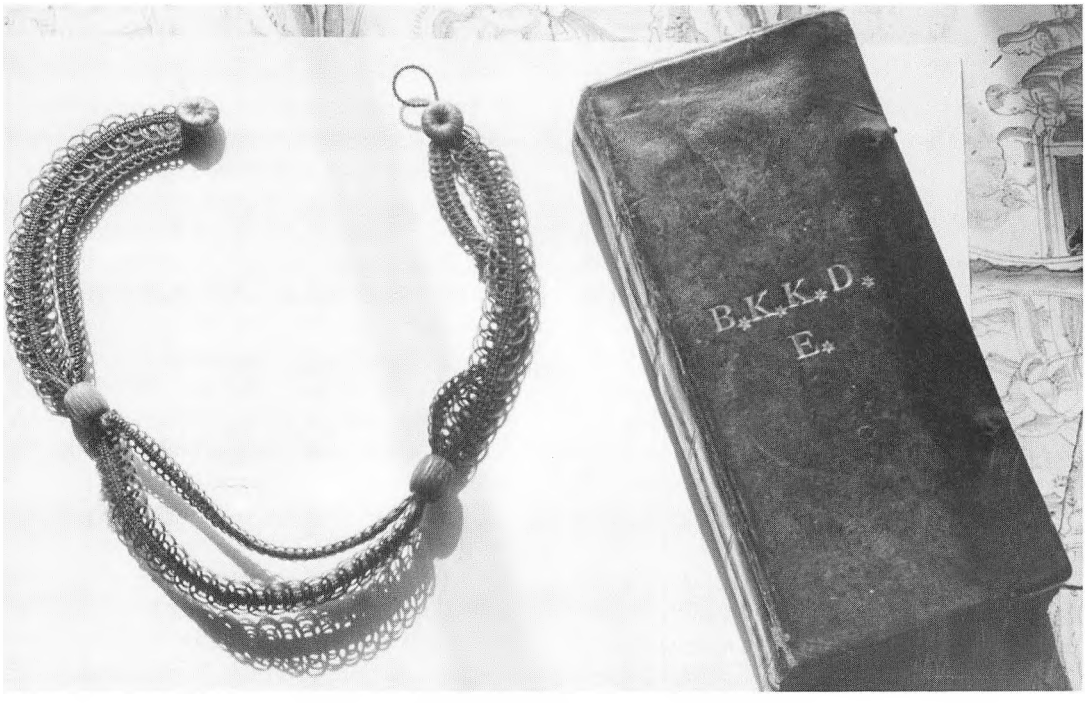

Hårhalskæde og salmebog. Foto: Chr. Christoffersen

pige, som hjalp til ved malkningen. Gårdejeren og hans kone spiste ikke sammen med folkene.

Jeg havde ikke en eneste fridag før i august måned. En søndag formiddag kom min far for at spørge gårdejeren om, hvorvidt jeg havde været syg, siden jeg endnu ikke havde været hjemme. Efter den dag havde jeg fri hver eneste søndag, dog tjente jeg somme tider to kroner ved at passe dyrene.

Hvis karlene gerne ville have fri en dag i en tid, da der ikke var så meget at lave, blev de sendt ned i Kilen for at glibe ål. Det lykkedes altid at fange så mange, så alle kunne få de ål, man kunne spise.

Gammelpigen var bange i tordenvejr. Da vi en søndag var ene hjemme, var jeg gået hen for at sove til middag. Lidt senere begyndte det at tordne. Jeg vågnede ved, at gammelpigen smuttede op i sengen til mig. Jeg blev frygtelig flov.

Jeg skulle have 50 kr. i løn for sommeren, men blev meget stolt, da jeg fik 60 kr.

Ikke alle drenge var lige så heldige som jeg. Min bror, Einar, tjente på en gård i Refs, Refs Nørgård, ejet af »Gamle Klemmensen«. Han havde et elendigt kammer over hestestalden. I gulvet var der store revner, så man kunne se hestene, og der var selvfølgelig en aldeles dejlig lugt af heste og stald samt en mængde rotter og mus.

Før jeg kom ud at tjene, løb jeg selvfølgelig byærinder for mine forældre. Jeg husker disse ture som små, sjove forretningsærinder. I det hus, som min bror, Ejnar, bor i, Bredgade 71, boede der en mand, som vi kaldte Andreas Blikkenslager. Han klinkede tallerkener og fade, og han reparerede lysestager og almindeligt husgeråd. Hver klinkning kostede to øre. Andreas Blikkenslager var en meget pæn mand med et stort fuldskæg. Han døde omkring 1915 og blev begravet ved Hurup kirke. Jeg så ham igen i 1928, da hans grav blev flyttet ved udvidelsen af kirken. Jeg syntes at kunne genkende ham på skægget.

Overfor os boede børstenbinder Jens Gilling. Han havde mange børn. Nogle var jævnaldrende med mig, mens andre var ældre. De var fattige, men samtidig tjenstvillige og dygtige. De havde et hyggeligt værksted. Her bandt

både børn og voksne børster. Gilling cyklede rundt og solgte børsterne til folk.
Omkring 1924 fik han en åben Ford med kaleche. Hans mål var at få en vogn med »stiv over«, hvilket han også senere fik. Han var vist nok medlem af en afholdsloge.

I det næste hus boede rebslager Sørensen. Bag huset lå rebslageriet, og det nåede helt op til Parcelvej. Huset var langt, lavt og smalt. Det var bygget af træ og beklædt med tjærepap. Vinduerne var ganske små. Jeg husker det som et meget spændende hus, fyldt som det var med blår, hamp og tjære. Huset var meget brandfarligt, hvilket gjorde, at han fraflyttede det i 1920.
Han flyttede da ned midt i byen, hvor han også havde cigarforretning, som hans kone, Sinne, passede. Hun var alt for gavmild. Alt, hvad hun tjente, gav hun faktisk væk.

Ved siden af boede frøken Boel. Efter min mening var hun noget af en original. Hun havde været husholderske hos dyrlæge Jørgensen, som boede, hvor Sparekassen Thy nu har til huse. Hendes hus var langt og smalt. Derfor kunne hun dele det i to, således at blikkenslager Rasmussen kunne få den ene halvdel.
Frk. Boel havde en hel del hunde. En af dem kaldte hun Pysling. På et tidspunkt fik hun et plejebarn, en dreng ved navn Ole Ottesen. Ved hendes død kom han over til skrædder Sørensen at bo.

Så kommer vi til blikkenslager Rasmussen, som også var lidt af en original, men han var en dygtig håndværker. Han må have været sønderjyde, for han var hjemme for at stemme Sønderjylland hjem til Danmark i 1920.
Han var meget galsindet og stædig. En gang væltede han en elmast, som elværket havde sat op i hjørnet af hans have. Dette resulterede i, at han fik afbrudt elforsyningen til sit hus, og han fik det aldrig tilsluttet igen.
Ud til gaden havde han butik. Der var den samme udstilling i vinduerne alle de år, jeg kan huske. Han havde en meget smuk colliehund, som han ofte gik tur med. Endvidere havde han en lille hest samt en del ænder, duer og høns. Hans dyr døde af alderdom.
En gang havde han fået en husholderske. Efter hans eget udsagn var hun kommet med det seneste aftentog. Derefter havde hun pisset potten fuld, inden hun igen rejste bort med det første morgentog. Han var gammel naver og havde rejst en del i Frankrig, Tyskland og Belgien. Jeg husker, han havde udhamret en tekedel, hvis tud var tildannet af en femøre.

Ved siden af boede karetmager Vestergård. Han var lidt af en tusindkunstner og flikkede selv biler og motorcykler sammen. Efter min fars udsagn lavede han en gang et gear af et hakkelsesmaskinehjul, men det holdt kun til én køretur. Han flyttede op på hjørnet af Bredgade og Parcelvej, hvor han havde værksted i kælderen. Her havde der tidligere været maskinværksted og siden sodavandsfabrik. Han var en af de første, der lavede »hard top« til gamle kalechevogne. Han lavede selvfølgelig også almindelige vogne og hjul.
På et vist tidspunkt udskilte han to grunde, som der blev bygget vognskure på. Senere blev disse forandret til beboelse og solgt. I familien var der tre børn. To drenge var en del ældre end jeg, mens en pige gik i skole med mig. Senere flyttede karetmager Vestergård til København, hvor han lavede en karosserifabrik i Vanløse. Siden solgte han fabrikken til Vanløse station. Så vidt jeg ved, blev han meget velhavende.

Herefter kom malermester Jep Søndergård, som jeg ikke kan huske ret meget om, udover at han malede en del nye luksusvogne, jumber og ponyvogne m.m. Vi kunne købe fernis, maling og lak til oprøring hos ham. Han havde et par tvillinger, som jeg gik i skole med. Familien flyttede til København. Kunstmaler Jens Søndergård stod i øvrigt i lære hos Jep Søndergård.

I den næste ejendom boede tømrermester Andreas Kristiansen. Han byggede en del huse både her i byen og i omegnen, bl.a. i Agger. Han gik til arbejde. Når han arbejdede i Agger, stillede han på arbejdspladsen kl. 6 om morgenen, og han indstillede først arbejdet kl. 7 om aftenen. Der var 6 arbejdsdage i ugen dengang.
I butikken, som vendte ud mod gaden, havde han udstilling af møbler og ligkister. Snedkerværkstedet var i gården.
Andreas Kristiansen havde aldrig ejet en cykel,

da han som en af de første, jeg kan huske, købte en ny motorcykel med sidevogn. Det var en amerikaner af mærket Indian - et pragtstykke ved siden af de cykler, som f.eks. Frederik Boel og min far kørte på.
Andreas Kristiansen døde i 1924 ca. 50 år gammel, hvorefter forretningen blev overtaget af hans søn, tømrer- og snedkermester Jens Kristiansen. Hans kone, Mette Kristiansen, levede i mange år efter. Hun var meget slagfærdig. En dag, da hun som firs-årig skulle med rutebilen til Thisted, blev hun spurgt, om hun kunne ture med det, hvorpå hun svarede: »Det er sgu da et mi røv, der feiler nøj«.

Så kommer »Sæbehuset«, som var ejet af Kirsten Madsen, der senere blev gift med Nikolaj Hummelshøj. Hun var et stort handelstalent og handlede med kolonialvarer og galanteri.
Hun spillede kort med os, fra vi kunne kende kortene, til vi var absolut helt voksne. Når vi besøgte hende, hyggede vi os med kaffe og hjemmebag. Når hun havde vundet vore penge, lukkede hun os ud. Forretningen blev solgt i 1927.

Hvor Thisted Dagblad nu har kontor, boede modehandler Matilde Jensen. Hendes butik var fyldt med hatte, huer og broderivarer. I systuen bagved butikken sad flere syersker og arbejdede. Matilde var slem til at falde i søvn, når hun var i byen. En aften vågnede hun op, netop da de andre gæster var ved at sige godnat. Pludselig sprang hun halvvågen op og sagde: »Jeg siger også tak for kaffe«.
Som ung mand fik jeg kalvekastningsfeber og lå i sengen i lang tid. Hun kom og serverede suppe for mig. Suppen var kogt på en due, og der var urter, og hvad ved jeg, i den. Det var det bedste måltid, jeg har spist i hele mit liv. Jeg kan ikke huske, hvornår Matilde Jensen døde.

På hjørnet af Søndergade og Bredgade boede bagermester P. Odgaard. Jeg vil tro, han havde en af byens ældste forretninger. Den eksisterede i alle tilfælde også med ham som ejer, da Thybanen blev anlagt i 1882. Hans kone, Marie, var en ualmindelig rar og god kvinde, som ofte forærede kager til vi børn. Bolcher skulle vi selv købe. Der var en forholdsvis høj trappe op til butikken.

Fra det gamle Hurup. Isenkræmmerforretning (nu Vilhelm Nielsen)

Der var landbrug til bageriet. Hertil udnyttedes Grønnevejkvarteret. Af dyr havde Odgaard heste til kørsel på landtur, to køer og en del grise. Af medhjælpere havde han bagersvende, piger, en gammel bagerikarl og en kusk, som hed Ole Pedersen.
Bager Odgaard var noget af en drillepind. Han kunne drille blikkenslager Rasmussen, så denne dirrede af raseri. Når han var oppe at se til sine heste, kunne han således spørge: »Hvordan har dine ænder det?«. Rasmussen svarede da: »Gå du hellere hjem og puds dine toører din gerrigsut«.
Odgaard overdrog sin forretning til sønnen, Marius Odgaard, ca. 1928. Han og konen flyttede da ind i Bredgade nr. 68. Det var et stort hus med to lejligheder, som de netop selv havde ladet bygge. De døde omkring 1930 - 31.

Vi bliver i østbyen, men går over på den anden side af Bredgade, hvor denne og Kirkevej mødes. Her på hjørnet havde sadelmager Ramsgaard sin forretning. Han tapetserede for folk, lavede polstermøbler, seletøj, selvbindersejl og meget mere. Der var en del svende og lærlinge. Sadelmagerens kone hed Marta. Familien tog en wienerdreng til sig og oplærte ham i sadelmager- og møbelpolsterfaget. Hans navn var Frants Wordlovetz.
Ramsgaard kunne ikke sove om natten og færdedes derfor tit på gaden tidligt om morgenen. Han vidste altid, hvornår pigerne blev fulgt hjem.
I stueetagen havde han butik, på første sal var der værksted, og oppe under taget oplagrede han træuld, tang og andre brændbare ting. Da hans folk altid røg, forekommer det mærkeligt, at der aldrig opstod ildebrand.

Går vi herfra østpå, kommer vi til tøffelmager Jensen. Han handlede med træting, som grebe, skovlskafter, svingler, hammeltøj og træsko. Desuden drev han barbersalon. Så vidt jeg husker, kostede det 25 øre for os børn at blive klippet. Jeg husker, han havde en mærkelig hårbørste. Den var rund og havde et sving i hver ende. Han børstede håret på os ved at køre rundt med svingene. Hver søndag formiddag barberede han byens småhåndværkere og bagere. Det var ikke helt smertefrit for dem. Jens Notlevsen havde udtalt hjemme, at han næste gang ville bedøves. Da hans datter den følgende søndag kom over i barberstuen, spurgte hun: »Far, er du bedøvet?«.

Efter tøffelmageren kom cykelhandler A. Søndergaard, hvor nu Sparekassen Thy og »Pusterummet« ligger. Sparekassen har jeg bygget efter en stor gaseksplosion den 12. april 1948. Jeg havde ejet ejendommen siden jeg i 1940 købte den for 18.000 kr. Søndergaard havde først marskandiser- og cykelforretning, hvor Hurup Elservice nu har til huse. Han kunne være hurtig i vendingen. En mand havde en gang glemt sin kasket i forretningen. Da han senere kom og ville hente den igen, var den lagt op på en af varehylderne og sat til pris. Søndergårds grund var meget stor, og den blev da også senere skilt ud i fire parceller. Jeg mener, han må have købt ejendommen omkring 1916 -17. Der var et meget langt forhus med takkede gavle, som man undertiden ser det på store gårdes stuehuse. Dyrlæge Jørgensen byggede det omkring 1875. Søndergaard købte ejendommen af frk. Boel, som havde været husholderske hos dyrlægen, og som tidligere er omtalt.
I gården var der et mekanikerværksted drevet af mekaniker Jens Nielsen. Han var sandsynligvis Hurups første mekaniker. Ved krigsudbruddet i 1914 kørte han på motorcykel rundt med mobiliseringsordrer. I øvrigt reparerede han fortrinsvis motorcykler og var en absolut dygtig håndværker. Han var lidt af en enspændernatur, som jeg husker bedst fra dette, at han senere kørte rundt i en topersoners Bugatti.
Søndergaard byggede butik og værksted sammen med forhuset, hvor Sparekassen Thy nu har til huse. Her blev cyklen »Hurup« fremstillet i store mængder. Cykelsmeden havde både svend og lærling, og plads var der en del af, da både stald og lade stod tilbage fra dyrlægens tid. Både Søndergaard og konen Thyra var lune og muntre mennesker. En remse, som Søndergård ofte sagde, lød således: »Smeden kaldte på sin dreng. Han skal op at blæse. Der røg en skid fra drengens røv og op i smedens næse«.
Omkring 1924 delte han forhuset i tre dele og solgte de to fra. Sommeren 1930 døde Sønder-

gaard pludselig. Han var far til kunstmaleren Jens Søndergaard og kaldtes i daglig tale ikke andet end »far Søndergaard«.

Hvor sagfører Lyngs nu bor, boede der dengang en sagfører Bruun, som jeg intet husker om, udover at hans store hund altid stod lænket under fortrappen.

Efter sagføreren boede skrædder Anton Sørensen, hans kone Marie og deres fire børn. Marie havde altid en gammel mand eller kone i pleje. Desuden tog hun en dreng i pleje efter frk. Boel. På grøftekanten havde de to geder græssende. Desuden havde de en gris, som var så kælen, så den løb ind i køkkenet til Marie, så snart den kunne se sit snit til det.
Anton vejede mælk ind på mejeriet i mange år. Som skrædder var han kendt for sin dygtighed, hvad angår reparation og presning af herretøj, så han havde en stor kundekreds.
Deres hus var bygget omkring 1907. Det lå tilbagetrukket og havde forhave.

Det næste hus blev også bygget omkring 1907, og ejeren var parcellist Otto Kjær. Ham husker jeg bedst på, at jeg var bange for ham, da jeg en gang havde plukket alle blomster på de fuchsiaer, som han havde i forhaven. Han døde dog kort tid herefter. Konen, Marie, levede til omkring 1930. De havde en voksen datter hjemme. Hun hed Ottilde.

Derefter kom mit eget hjem. Vi var ni brødre, og vi havde hver en søster. Hun var den yngste. Smedien blev åbnet den 9. april 1908, mens forhuset blev færdig sommeren 1909. Mine forældre boede det første år hos Th. Sabro. Her blev jeg født den 5. maj 1909 som den ældste søn af 10 børn.
I begyndelsen var smedjen ikke ret stor, men den voksede hurtigt, efter at der var købt to grunde til. Der var ret livligt omkring smedjen, hvor byens småhåndværkere mødtes omkring essen for at diskutere egnens problemer. Der var ikke el i værkstedet det første par år, så boremaskinen havde håndsving og et stort svinghjul. Der var to ambolte og dobbeltesse med blæsebælg. Min mor hjalp til i smedjen. Til tider slog hun med forhammeren, og til andre tider hjalp hun til med at ringe hjul. I øvrigt blev der smedet sko, skoet heste og lavet landbrugsredskaber. Der kom hurtigt både en lærling og en svend i smedjen.
Gårdmændene var ret krævende. Når de slog smæld med pisken, forlangte de, at smeden kom ud til vejen for at få at vide, hvad de skulle have lavet. Når der blev lavet nye vogne, kunne det være: jumber, ponyvogne, arbejdsvogne, charabanc'er, mælkevogne, brødvogne eller lette og svære fragtvogne.
Efter oprettelse af Hurup Elværk blev der lagt strøm ind med fælles motor til både smergelsten, boremaskine og motorhammer. Dette lettede kolossalt meget og satte en voldsom udvikling i gang.
Efter min konfirmation kom jeg i lære 1. maj 1923. Jeg lærte almindelig gammeldags smedehåndværk, hvor alt blev smedet ved essen og ambolten. Al svejsning foregik i ilden, hvilket godt kan være noget af en kunst. I 1928 lavede vi et meget interessant stykke arbejde, idet vi udførte smedearbejdet ved Hurup kirke. Alt blev lavet i hånden. Det gjaldt således: låse med nøgler og håndgreb, vinduer med oplukkerbeslag til blyindfatning, gelændere til prædikestol, fyrkælder og orgelpulpitur. Der blev lavet svære ornamenterede hængsler og dørhamre, ja selv alle søm blev håndsmedede. Min lillebror, Børge, slog med forhammeren for min fader, da alle ornamenterne blev lavet. Min bror, Einar, som havde et godt øje for smukt arbejde, lavede låsene. Han er nok den af vi brødre, der med sin fine formsans, var den bedste håndværker. Jeg blev en smule upopulær hos provst Dahl, da jeg beklagede, at krucifikset var sendt ind til Nationalmuseet, hvor ingen ville få det at se. Det havde tidligere ligget på loftet.
Under første verdenskrig samlede vi grankogler i Dover Plantage. Min mor, skrædder Sørensens kone, Marie, og alle de børn, der kunne gå og stå, startede om morgenen med barnevogne, trækvogne, mad, kaffe og saftevand. Om aftenen kom Anton Sørensen og min far og hentede os. De havde lånt karetmager Henriksens islændere og en fragtvogn. Alle sækkene var da fyldte. Om det så var mors og Maries underskørter, var der bundet for dem, når vi lidt senere kørte hjem med højt humør og meget fint brændsel. Det skete i 1917 og 1918.

Fra krydset Bredgade - Søndergade

I det næste hus er der nu cykelforretning, men dengang var stedet ejet af maskinfabrikant Frederik Boll. Han fremstillede hesteriver og andre mindre landbrugsmaskiner. Som trækkraft anvendte han en tid vindmotor. Boll flyttede senere til Herning. I grunden var han noget af en opfinder, og han fik således patent på en kombinøgle samt på en rørtang.

Herefter var der grøfter og marker helt op til karetmager Jens Henriksen, hvor Thylands Trælast nu har forretning.

Karetmager Jens Henriksen var en meget dygtig håndværker. Han lavede trætøj til alle slags vogne, og hans produkter solgtes til smedene over hele Thy og Thyholm. Karetmagerens savværk blev trukket af en stor vindrose. Træet blev skåret op til fælg, eger og nav og lagret i flere år. Det store lager af træ blev vist aldrig brugt helt op til det, det var bestemt for.

Udover værkstedet havde karetmageren også lidt landbrug. To køer var der og desuden to små islænderheste, som selvfølgelig var pasgængere. Dem brugte han, når han skulle ud til kunderne med trævarerne. På ejendommen blev der også drevet frøavl, og der blev dyrket runkelroer, turnips og kålrabi. Frøavlen blev kørt hjem og tærsket, når der var faldet dug.. Hvorfor der skulle være faldet dug, ved jeg ikke.

Karetmager Henriksen var en gennemsolid håndværker. I hans forhus havde han kun egebjælker. Jeg kan ikke huske, hvornår han døde. Efter ham drev sønnen, Aksel Henriksen, forretningen videre, og han drev senere tømmerhandel.

Jeg har nu fortalt om det meste af østbyen. Tilbage er møllen, men den ved jeg ikke ret meget om.

Lad os så se på midtbyen eller rettere sagt, Søndergade - Bredgade krydset. Her lå på hjørnet Th. Sabros lingeri og manufaktur. Sabros var ikke helt unge folk. De var så fine, så vi børn, vi var klar over, at vi skulle tage hatten af for dem.

Efter datidens forhold var det en flot butik. Over butikken boede Sabros selv i en af lejlighederne. I den anden lejlighed boede mine

forældre det år, de selv byggede. Jeg blev født i lejligheden.

I det næste hus havde bogbinder Nielsen forretning. Butikken havde samme udseende i mere end 50 år, men den blev derefter skalmuret.

Vi fortsætter ud ad Søndergade. Her havde Kr. Jensen Kristensen snedkerværksted. I gården havde seks til ti svende og lærlinge deres kamre. I værkstedet var der stor aktivitet, idet man fremstillede vinduer, døre, møbler og ligkister, som bagefter solgtes til tømrere i omegnen. Efter elværkets oprettelse blev der sat maskiner ind, og man gik over til at fremstille gerikter, fodpaneler og lister.

Kr. Jensen drev desuden bedemandsforretning. Ligvognen blev kørt af vognmand Jens Nielsen fra Pistolstræde. Han havde to sorte heste spændt for vognen.

Hvor Andelsbanken nu ligger, havde Kr. Jensen møbelbutik, men jeg har aldrig set kunder i den butik.

Kr. Jensen gik altid i et par tøjsko og blev derfor kaldt Kristian Tøjsko.

På den anden side af gaden blev Teknisk skole bygget i 1924. Der er nu bibliotek i bygningen.

På hjørnet op til Grønnegade lå gartneriet »Rosenly«. Gartner Møller, som ejede gartneriet, handlede med frugt og grøntsager, men han var desuden anlægsgartner.

Herefter kom bødkermester Jensen, som lavede salttønder, smørdritler, saltkar og, så vidt jeg husker, ajletønder.

Omtrent overfor havde P.C. Poulsen tømrer-, snedker- og bedemandsforretning.

Købmand Vilh. Nørby havde lejet sig ind hos Th. Sabro i Bredgade. Han var almindelig kolonial- og materialhandler og havde i øvrigt spiritusbevilling.

Nørby havde byens første benzintank, D.D.P.A. Den var rødmalet og med håndsving og måleglas. Det blev fortalt, at en af byens håndværkere en gang havde fået en lille ansats på; da han passerede benzintanken, tog han hatten af og sagde: »Goddag Bertelsen« (den rigtige Bertelsen var byens første, røde postbud).

Bredgade set mod vest

Senere flyttede Nørby over på den anden side af gaden, hvor han havde købt Selmers forretning.

Efter Vilh. Nørby kom Afholdshotellet, hvor Zartov var vært. Der var kørestald fra gaden og slyngelstue fra kørestalden og ind. Udover en gildesal var der et mindre restaurationslokale til venstre for indgangen. Dette lokale var til finere brug.

Ovenover havde Håndværkerforeningen en mindre sal, som foreningen selv havde møbleret.

I rejsestalden var der plads til mange heste. Vognmandshestene blev brugt, når der skulle køres med handelsrejsende. I gården var der også kørestald og endnu en hestestald. Her var svendekammeret også til landevejens farende folk.

Efter at der var lagt el ind, blev der lavet biograf i salen. Biografmaskinen blev trukket med håndkraft, og den havde kulbuelys. Fotograf Hansen kørte maskineriet. Der kom tone- og talefilm, da tiden var inde til det.

Efter hotellet kom vi til urmager Ingv. Nørbys forretning. Ingv. Nørby er nok den af Hurup borgere, som har drevet forretning i flest år, idet han drev den i over 60 år. Han var en højt agtet borger og håndværker, som ikke tog meget del i det offentlige liv.

Ved siden af Nørby startede P. Vestergård Bach, også kaldet bette Bach, sin cykel- og træskoforretning. Hvis man kom ind efter et eller andet, som han ikke havde, sagde han altid: »Det hår a et, men a ka skaf'et«.

Bagved Nørby og Bach lå P.P. Damms ølbryggeri, hvor man lavede hvidtøl. Øllet blev kørt ud i ankre, store 5 liters flasker og almindelige trepægls flasker. Ølkusken hed i mange år P. Eriksen. Han boede på Refsvej og havde to svære heste. Ankrene hængte i kæder under vognen.

Damm havde en af byens første lastvogne. Det var en Ford fra omkring 1920 med fast gummi. Den blev kørt af sønnen, Charles. På ladet var der undertiden løse bænke, så lastbilen kunne bruges til persontransport. En gang var han kørende til Thisted med et fodboldhold. Da de om natten kørte hjem, kogte bilen tør for vand. Charles var ikke rådvild, men fyldte øl på. Det lugtede slemt af kogt øl, da han kom hjem.

På hjørnet af Bredgade og Bryggerivej startede Jens Kr. Notlevsen byens første Fordforretning. Jeg kan huske, han havde en trehjulet bil med styrestang og tocylindret motor, som sad over forhjulet. Karrosseriet var en kurveflettet bænk mellem baghjulene med plads til to personer. Gear og kobling var i samme håndtag. Det blev kaldt milliongear og kan vel betragtes som en forløber for det nuværende automatgear. Notlevsen begyndte med at køre skolevogn i en lille 2½ personers »Mattis«. Jeg ved ikke præcist, hvornår han fik Fordforhandling, men han havde den i alle tilfælde i 1922, og han beholdt den til sin død. Det blev efterhånden en stor forretning med et velassorteret reservedelslager.

I samme ejendom havde rebslager Sørensen, som tidligere nævnt, indrettet cigarforretning og rebslageri, da han flyttede hertil fra østbyen.

I ejendommen, hvor Handelsbanken og Kjærs Herreekvipering nu findes, boede tømrermester og kreditforeningsdirektør Hans Jensen. Han var en af byens markante skikkelser og foregangsmand, da Teknisk skole skulle oprettes. Hans Jensens ejendom var stor og rummelig. Der har været mange forskellige forretninger i den, f.eks. købmandsforretning og træskoforretning. Nu er det urmager Lauritsens forretning Der var oprindelig værksted i Smallegade, men det blev ændret til lejligheder. Hans Jensen var måske byens første bygmester. Hans Jensens huse var solidt byggede, og de kendes let på deres kamtakkede gavle.

Jeg kan lige akkurat huske, at der var en gammel købmandsgård mellem Smallegade og hvor Andelsbanken nu ligger. Købmandsgården var ejet af Th. Agerholm, som senere var sognefoged i mange år. Jeg husker kørestalden og pakhusene med deres lugte af heste og tjære.

Ejendommen var delt op i mange parceller. Her indrettedes Jens Nørgaards cigarforretning, A. Vestergaards slagterforretning, P. Pedersens barberforretning og ikke at forglemme I.N. Krabbes jernhandel med jernlager i gården. Længere bag i gården var der skrotplads,

som han udvidede med en plads ved Lystanlægget, hvilket var nødvendigt, da der blev skrottet en del DSB-lokomotiver. Pladsen var så stor, at den blev brugt, når et omrejsende tivoli gæstede byen. Cirkus Miehe brugte den således i flere år. I daglig tale kaldtes den Krabbes plads. Krabbe var en hyggelig, kraftig og markant skikkelse. N. Kristoffersen var skrotmester, men han var også i mange år montør af vindmotorer for jernstøberiet.
Krabbe, som oprindelig var smed, havde en samling af alle mulige og umulige hestesko. En del af samlingen var udstillet på Teknisk skole, så længe denne eksisterede. En søn startede konditoriet K. Krabbe. Senere efterfulgtes han af Richardt Krabbe.

Et bondebryllup i 1916

Af Marie Frøkjær

Jeg har lyst til at fortælle jer om, hvordan bønderne fejrede deres døtres bryllup i tiden fra før århundredskiftet og til ca. år 1924.
Sådan var det i Vestervig sogn:

Hos mine forældre, Else Marie og Niels Krabbe, hjemme i Trankjær, var vi fem søskende. Min bror, Kristen, var den ældste. Af vi fire piger var jeg den ældste.

I en alder af 16½ år forlovede jeg mig med den 20½ årige ungersvend Anders Christian Frøkjær, Gaardhusmølle, år 1913.

Sidste på vinteren 1916 blev det bestemt, at vi kunne holde bryllup og sætte bo om efteråret. Mine svigerforældre syntes, at Christian og jeg skulle overtage Gaardhusmølle. Prisen blev bestemt til 73.000 kr. Vi var glade for den ordning. Selv ville de bygge en ny, lille gård på nordsiden af landevejen. Der blev købt god agerjord til. 14 tdr. bygsædeland og et stykke eng her fra Gaardhusmølle gik også med. Mine svigerforældre, Inger og Niels Gravesen Frøkjær, havde sind og sans for at bygge smukt og solidt. Nordvang er en dejlig gård, men det tog tid at få den bygget. De kunne ikke flytte ind før den 17. oktober - vor bryllupsdag.

Hos os i Trankjær forberedte vi os på stort bryllup. Hos snedkermester Viggo Sparrevohn bestilte vi møbler allerede i april måned. Jeg havde arvet en lille pengesum af min fars faster, Zidsel Marie Krabbe. Det er hende, jeg har navn efter. For disse penge bestilte jeg et mørkt egetræsbord og otte stole, tilligemed en stor buffet - pæn at se på og god at gemme i. Min mor ville give mig alt til sovekammeret, men så ville hun også være ene om at bestemme, hvordan det skulle se ud. Det blev smukt, og jeg var meget glad for det.
Min far ville give mig sofa, bord og seks stole, samt et dejligt bogskab.
Viggo Sparrevohn viste os masser af modeller. Jeg kunne og ville have været glad for den allerringeste. Far ville, jeg skulle have den bedste. Jeg fik et sæt i mørk poleret mahogni med gylden plydsbetræk. Vi har her i familien haft mange søde og kvikke børn, som af og til har hoppet rundt i den store sofa. Det er næsten ikke at se. Nu 65 år efter står møblerne i min stue med samme betræk.

Min mor var dygtig til alting. Hvert forår lagde hun høns på æg og fik udruget en masse kyllinger. Året 1916 lagde hun også høns på andeæg og havde et usædvanligt held med foretagendet. Der blev 50 ællinger. Ællingerne trivedes godt. Jeg ser for mit indre øje, hvor pæne de var, når de om morgenen, efter at have hugget lidt blødfoder i sig, i vældig fart satte østpå over bakken for at forsyne sig med grønt.

Vi piger derhjemme har altid haft lyst til håndarbejde. Vi syede, broderede og kniplede så snart der var tid og lejlighed. At jeg måtte

have tid at sy mit udstyr færdigt den sommer, var jo så storartet. Men også maskinsyning lavede mor og jeg selv med nogle få dages hjælp af sypige Kristine Pedersen fra Vestervig. Vi syede linned og undertøj, og hvert eneste stykke linned og benklæder var enten kantbroderet eller med hjemmehæklede blonder. Jeg syede også bomuldskjoler og forklæder. Alt sengelinned, duge og servietter, håndklæder og viskestykker skulle jo kun sømmes. Det vil sige, jeg fik da nu broderet navn på det hele; mest franske navne, ellers naturligvis fladsyning og korssting. Også sengetøjet, puderne og dynerne syede jeg. Mor og jeg hjalp hinanden at fylde fjer og dun i. Gardiner skulle også sys. Jeg havde selv kniplet til mine sovekammergardiner. Til spisestuen havde vi fået vævet hvide, grenadine gardiner med hulsømme. Det var i Dragsbæk, det foregik. Til køkkenet syede jeg hvide lærredsgardiner med hjemmehæklede blonder; det var vor nabokone, Helvig Hansen, der kom og forærede mig blonderne. Det var også hende, der vævede viskestykker og håndklæder til mig. De var solide, men det tog tid, før de var flinke til at tage vand.

Det år var min søster Anna ikke hjemme. Hun havde plads som barnepige på en gård i nærheden af Lemvig. Det var hos Jenny og Chr. Poulsen, Nr. Tang. Anna kom dog hjem til 1. oktober for at være med til de sidste bryllupsforberedelser. Stinne var en skolepige dengang, men så dygtig til at hjælpe hvorsomhelst, vel nok mest med fjerkræet.

Af og til gav vi piger også en hånd med ude. Når der skulle køres hø og korn hjem, var vi da med. Malkning og spandevask fik vi vor del af. Jeg forstår næsten ikke, hvordan vi fik alt det ekstra arbejde fra hånden. Vi må jo huske på,

Familien Krabbe - Fra venstre: Else Marie Krabbe, Marie Krabbe (bagest), Stinne Krabbe (eneste nulevende), Anna Elise Krabbe, Niels Krabbe, Kresten Krabbe og Jenny Krabbe

at huset, haven og madlavning altid kræver sit. Havde vi daglejere eller håndværkere fik de altid fuld kost. Jeg tør roligt sige, det var sund, god og rigtig mad hver eneste gang, der blev dækket bord. Og det var omhyggeligt tilberedt. Så var der brygning og bagning.

Nu skal vi til at snakke om den storvask, der blev, dengang jeg havde alt det nye udstyr færdigt. Ja, dugene og servietterne gik naturligvis fri, men alt det andet måtte i vandet.
Vi var nu sidst på sommeren, og skikken tro skulle finvasken køres ned til kanalen og skylles mange gange i det klare, bløde vand. Altså kanalen fra Ørum og ud i fjorden.
Vi kørte med vor lille islandske hest, Musse, og jumben. Der kunne godt stå et par baljer tøj. Tøjet blev bredt ud på lyngen, en prægtig tørreplads; Helvig Hansen havde opsyn med tøjet og samlede det sammen lige så snart, det var tørt.

Min hvide brudekjole blev syet på Charles Smidts systue i Hurup. Direktricen der var nemlig vor gode ven, Marie Appelon. Hun havde syet vore kjoler derhjemme i Trankjær gennem flere år, før hun kom til Hurup.
Far var veltilpas, når han med to kvikke heste for charabanc'en kom kørende til Hurup med hele familien, og vi fire piger skulle have syet kjoler på Smidts systue.
En gang fik jeg en lysegrå, ulden kjole med høj nederdel, fint blondeværk om hals og ved ærmer. Anna fik en smuk lyslilla, ligeledes med blondeværk. Jenny og Stinne fik grønne fløjlskjoler med rundskåren nederdel og en smuk bort ved hals og ærmer og forneden.
En anden gang fik vi fire lyseblå, uldne kjoler med lysegrå fløjlskanter.

Til min sorte brudekjole skulle stoffet købes hos købmand Viktor Hancke, Vestervig. Han har det bedste, sagde min mor. Den kjole blev da også syet på Hanckes systue; men fik snit som til en gammel kone, så det var mig umuligt at blive glad ved den.
Hos skrædder Nielsen i Krik fik jeg syet en kørekåbe - grågrøn i dunkle tern med et lille slag og krave, pyntet med noget pænt, sort, krøllet bort.
Farver H. V. Jensen, Tåbel, havde et vældigt tag på at få vævet stof til hylsklæder, det vil sige uldlagner. Hos ham fik mor vævet fine, hvide, som vi skulle have til sovekammeret. Ligeledes fik vi også til pigekammeret og til karlenes senge. De hvide blev broderet med lyserøde tunger foroven og knaphulssting forneden. De grå måtte nøjes med røde knaphulsting i begge ender.

Brylluppet blev som nævnt bestemt til den 17. oktober; det var en tirsdag. Det var få dage, før Kristen skulle ind og i trøjen - altså militærtjeneste.
Dengang var det skik og brug, at der skulle lyses i kirken (til ægteskab altså) tre søndage i træk før brylluppet. Altså måtte min forlovede, Christian Frøkjær, hans far, N. G. Frøkjær, og min far, Niels Krabbe, op i præstegården til vor sognepræst, pastor H. Laursen, for at bestille lysning i kirken.

Det var sidst på eftermiddagen, lørdag før lysningen skulle tage sin begyndelse. Min svigermor og unge svigerinde, Ellen, var kørt hjem til os i Trankjær, mens mændene besørgede den mere alvorlige del af foretagendet. Vi samledes ved et festligt aftenbord, som jeg havde fået lov til at være ene om at tilberede. Jeg husker endnu, at efter stegen fik vi hvidvinsbudding med råcreme.

Nu var det på tide at få skrevet op, hvem der skulle indbydes til bryllup. Naturligvis slægten på begge sider. Præstens og lærer Nielsen Hvids. Naboer og andre gode venner. Ca. 100, måske én eller to flere, men enkelte kunne ikke komme. Det er et stort arbejde, man byder sine gode naboer, når man beder dem gå hjemme til sådan en fest. Mine forældre bad Sine og Lars Yde, Trankjærgaard, tillige med Dorthea og Jens Jensen, Trankjær, gårdejer og sparekassedirektør. De sagde ja og gik med alvor og energi til opgaven.
Nogle af de fjernestboende, f.eks. fra Thyholm, Frøstrup, Hanstholm og Sennels, blev bedt skriftligt til bryllup. Men alle de andre tog de to mænd ud til pr. ponyvogn. De delte ruterne mellem sig. Jens Jensen havde Vestervig Kloster, Vestervig og Tåbel. Når han nu var i Tåbel, tog han også om i Gaardhusmølle. Den fornøjelse ville han unde både dem og sig selv. Efter endt dåd kom begge mænd hjem til

Sidsel Marie Krabbe

os og aflagde rapport. Det var altsammen så fornøjeligt.

Vi havde fået valgt tolv brudepiger så betids, at hjemgangsmændene også kunne få indbudt pigerne og få deres tilsagn. Det var først og fremmest vore fire unge søstre, Christians søster Ellen og mine søstre, Stinne, Jenny og Anna. Småpigerne var: Else fra Vestervig Kloster, Ellen Høj fra Frøstrup Kro, nogle af mine kusiner og nogle af Christians: Anna Holmgaard,Handrup, Anna Holmgaard, Villerup, Asta Baun Helligkilde, Thyholm, Marie Chr. Vandtrang, Sennels, Hedvig Thomsen, Vesterby, min hjerteveninde Marie Krogsgaard, Villerup. Vores nabokone, Marie Kalkjær, vor kogekone, som var meget dygtig. Hende blev jeg sendt ned til i god tid, og jeg bad hende lave brylluppet til. Der var ikke nej i hendes mund. Vi skal vel have mor til at stå for det hele sagde hun. Ja, naturligvis.

Bagning af småkager fik jeg lov til. Ligeledes rullekager, lagkager, chokoladekager. Kogekonen bagte kiks og boller og dejlig kringle til kaffen.

Slagtning af grisen foregik derhjemme. Marie Kalkjær hjalp mor med at lave sylte, leverpostej og fine boller til suppen m.m.
Da vi slagtede høns, kyllinger og ænder, hjalp kogekonen os også med det.
Vi havde slagtet og stegt så rigeligt med ænder, at mor nogle dage efter brylluppet kom over til os i Gaardhusmølle med nogle hele, stegte ænder, samt en kasse med 4 levende ænder, som jeg selv skulle slagte og gøre i stand og bruge efter behag. Jeg husker, at jeg saltede og røgede nogle andebryster.

At hele huset skulle være i orden, siger sig selv. Det var det forresten altid, men der blev dog frisket lidt op med maling. Alt i et hus, der kan skinne, skal skinne, sagde min mor.

Jeg ved, at min far og bror altid havde alt i

Anders Christian Frøkjær

eksemplarisk orden i udhusene, men der var dette særlige nu til brylluppet, at der skulle gøres plads til så mange fremmede heste som muligt. Resten måtte så komme om til vore naboer.

Få dage før brylluppet hentede Christian vore, nye møbler hos snedker Sparrevohn ved kirken. Det var ikke så ligetil; dengang havde vi jo kun almindelige arbejdsvogne. Han hentede også mit udstyr og flere af mine personlige ting, bl.a. mine to syborde. Det ene var ovalt og af mørkpoleret mahogni. Låget kunne løftes, og så var der fem små rum. Nu står det hos min kære Bodil Hilligsø, Hurup. Hun er min ældste datterdatter. Det andet sybord var aflang firkantet med tre rum i skuffen. Det står her hos min svigerdatter,Titte Frøkjær. Min kommode, som min gammelmor i Vestervig Kloster (førhen Adbølgaard) gav mig, da jeg var 5 år, skulle jeg også have med. Den er i dag så god som ny.
Jeg vil også nævne faster Zidsels smukke, gamle lænestol. Den, hun altid havde i køkkenet. Faster Zidsel Marie Krabbe er min fars faster og blev hans plejemor, fra han var fem år. Han havde ellers et prægtigt hjem hos sine forældre og søskende i Dover. Det var Ane og Peder Chr. Holmgaard. Hos fasteren var der ingen børn. Derfor klemte hun på og ville endelig have den lille Niels.

Dagen før festen var jeg cyklende til Gaardhusmølle for at hænge gardiner op og sætte sagerne på plads.
Søndag eftermiddag, den 15. oktober, sad min far på storstuebordet ifærd med at hænge lamper op (det var lige før, der blev indlagt elektrisk strøm).
Ind tren pastor Laursen. Han ville spørge min forældre, om der måtte blive ofret i kirken ved brylluppet. Kort forinden var ofring blevet aflyst. Nu var sagen den, at der i et hjem i Villerup lige var født tvillinger. Måske man på denne måde kunne glæde forældrene. Mine forældre dristede sig til at sige ja. Jeg tror enhver var glade for at vise denne lille venlighed. Alle vi unge syntes jo, det var så skønt at gå rundt om alteret og få givet en lille gave til tvillingerne.
Christian og jeg havde meget at snakke om angående, hvad vi skulle synge. Ved frokosten ville vi allerhelst synge: »Se nu stiger solen af havets skød«. Lærer Nielsen Hvid kendte hverken ord eller toner. Jeg sendte ham noderne, Ellen spillede på vort orgel.

Natten før brylluppet havde Lars Yde og Jens Jensen sammen med deres karle rejst æresport og pyntet det.
Bryllupsdagen begyndte tidligt. Selv om det var mørk morgen, hejste min bror flaget kl. fem. Vejret var lidt gråt og blæsende, men inde hos os var der solskin, ligeså i kirken.
Jeg skulle straks tage min fine, sorte kjole på og måtte ingenting bestille. Det var festligt, da kogekonen kom med sin to medhjælpere. Ligeså skønt var det, da Lars Yde og Jens Jensen ankom med fruer og søde unge piger, der både ville og kunne varte op og holde fest. Der var særdeles højt humør blandt alle de, der hjalp til.

Dagen før havde min bror hentet den lukkede vogn hos Marie og L. Sørensen, Overgården. Først ringede min far til vognmanden i Krik, om han kunne leje hans lukkede vogn. Det kunne kun lade sig gøre på den betingelse, at sønnen, Jens Dagvogn, skulle være kusk. Umuligt. Naturligvis ville og skulle min bror køre for os. Forresten var han ude at røre hestene dagen før brylluppet, der skulle være oplagte til at køre i rask trav.
Nogle af gæsterne skulle hentes ved Bedsted station. At vi selv sendte vogn af sted er klart. For en sikkerheds skyld sendte Lars Yde og Jens Jensen også befordringer. Det blev der desværre ikke brug for, da Frøstrup- og Hanstholmfolkene havde lejet en bil. Det var ellers i bilernes allerførste tid.

Det skønneste var jo, da de kom fra Gaardhusmølle med brudgommen. Det var mine svigerforældre, Ellen Marie og Alfred Yde. Forkarlen, Jens Bisgaard, sad på kuskesædet af den smukke charabanc. Lars Yde og Jens Jensen stod i deres diplomatfrakker på hver side af gangdøren og tog imod. Jeg husker, da jeg tog imod Christian i gangen. Han kom så strålende frisk og glad.

Inden længe gik vi til frokostbordet i storstuen. Vi sad sammen og havde det hyggeligt.
Der var en varm ret og mange kolde. Stegt fisk,

stegte duer, bøf med løg o.s.v. Hjemmebagte kiks og boller. Hjemmebrygget øl og sodavand.
Så snart vi havde spist, blev der rettet an til et hold mere. Sådan var skikken. Første hold blev lidt efter budt til bords i dagligstuen, hvor der, så utroligt det end lyder, blev serveret både chokolade og kaffe, og alt det gode kaffebrød og småkager, huset formåede, og det var ikke lidt. Andet hold fik samme forplejning.

Nu var det tiden, at bruden skulle pyntes. Vor mor og jeg og alle de fire unge søstre gik op i gæsteværelset, som vi kaldte nr. 1. Et pænt smukt værelse med en stor udskåren dobbeltseng, servante og et vandstel. På et lille toiletbord var blandt andet en lille broderet (hardanger) toiletpude, som en af min mors piger havde givet hende. Mor og søstrene kunne let få mig i brudestadsen. Mor vidste helt nøjagtigt, hvordan myrtekransen skulle sidde. Den skulle sidde rund og fin oven på hovedet, ikke noget med at ligne en halvmåne og hænge ned til ørerne. Ligeledes faldt det hende let at arrangere sløret. De unge søstre syede ganske små myrtekviste langs overkanten af mit brede bælte, som havde en lille spids opad foran. Også i øverste del af sløret blev der syet ganske små myrtekviste meget spredt. Sløret var helt langt, fulgte kjolen, som havde to garneringer og et lille slæb.

Snart var alle køretøjerne parat. Pæne velplejede heste med nypudset seletøj. Som før sagt havde vi lånt den lukkede vogn hos L. Sørensen, Overgården. Der var hvide skind i sæderne. Fint, fint. Christian og jeg havde vore to små brudepiger med i vognen. Min bror var som før nævnt kusk for os. Han var helt sikker på, at hestene skulle strække ud. Næst efter kom vore andre ti brudepiger. Så vore forældre og den øvrige famile. Til slut vore venner. Vi var hurtigt ved Vestervig kirke. Der var nogle unge karle, der passede på befordringerne, mens vi var i kirken.

På den tid benyttede vi altid indgangen på den nordre side af kirken. Indgangen fra vest var slet ikke lavet dengang; det var først i årene 1918 til 1921, kirken blev gjort grundigt i stand. Våbenhuset var mod nord, og enhver, der var kørt i åben vogn, måtte have nettet sig lidt. Christian og jeg gik med hinanden ind og op i det herlige kirkerum fulgt af alle vore hvidklædte brudepiger og alle vore kære slægtninge og venner.
Fru Marie Nielsen Hvid havde stået for pyntningen af kirken, bistået af moster Hanne, Vestervig Kloster.

Det var første gang, jeg så, der var sat seks stole op i koret til brudeparret og forældrene. Vi sang dejlige salmer, og pastor H. Laursen forrettede vielsen.
At vi alle var oppe at ofre, gjorde kun det hele endnu mere festligt. Hjemfarten gik også med fart og humør.
Nu glemmer jeg at fortælle, at efter vielsen kørte Christian og jeg naturligvis om i Vestervig Kloster for at hilse på min gammelfar og gammelmor, Else og Jens Christensen, førhen Adbølgård. De har altid stået mig nær. Det gjorde os så godt at tage imod deres kærlige ønsker for vor fremtid. De bød os vin og kager.De gav os en stor brudegave - 50 kr.

Så kom vi hjem. Vore hjemgangsfolk tog vel imod alle. Fruerne Sine og Dorthea stod i gangen og bød på vin og kager. Nu var det skønt at tage imod lykønskninger og gaver.
Der var humør over det hele. Det så ud til, at de udensogns mennesker, som ikke havde været i Trankjær før, befandt sig vel. Særligt vil jeg nævne faster Lisbeth, datter fra Hundalsbakke, og hendes mand, Chr. Peter Christensen fra Vandtrang. Ligeledes faster Kirsten, også datter fra Hundalsbakke, og hendes mand, Ejler Nielsen fra Holstebro. De kunne alle fire snakke med min far og mor. Nævnes skal også Sine og Søren Hundal. De havde før i tiden haft en gård i Trankjær. Nu havde de en gård i Hanstholm.

Snart var det tiden at gå til middagsbordet. På den tid var det nødvendigt at få folk anbragt rigtigt i forhold til familieskabet. Det påhvilede naturligvis Lars Yde og Jens Jensen. Bordkort var der ikke noget, der hed dengang.

Middagen bestod af: Klar suppe med boller, høns i champignonsovs legeret med sandt at sige tredive æggeblommer, butterdejssnitter, andesteg og grisesteg med tilbehør, rombudding med saftsovs. Der var øl og sodavand på bordet, og til desserten et glas portvin - absolut

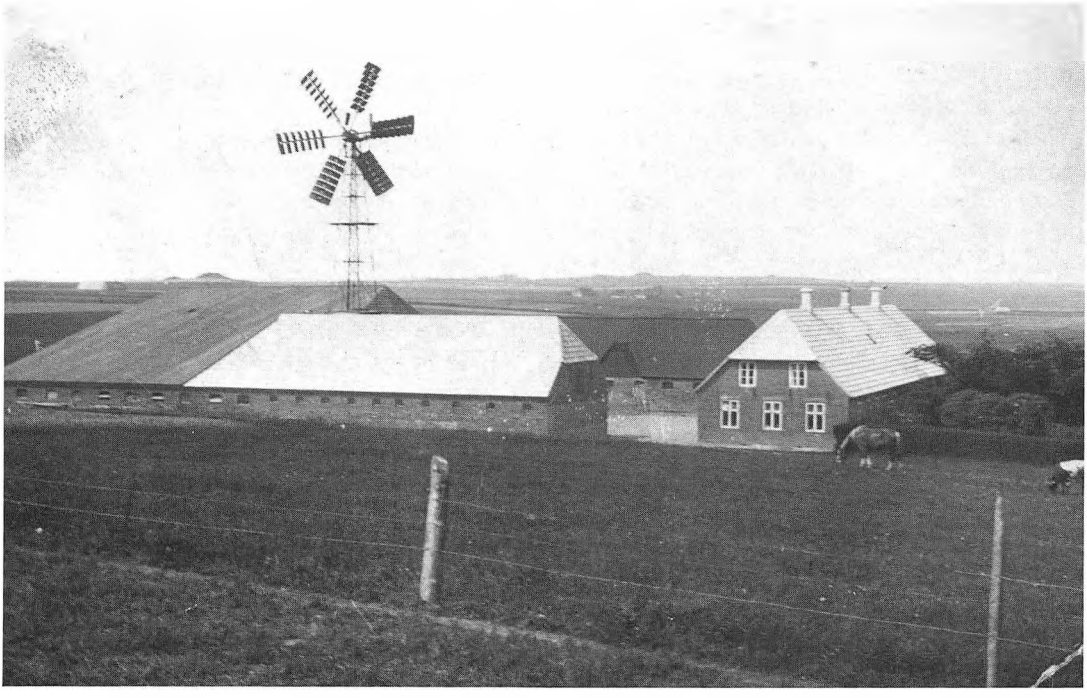

Niels Krabbes gård, »Trankjær Søndergård« - nu »Gammeltoft«

ikke mere. Til slut ved bordet - kaffe og kransekage.

Der var dejlige sange og salmer. Pastor Laursen holdt tale, hvor han nævnte noget om det sjældne navn »Gaardhusmølle«. Til en mølle hører der en kværn, sagde han. At der til en kværn hører to sten, kommer vi heller ikke uden om. Forresten mente han, at to hårde sten ikke maler godt sammen. Og han lagde os på sinde at vandre varligt. Det har også været vort mål og vor mening. Men ak, jeg ved ej heller tal på mine fejl, de dunkle med de klare. Til vor glæde gik han også ned til de to dagligstuer og stillede sig i døren og holdt den samme tale for gæsterne der.

Lærer Jespersen fra Tåbel talte også. Han fandt det ikke unaturligt, at Christian havde fundet vej herned i Trankjær til os. Han sagde til mig, at jeg trygt kunne gå i min svigermors fodspor, så kom jeg aldrig galt af sted. - Det holdt også stik.

Lærer Nielsen Hvid holdt også en god tale. Fru Marie Nielsen Hvid havde skrevet et par fornøjelige og gode sange, som blev sunget med fynd og klem.

Der blev sagt velbekomme. Vi rejste os fra bordet og hyggede os en stund med vore gæster.

Jeg husker især faster Trine fra Thyholm, min gudmor, moster Kristiane, moster Kristine, moster Hanne, ja, alle vore fastre og mostre, de var så søde og så kærlige allesammen.

Snart ønskede Christian og jeg at komme hjem til vort eget. Min bror var ikke sen til at få den lukkede vogn parat. Med kort farvel hoppede vi i vognen og kørte hjem.

En halv time før os var den øvrige Frøkjær familie kørt. De ville komme først i Gårdhusmølle og tage imod os. Men ak og ve. De fik en vældig lyst til at komme en lille tur om i Nordvang først. Desværre nægtede vognen at køre derop. Det var drejeværket i den gamle, trofaste charabanc, der gjorde knuder. Efter lange og drøje tag og stød lod det sig alligevel gøre at få vognen igang igen. Det var Alfred Yde, der klarede sagen.

Altså gik det sådan, at min bror, Kresten, Christian og jeg kom hjem til et mørkt hus, hvad vi forresten slet ikke var kede af. Helt mørkt var det nu ikke. Der brændte en enlig

lampe i køkkenet. Da vi tre kom derned fandt vi en sovende pige, der sad i en tørveløb bundet af halm. Træt af en lang dags møje har hun villet hvile sig der og var altså blidt slumret ind. Nå, vi fik hende stilfærdig vækket og snakket lidt og fik blus på det gamle komfur. Anna, den sovende pige, fik lavet en dejlig kande kaffe. Jeg havde haft en enkelt dug med herop. Den bredte jeg på bordet i den stue, vi altid senere kaldte kontoret. Jeg havde 6 par pæne daglig kopper og 4 par meget, meget søde små kopper heroppe. De måtte med. Jeg var også så heldig, at jeg havde haft en kasse småkager med.

Vi blev ti til at drikke kaffe. Jens Bisgaard, Anna, Kristen, Christian og jeg. Da alt var parat ankom de havarerede. Vi nød alle kaffen sammen og så os lidt om i stuerne. En vidunderlig dejlig dag havde fik haft. Vi var fyldt af taknemmelighed mod vore forældre og søskende for alt, hvad de havde gjort for os.

En tøffelhelt

Sang ved afslutning af madlavningskursus i Tvolm skole 28. april 1910

Mel.: *Jeg kører frem gennem strålefryd*

Det var i afvigte efterår
blandt sognets kvinder det rygte,
at kogekursus i skolen bliver
i denne vinter, hvis de med iver
kan reklamere så rigtig mange
derhen vil gå i de aftner lange.
Vi mandfolk var ej ret med på sligt,
som svar: »systemskiftet og vor pligt«.

Selvfølgelig vi os måtte føje,
når konen vil, så må manden bøje,
og undervisningen kom i stand,
nu får vi se, hvad de lære kan.
Den »Landøkonomiske« os sendte,
en frøken Larsen, kvinderne var spændte.
Jeg var lidt skeptisk, men fik som svar:
»Det er systemskiftet lille far«.

De første aftener gik som så,
de næste dage vi prøve må,
hvordan den smagte den billig mad,
min kone ak, hun var kisteglad,
nu kan vi spare mange blanke kroner,
måske vi samler os et par millioner.
Jeg blev forbavset og sagde »men
er det systemskiftet kære ven?«.

Min kone kogte en selleri,
bestrøde den med lidt pilleri,
dernæst hun kogte en gulerod,
så var der eftermad til overflod,
til formad risvandgrød med lidt sukker
i haven et par æbler fluks vi plukker;
jeg villig indrømmer, den var let,
man sover godt efter denne ret.

Nu drømmer ej mig om natten plager,
man bliver nu ung og smuk og mager,
men det der værst er ved denne mad,
er at man ved ej, hvad der er hvad.
Forloren and og linsefrikadeller,
kartoffelsteg og meget mer, vi svælger.
Hvis endelig lidt jeg opponerer nu,
som svar: »Systemskiftet husker du«.

Ja, nu er den heldigvis til ende,
men mutter siger, det varer tvende,
af ingenting vi ej leve kan,
men helst vi drikker det bare vand;
dog nu vi drikke vil en god kop kaffe,
den er de kvinder fælles om at skaffe.
Den særlig konerne holder på,
kun der systemskiftet ej kan nå.

Nogle erindringer fra min barndom og ungdom

Af Olaf Nørgaard, Skivevej 9, 7500 Holstebro

Fortsat fra Sydthy Årbog 1987

Skolegang i Helligsø

Min skolegang begyndte en af de første dage i maj 1920. Der var da ingen af mine søskende, der gik i yngste klasse, og man kunne ikke lade mig møde alene. Storesøster Marie fik derfor lov til at ledsage mig hele den første skoledag.

Fra skolegangen i yngste klasse har jeg næsten ingen erindringer. November 1923 kom jeg i ældste klasse, her gik jeg i skole 4 dage ugentlig om vinteren og 2 dage om sommeren. Det voldte ikke nogen vanskelighed at følge med i undervisningen, og jeg synes selv, at den var god. Det er dog ikke sikkert, at nutidens pædagoger og psykologer vil være af samme mening.

Ved undervisningen i regning sad hver elev med sin regnebog og regnehæfte, og læreren sad ved katederet. Hver gang en elev havde en opgave færdig, gik han op og foreviste den for læreren. Var udregningen rigtig, fortsattes med næste opgave. Hvis der var en opgave, som eleven ikke kunne klare, måtte han på eget initiativ gå op til læreren og bede om vejledning. Der kunne sommetider stå en 3-4 elever rundt om katederet.

Det er klart, at en sådan undervisning begunstigede de lærenemme og initiativrige. De kom hurtigt langt foran de andre i opgavehæfterne. De træge og uinteresserede sakkede agterud. Der var ikke rigtigt nogen kontrol med, om de bestilte noget, og læreren kunne jo heller ikke forklare tingene for mere end en elev ad gangen.

Af fagene husker jeg særligt danmarkshistorien. Undervisningen blev givet ud fra et stærkt nationalt synspunkt med hovedvægten lagt på Sønderjyllands historie. Vores eneste lærebog var V. Klaussen: »Fædrelandshistorie«, en lille tynd bog på godt 100 sider. Denne bog gik ikke uden for Skandinavien, men det var heller ikke nødvendigt. Læreren kunne fortælle os verdenshistorie, så mange af de store begivenheder sidder fast den dag i dag.

Af fysik og kemi lærte vi kun, hvad der krævedes af timeplanen, og det var ikke ret meget. Men her fik jeg andetsteds en undervisning, der var langt bedre end den, en lærer kunne give.

Vores nabo mod nord, Laurits Olesen, var en højst usædvanlig landmand. Født 1891 på landet i små kår, 7 års skolegang, tjeneste på landet fra 9 til 19 års alderen. Derefter 2 år i USA, igen på landet indtil han i 1916 blev bestyrer for vores nabo, der da var enke. De blev gift året efter og fik to sønner, der hurtigt blev vores legekammerater.

Denne Laurits Olesen havde lige siden barndommen på egen hånd søgt at råde bod på sin mangelfulde skolegang, og han havde erhvervet sig betydelige kundskaber i kemi og fysik, især elektricitetslære. Da han var blevet gårdmand, installerede han selv elektricitet til belysning. Strømmen blev leveret af en dynamo, der blev drevet af en vindmølle, som meget lignede de vindmøller, der er blevet rejst i de senere år.

I 1925 lavede han elektrisk hegn omkring græsmarken, sandsynligvis det første i landet. Senere konstruerede han en radiomodtager og i 1935 en radiosender. En af sønnerne fik da certifikat som kortbølgeamatør.

Den store viden, som Laurits Olesen havde erhvervet, beholdt han ikke for sig selv. Han elskede at forklare og ræsonnere og om fornødent demonstrere. Den eneste betingelse var, at der var tilhørere. Det var, som man vil gætte, en betingelse, som børnene fra Øster Helligsøgård tit har opfyldt.

I skoletiden indtraf der en begivenhed, som da så alvorlig ud, men hvis virkninger senere skulle vise sig at være heldige for hele min tilværelse.

I begyndelsen af maj 1926 skulle jeg trække en plag i marken. Den rev sig løs, og da den følte sig fri, slog den bagud og ramte mig på overkæben. Tre tænder blev slået ud. Der kom et mindre brud og en hjernerystelse. Det hele skal have set slemt ud, men efter 3 uger på Vestervig sygehus var alt i orden, bortset fra de manglende 3 fortænder.

I dag ville der ikke have været nogen tvivl om erstatning, men den gang diskuterede man frem og tilbage i lang tid. Om man virkelig kunne være bekendt at søge erstatning, der var jo ingen varige følger. Heldigvis blev der sendt en anmeldelse ind til Arbejdsgivernes Ulykkesforsikring, og svaret kom omgående: »Forsikringen betaler for indsætning af 3 tænder og desuden 720 kr., der bliver at indsætte i overformynderiet indtil videre«.

Det var den erstatning, der senere gjorde det muligt for mig at tage præliminæreksamen.

25. september 1927 blev jeg konfirmeret i Helligsø kirke. Gæsterne var de nærmeste naboer, der kom til kaffedrikning, nogle om eftermiddagen, andre om aftenen. Gaverne var: C. Skovgaard-Petersen »Vil du frem?«, Gunnar Engberg »Til Konfirmanden« og Vivian Gilberg »Det sidste Korstog«. To urkæder, den ene af sølv, den anden forgyldt. Nogle af gæsterne gav penge, ialt 12 kr. Af et legat, knyttet til Helligsø-Gjettrup pastorat fik jeg 20 kr. »For flid og godt forhold i skoletiden og under konfirmationsforberedelsen«.

Blandt konfirmationsgaverne på Øster Helligsøgaard plejede der altid at være et ur fra bedstefar i Grim-Nørgaard. Han var død først på året, og jeg fik først ur i november 1928, da jeg havde tjent min første løn.

Ved landbruget

Vinteren efter konfirmationen var jeg medhjælper i hjemmet. 1. maj 1928 - 1. maj 1929 var jeg hos gårdejer Anders Poulsen Andersen, der boede i en gård lidt nord for Helligsø kirke, det nuværende Vestervej 30. Gården var på ca. 25 hektar, og der var foruden mig to medhjælpere, nemlig en forkarl på 25 år og en andenkarl på 18 år. Lønnen for hele året var kost og logi og 225 kr.

1. maj 1929 - 1. maj 1930 var jeg hos gårdejer Jens Bojsen Larsen, Bakkegården, Gjettrup, det nuværende Kobberødvej 9. Det var en gård af størrelse som ovennævnte, men vi var kun 2 karle, da den unge husbond selv deltog i arbejdet. Lønnen var her 325 kr., og som tidligere kost og logi.

Det følgende år var jeg hos Henrik Stensgaard, Knudsgaard i Kobberø. Denne gård var noget større end ovennævnte, og vi var her 4 karle og 2 piger. Min titel var trediekarl, og lønnen var 425 kr. og - efter aftale - en ferie på 3 hverdage.

På alle disse gårde var den daglige arbejdstid i stald og lade 10 timer, men hertil kom knap en times arbejde før morgenmåltidet. For forkarlen bestod dette arbejde i pasning af hestene, for de andre i malkning. Den effektive arbejdstid var altså 11 timer daglig. På søn- og helligdage blev der ikke arbejdet, men halvdelen af disse fridage måtte man hjælpe til med pasning af kreaturerne. Dette arbejde beslaglagde dog kun nogle få timer.

Tjenestefolkene blev behandlet som ligemænd, sådan som det var almindeligt i Thy. Alle spiste ved samme bord, og var der festligheder i husbondens familie, var også tjenestefolkene med. Virkelig slidsomt arbejde var der kun to gange om året, nemlig når der skulle køres hø, og når møddingen skulle køres ud på marken. Alt det andet arbejde var af en sådan art, at det kunne klares af enhver sund person, uden at man følte sig udkørt om aftenen.

Fra 1. maj 1931 var jeg medhjælper hjemme på Øster Helligsøgaard. Med hjælp fra Marie, der da var sygeplejeelev på Aakirkeby sygehus, fik jeg en plads for sommeren 1932 derovre. Det var hos en Peter Ipsen, der boede på en lille gård på »Doktorbakken« lige i udkanten af Aakirkeby. En af de første dage i april rejste jeg fra Øster Helligsøgaard uden at vide, at det var sidste gang, jeg skulle se min fødegård indefra.

Fra karlekammer til studenterkursus

I al den tid jeg gik i landsbyskolen, og det meste af den tid jeg arbejdede på landet, havde jeg ikke skænket min fremtid en tanke. Jeg havde taget plads på landet, ikke fordi jeg havde lyst til arbejdet, men fordi det var det almindelige i mit miljø. At man selv tjente sit

Tjenestefolkene i Knudsgaard, april 1931
Bageste række: Olaf og Per - Forreste række fra venstre: Kræjsten, Maren, Anna, Kristian

brød blev anset for en selvfølge, og for den ufaglærte var der ikke andre muligheder end landbruget.

I juni 1930 besøgte jeg min ældre broder, Jens, der da forberedte sig til lærereksamen på Nørre Nissum seminarium. Han viste mig rundt på skolen, og det må have gjort et stærkt indtryk på mig, for i løbet af få dage havde jeg taget min beslutning. Jeg ville også studere. At studere ville sige at tage lærereksamen; Det var den eneste boglige uddannelse, jeg kendte vejen til, og studietiden, 5 år, var til at overse.

De følgende måneder spekulerede jeg meget over mine muligheder og kom til det resultat, at når jeg endelig skulle til at skifte erhverv, kunne jeg lige så godt sætte mig et større mål. Jeg valgte da den uddannelse, som var den mest langvarige, og som efter dumpeprocenten at dømme var den sværeste. Det var den almindelige opfattelse, at læge var det meste, man kunne blive, og dette har måske også været medvirkende.

At få begyndt havde foreløbig lange udsigter, for jeg måtte, efter tur, aftjene min værnepligt på Øster Helligsøgaard. Først i sommeren 1932 kunne jeg begynde at lægge planer. Jeg besluttede at begynde 1. november 1932, når min tjeneste hos Peter Ipsen var udløbet. Da den beslutning først var taget, gik det hele let.

Jeg var delvis ved et tilfælde kommet i forbindelse med et kursus, der kaldte sig »Nordjydsk Præliminærkursus« i Aalborg. Det var startet et par år i forvejen af 2 kommunelærere og en realskolelærer. En af de førstnævnte, Hollen Jensen Jørgensen, var forstander. Der var kun ganske få elever, og man kunne på grund af klassernes ringe størrelse tillade sig at tage imod elever midt i et semester. Her begyndte jeg studierne 1. november 1932.

Til dækning af udgifterne havde jeg de 720 kr. fra ulykkesforsikringen, derudover 800 kr., som jeg havde sparet op af lønnen som landbrugsmedhjælper. For dette beløb skulle jeg klare alle udgifterne ved præliminæreksamen.

Hos forstanderen fik jeg et lille møbleret værelse for 15 kr. månedlig. Middagsmaden fik jeg for 50 øre daglig på et billigt pensionat,

morgen og frokost, d.v.s. havregrød og smørrebrød lavede jeg selv på værelset. Betalingen for undervisning husker jeg ikke, men den var ikke ret stor, og turene hjem i ferierne blev klaret på cykel.

Budgettet holdt, og der var så meget i behold, at jeg i januar 1934 kunne rejse til København, hvor eksamen for private præliminærkursus da blev holdt.

Da de første fag var klaret tilfredsstillende, skrev jeg til forstander Kr. Herskind, Rønde Artiumskursus, og forklarede ham situationen, som var den, at jeg kunne skaffe penge til 1½ års studium, men heller ikke mere. Jeg anmodede derfor om tilladelse til at begynde i første gymnasieklasse, selv om eleverne der allerede havde fået undervisning i et halvt år. Dette blev bevilget, og jeg kunne rejse til Rønde dagen efter, at jeg havde været til eksamen i det sidste fag.

Fremgangsmåden viste sig at være den rigtige, og jeg kunne tage studentereksamen sommeren 1935.

At begynde med det medicinske studium i 19 års alderen var usædvanligt, og jeg havde nok ikke vovet forsøget, hvis ikke min søster Marie havde opmuntret mig. Da præliminæreksamen var overstået, havde jeg brugt alle mine opsparede midler, men nu fik jeg også økonomisk støtte. Marie var 1. november 1933 blevet færdig med uddannelse som sygeplejerske, og var efterhånden kommet op på at tjene 95 kr. om måneden plus kost og logi. Af dette beløb fik jeg de fleste måneder 70 kr., og sko-

Nysproglige studenter fra Rønde Artiumskursus, juli 1935
Bageste række fra venstre: Søren Henriksen, Johannes Borum, Olaf Nørgaard, Viggo Petersen, Jens Jensen, Ole Ebbesen.
Forreste række fra venstre: Grethe Bredahl, Olaf Østergaard, Ulla Bentzien, Dick Kuhn, Margrethe Knudsen.

len skaffede mig et legat på 150 kr. Betaling for kost, logi og undervisning var 85 kr. månedlig, men på grund af min store fattigdom blev dette beløb nedsat til 55 kr. Det vil sige, at økonomien kunne klares, hvis de personlige fornødenheder blev skåret ned til et minimum. Det blev de, men da eksamen var overstået, meldte der sig en uforudset udgift: Et nyt sæt tøj. Af hensyn til skolen og kammeraterne kunne jeg ikke møde i det gamle. Heldigvis var der i byen en manufakturhandler, der turde sælge mig et sæt tøj på kredit.

Ved universitetet

3. september 1935 blev jeg immatrikuleret ved det lægevidenskabelige fakultet ved Københavns Universitet. For at skaffe penge til studierne her måtte jeg for første gang bede fremmede om hjælp.

Til denne opgave fik jeg en god hjælp af forstander Kresten Herskind, Rønde Artiumskursus. Han havde tidligere været forstander på Rønde Højskole, og han havde da som elever haft flere thyboer, bl.a. to brødre, gårdejerne Peder og Henrik Stensgård. Som alle andre elever havde de to stor respekt for den dygtige og myndige forstander, og da han havde skrevet til dem og anbefalet mig, var deres hjælp sikret. Det gik derfor nogenlunde let med at få 6 andre venner og gamle naboer til sammen med de to førstnævnte at kautionere for et sparekasselån på 2.000 kr. Af Filadelfia, en forening af akademikere, der støttede fattige studenter, fik jeg 300 kr., af et legat under kommunitetet 400 kr, og fra mine to søstre, Karen og Kirstine 300 kr.

Det beregnedes, at de 3.000 kr. kunne slå til i 3 år. Det var altså nødvendigt på denne tid at tage filosoficum, forberedelseseksamen og første del af lægevidenskabelig embedseksamen. Dette lykkedes.

Dermed var de økonomiske vanskeligheder praktisk talt forbi. I efteråret 1938 fik jeg det store kommunitet, d.v.s. 100 kr. månedlig og fribolig på Regensen, begge dele for 3 år. Jeg regnede med at kunne blive færdig i løbet af denne tid, men da blev jeg ramt af et uheld, det eneste under hele studiet.

Uheldet bestod i, at jeg maj 1940 dumpede i prøven i øresygdomme. Dette bevirkede, at anden del A, der skulle have været taget i maj-juni 1940 måtte udsættes til december samme år, og at anden del B, der var planlagt til maj 1941, måtte udsættes til december 1941.

På et hvilket som helst andet tidspunkt ville et sådant uheld have været en katastrofe, der måske kunne have standset studierne. Nu blev det bare en irriterende forlængelse af studietiden og en forøgelse af omkostningerne.

Jeg fik lov til at blive boende på Regensen et halvt år længere. Da den sidste eksamen var vel overstået, var min samlede gæld 4.000 kr.

På Regensen

Indtil jeg havde taget første del af eksamen i sommeren 1938, havde der ikke været tid til ret meget andet end at læse. Jeg boede i et lille dårligt hummer ude i byen, der var knap med penge, knap med tid, og der måtte ikke foretages noget, der kunne forlænge studietiden eller forøge udgifterne. På Regensen blev det helt anderledes.

Her boede dengang 100 studenter. De var fra alle fakulteter og fra alle samfundslag, dog ikke fra de rigeste. Vi boede meget tæt på hinanden, mødtes daglig på gangene, på læsesalen og i køkkenerne, hvor vi lavede kaffe. Det varede ikke længe, inden man var blevet kendt med dem alle. Ofte mødtes vi om aftenen over en kop kaffe, og her blev der diskuteret, undertiden det meste af natten.

Her mødte jeg studenterlivet fra en helt ny side, og jeg skulle snart lære, at studier og fester godt kunne forenes.

Den vigtigste af de mange fester derinde var regenslindens fødselsdag 12. maj. Den blev fejret ved en frokost, hvortil der var dækket på et bord ude under linden. Om efteråret var der regensrevyen, og i løbet af vinteren nogle slåbrokaftener med punchesold, i reglen med underholdning ved en gammel regensianer.

Fester med deltagelse af det smukke køn var der mange af. Der var efterårsballet, juleballet, fastelavnsballet, viceprovsteballet, bedeballet og endelig den mest festlige af dem alle, lindeballet. Ved dette bal var der lagt dansegulv ude under linden, og her gik dansen lige til den lyse morgen.

Det kan ikke undre, at regenstiden for os alle kom til at stå med en særlig glans, og det var altid med vemod, der blev sagt farvel til »Den røde Gård«.

Min sidste eksamensdag var 27. januar 1942,og nogle dage senere blev der på Regensen holdt udflyttergilde. 1. marts begyndte arbejdet på Fødselsanstalten i Aarhus.

Litteratur

Stamtavler
Slægtsbog for efterkommere efter Peder Christian Poulsen Nørgaard, f. 1807. - Anearkivet, Fredericia, 1986, referencenr. 8613.
Slægtsbog for efterkommere efter Jens Christensen Ettrup, f. 1833. - Dansk Slægtsforskning, Fredericia, 1964-65.

Enkelte medlemmer af slægten
Historisk Årbog for Thy, Mors og v. Han Herred, 1959, side 49 - 1960, side 163 og 1981, side 63.
Sydthy Årbog 1985, side 9.

Om Helligsø
Jens Frederiksen Svinth, Erindringer fra mit liv. 1978.
Jens Dueholm Philipsen, Fra en omskiftelig verden. Eget forlag 1983.
Iver Lyhne, Yvr's erindringer. Eget forlag 1972.
Sydthy Årbog 1986, side 30.
Historisk Årbog for Thy, Mors og v. Han Herred, 1984, side 77 - 1971, side 44 og 1965, side 9.
Jul i Thy 1980-1987 (Fotografier af skolebørnene i Helligsø).

Om Rønde Artiumskursus
Olaf Østergaard, Min barndoms bæk (erindringer). Middelfart 1975.
Rønde Gymnasium 1917-1987, Årsskrift for Rønde Gymnasium. Rønde 1987.
Rønde Kursus 1917-1967. Rønde 1967.

Sydthys opfindere

I maskinalderens barndom blev der gjort mange opfindelser af lokale smede eller andre håndværkere. »Agerkålsklipperen Thy«, der opnåede »Kongl. Dansk Patent« er et eksempel på disse lokale opfindelser. Et andet er roeoptageren fra Hassing.
Årbogen modtager gerne - og viderebringer - andre oplysninger (billeder, regninger, annoncer) om sydthyske opfindelser.

Redaktionen/bestyrelsen

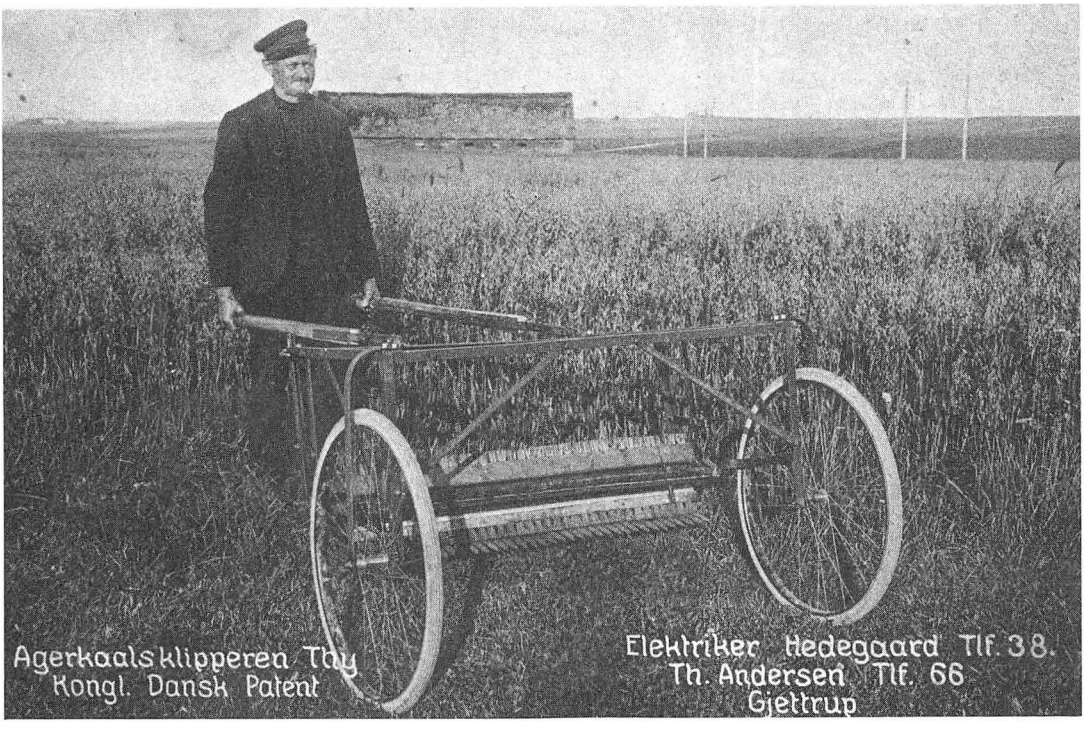

Tilbageblik

Minder fra barne- og ungdomsår i Ydby

Af Mary Skovrup (f. Christensen), Strandbakken 12, 7700 Thisted

Illustrationer: Jørgen Skovrup

Den 9. april 1940 var et utroligt chok for en 12 årig nationalist. I mit hjem var vi levende optaget af historien 1848, 1864 og Genforeningen i 1920. Vi var så tæt på de gamle, der stolt fortalte og vel overdrev sejrene i '48 og græd over opgivelsen af Dybbøl, snakkede om de stakkels tapre sønderjyder og var taknemmelige over genforeningen i 1920; billledet af kongen på den hvide hest mindede os hver dag om begivenheden.

Fra jeg blev født, til jeg blev 4-5 år, sad jeg ofte på skødet af min gamle farfar, der sommetider fik besøg af en olding - på vel flere hundrede år - de brugte skrå og havde derfor en hvid emaljeret spytbakke på gulvet imellem sig. De havde, som min far og hans brødre, alle været soldater og øvet sig i at forsvare landet - den eneste fjende, der kunne tænkes, behøvede man end ikke at nævne. Jeg hørte ord, som jeg jo først langt senere fattede betydningen af.

Min mor sang en sørgelig sang: »Hvorfor svulmer Weichselfloden...«, og i tilgift fik vi hendes gamle lærers sorg og harme over Polens skæbne; jo, vi blev patrioter fra starten.

Dybbølmærker var det en æressag at sælge, da man blev stor nok. Når man kom til de gamle, forlangte de ofte historien ridset op, bagefter vankede der brun kandis eller småkager.

Trediverne var hårde tider, man skulle klare hverdagen. Diskussionerne kørte over i politik; der var hidsige udfald for og imod Stauning, når familiernes venstretilhængere og socialdemokrater mødtes.

I 1939 var det krigen i Europa, man diskuterede, og håbet om at Danmark kunne være lige så heldig som i perioden 1914-18.

Ved konfirmationsfestlighederne i april 1940 var det krig og krigsfare, der optog sindene, i anledning af min bror var der gæster den 8. april. Radioen var tændt hele aftenen, stemningen var mørk og samtalen lavmælt, indtil festens genstand udbrød: »Så la' dem da bare komme; de skal fan'me få så mange tærsk, de kan bære«. Der blev lidt lys i mørket, mens man udmalede sig, hvad der måske ved englændernes hjælp kunne udrettes.

Næste morgen blev vi vækket af far, der havde panik og gråd i stemmen. Han fortalte, hvad der var sket, og vi hørte tyske opråb læst i radioen. Med ét slag følte vi betydningen af ordene afmagt, had, angst, bekymring og forvirring.

Min far var optaget af, om de djævle ville gøre kongen og Stauning noget ondt, om han selv mon kunne blive indkaldt til krigstjeneste, af alle de tanker om familien og om fremtiden, der pludselig var uforudsigelig.

Da det blev klart, at der ikke skulle ydes modstand, kastedes vi ud i nogle blandede følelser af skuffelse, sorg, lede og lettelse, men der kunne måske stadig gives kontraordre.

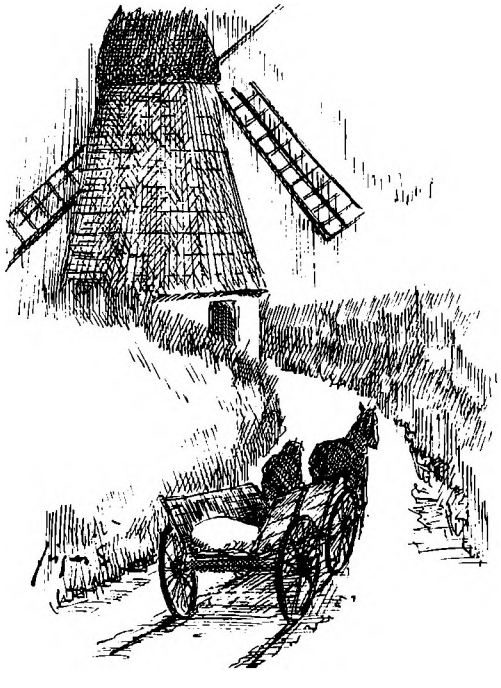

Det var hæsligt at høre gebrokkent dansk i radioen.

Kongens budskab til det danske folk gjorde dybt indtryk, men det var næsten umuligt at gå i gang med de daglige gøremål.

Vi store blev hurtigt sendt hjem fra skole. De små, der havde 3 km at gå på hovedvejen, blev holdt i skolen af deres lærer, til de blev afhentet.

Vi havde et par gange om formiddagen set tyske flyvemaskiner, men drømte vel overhovedet ikke om at se fjenden på landevejen den dag. Men pludselig var de der, så det faldt i min lod at hente de små fra skole, eller hvor de nu var. Jeg var da 12 år og god til at tænke mig om. Desuden ville tyskerne nok ikke skyde på børn. Det var ikke til at vide, hvad de ville gøre ved våbenføre mænd.

Den seks kilometers angstfyldte tur i grøfterne og på de yderste vejkanter, med den uophørligt rullende tyske krigsmaskine imod sig, og på hjemturen ansvaret for to små søskende, der skulle ud i vejkanten, ned i grøften og krigsmaskinen rullende nu i samme retning, blev kun overlevet ved hjælp af adskillige »Fadervor« i hjertet. Det var et levendegjort mareridt.

Vi boede ved landevejen; vi stod der med knyttede hænder og korslagte arme, så dem - i timevis - sorte som helvede selv, af deres udstødningsgas og vejens støv, stive i deres uniformer og af mangel på søvn, med geværer og stålhjelme. Bilkolonner, motorcykler med sidevogn, kampvogne, kanoner, fyldte lastbiler. Et overvældende rædselssyn, der brændte sig ind i sjælen, og der var intet, der kunne lette den komprimerede blanding af følelser. Hadets farve er sort.

Naboen syd for var kendt for sine nazistiske synspunkter - de var vist ret overfladiske - men han stod ved sin vej, 20 m væk. Han blev forbavsende hurtigt træt af at hæve armen skråt opad.

Denne dag satte skel mellem mennesker.

Det forekommer mig, at kirkeklokkerne lød i timevis gennem den klare luft, og det undrede en, at solen kunne finde på at skinne - og blive ved med det på sådan en dag.

Hvordan og hvornår lammelserne fra denne dag fortog sig, husker jeg ikke rigtigt. Livet blev aldrig normalt igen.

Landevejen ophørte med at være en god legeplads. Det antal biler, der plejede at køre der, var ikke overvældende, men nu blev der en evig trafik. Især var støjen om natten pågående. Den elskede tone af vestenstormen forstyrredes af motorbrøl.

Vores position ved landevejen havde i årene før krigen givet nogle for os kærkomne oplevelser. Der kom ofte vagabonder, der fik mad og drikke. De fortalte til gengæld en masse, ofte sjove hændelser fra deres liv. Det var også almindeligt at se zigøjnere i deres beboelsesvogne med en mager hest foran. De var kønne, havde spændende tøj og smykker, satte kolorit på en hverdag. De blev mistænkt for at ville stjæle, men det var ikke et problem hos os. Måske indbød vore små kår ikke til det. Måske var vores glæde over deres fremmedartethed åbenlys og rørende.

Vagabonder og zigøjnere hørte til i vort verdensbillede, men den enlige mor, der lignede - og alligevel ikke lignede en zigøjner, som en mørk aften kom ind med sin lille ca. seksårige datter i den ene hånd og en rejsetaske i den anden, for at bede om mad og nattely; trætte og forkomne så de ud, de hørte ikke med.

Vi kunne ikke forstå hinandens sprog. I stedet legede denne trætte dame med os børn under petroleumslampens lys nogle fingerlege hen over bordet, så selv hendes trætte, lille pige med de sorte, lange krøller lo sammen med os en tid, før de kom til ro på en madras. Næste dag vandrede de nordpå. Hvor kom de fra? Hvor skulle de hen?

Vandrefugle, d.v.s. unge mænd med rygsæk, kom også jævnligt til døren. En i rækken husker jeg. Han kom også en sen, kold aften, snakkede gebrokkent dansk og sagde, han var sønderjyde og hed Jessen.

Vi hang om ham, mens han fortalte om sin barndom og skoletid.

Efter 9. april mente vi nok, at han havde været en rakket spion, men vi havde klogeligt ikke røbet hemmeligheder. Mor mente, han kunne have været på flugt, for ikke at blive tysk soldat. Min storebror troede, han kom fra Spani-

en. Det var jo det tåbeligste, syntes vi, når han nu snakkede en slags dansk.

Der var også lille Rudolf; han var jøde. En dag dukkede han op for at lege med de små, vel sendt af de rare mennesker, han boede hos. Han kunne vist en 4-5 danske ord. Han var som en lille, forpjusket fugl. Mors formaninger om at være meget søde ved ham var helt overflødige. Der gik en tid med leg, han kom og gik.

En dag kom han og gav min lillesøster et stykke af en gammel vante - tror jeg. »Den må du bryke for din dykke«, sagde han. Vi så ham aldrig mere. Gennem 40 år snakkede vi ofte om, hvordan hans skæbne mon var blevet, indtil en avis for et par år siden havde et interview med en gammel dame, der i sin tid havde organiseret ophold her og udrejse igen for en gruppe jødiske børn i Thy. De var alle kommet i sikkerhed, og hun havde senere været i kontakt med nogle af dem, der var kommet til Israel. »Der var stor glæde over det lille lam, der blev fundet igen«. - Efter 40 år.

Der kom ikke flere spændende mennesker i lang tid. Da der igen jævnligt begyndte at komme mennesker ved dørene, var det udtryk for, at krigsmaskinen havde fået dødsstødet! I 1944-45 begyndte de tyske soldater - måske var nogle krigsfanger i tyske uniformer - at strejfe om og tigge eller stjæle mad.

En dag kom en tysk soldat helt ind i stuen. Han var et halvthundrede år. Det var ubehageligt, han var trods alt fjenden. Han var sulten og forfrossen. Min far besluttede at holde god soldaterære i hævd. Man træder ikke på en besejret fjende. Da han havde spist og drukket kaffesurrogaten, kiggede han lidt på børnene, der stod omkring, brast i gråd, tog op af sin pung et billede af kone og børn og sagde en hel masse. Det fremgik, at de alle var døde under luftangreb. Vi ynkede ham. Jeg kunne slet ikke forbinde ham med mastodonter på motorcyklerne fra den 9. april.

Når man tænker over, hvordan det var at leve under besættelsen, er hovedindholdet alle de følelsesmæssige indtryk, der væltede ind over en i en alder, hvor man er meget følsom; jeg var 17 år, da krigen sluttede.

Ufriheden, undertrykkelsen af alt, hvad vi satte højt: ytringsfrihed, tillid til mennesker,

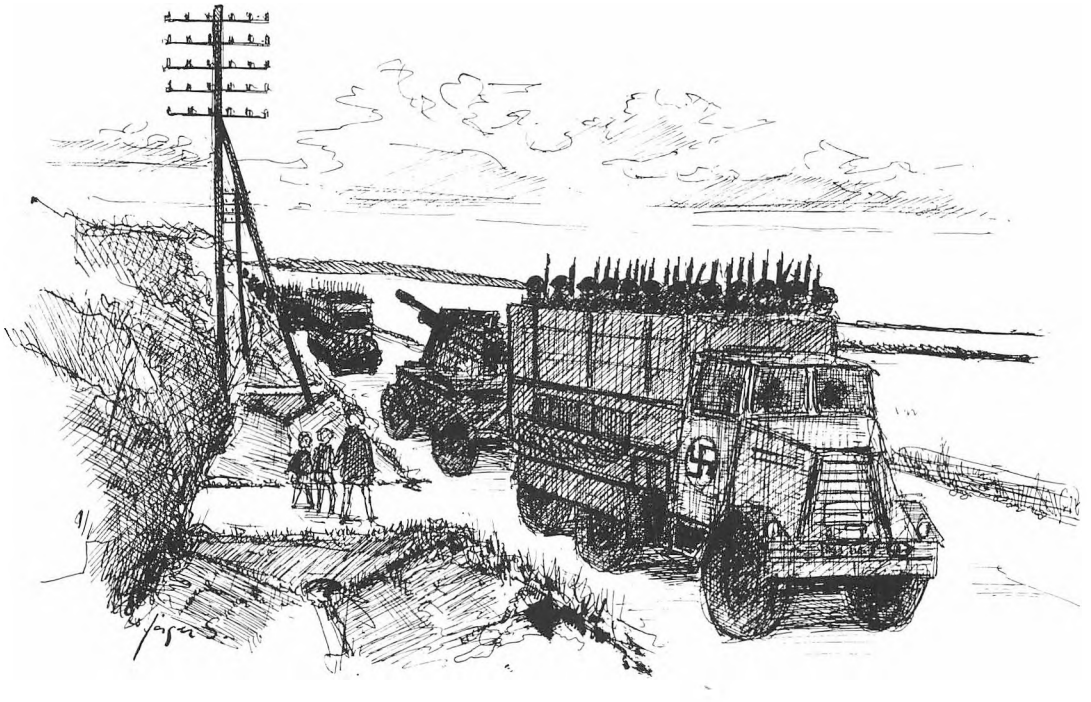

respekt, kærlighed til mennesket. Alle disse ting blev trådt ned med de voldsomste midler; selv om vi ikke levede lige, hvor de fysiske overgreb skete, så levede vi med i hver beretning, vi hørte.

Censur i pressen, løgne og propaganda. Når vi i vore dage må kalde tilbageskridt for modernisering, nedskæringer for justeringer, for at nævne de mest uskyldige udtryk, så lyder det som et ekko fra hine tider. Vi læste mellem linierne dengang. Vi var gode til den sport.

Nyhederne fra England og de hyppige illegale blade og enkelte illegale møder med mennesker, der berettede om de ting, der skete, var med til at holde balancen - var lyspunkter.

Underfundigheden i de censurerede blades artikler blev tolket og overtolket i vitser, der gik fra mund til mund. Humoren blev en livseleksir, og folk blev øvede i dobbeltbundede vittigheder og historier, fordi man ikke måtte fornærme værnemagten.

Der var et udtalt fællesskab mellem mennesker, et fælles mål: Vi skal af med fjenden, vi skal have frihed og menneskeværd igen.
På en måde var tilværelsen enklere derved; småkævl betød ikke noget.

Man ringeagtede arbejdere, der udførte arbejde for tyskerne, ligesom man ringeagtede bønder og handlende, der slog mønt på dem, men stiltiende forstod man, at det ville blive værre, hvis ikke tilstrækkeligt mange gjorde disse ting.

Vi unge var vist overbeviste om, at vi gennemlevede en enestående epoke i historien. Aldrig før var sket, og aldrig siden ville noget så grusomt, som dette ske igen. Så tåbelig kunne menneskeheden ikke være. Deri bestod vor utrolige lykke, at vi havde troen på fremtiden. På den tid kendte vi heller ikke noget til atombomber, atomkraft, kemisk industri eller forurening. Racisme var en del af nazismen og måtte ende med den.

Den materielle side blev slem nok. Der blev mangel på alt. Tyskerne forsynede sig jo først. Dog tror jeg ikke, nogen på vor egn oplevede at sulte eller fryse. Tog tyskerne alle kartoflerne, spiste man roer eller makaroni. Brød af bygmel var dårligt, men mættede da.

Mangel på ordentlig brændsel var i perioder meget truende. Vi samlede i sækkevis af grankogler i skoven. De brændte godt, men for hurtigt. Det var endnu værre at fyre med lyng. Da der skulle bruges lyng både til kreaturfoder og brændsel, var desperationen nær.
I de hårde vintre varmede vi sengene op med kampesten, der var varmet op i komfuret. Uanset hvor meget der blev fyret, var der is både ude og inde på vægge og vinduer, selv på dynen frøs ens ånde til is.

Mangel på tøj og fodtøj var nok værst, især fordi krigsvintrene var så kolde. Man isolerede sig med gamle aviser, halm i træsko og støvler fik man også. Der dukkede tekstilvarer op, der var vævet af papir; det var dyrt og tålte ikke fugt. Folk med samlermani, som havde gammelt tøj, kunne klare sig; ja, de kunne blive rige på det. Det øverste af et par damestrømper kunne blive fine babybukser, og resten kunne trevles op og bruges som sytråd.

Folk blev utroligt opfindsomme. Gamle koner begyndte at spinde garn, man strikkede hundehår i sokkerne, for det var slidstærkt. »Slidstærkt«, det ord er vist gået af brug.

På de gamle gårde, hvor man havde gemt forrige generations remedier, kom disse ned fra loftet.

Jeg har været med til at fremstille sæbe af især fåretalg i gruekedlen. Desværre fik jeg ikke opskriften. Den færdige sæbemasse blev fisket op af kedlen og hældt i gamle forme; når den så skulle bruges, måtte den skæres eller rives til spåner. Det var strengt, men sæben var god.

Kartoffelmel fremstilledes i en zinkbeholder med vand. Man rev de skrællede kartofler på et gammelt rivejern med håndsving. I vandet udskiltes melet på bunden, vandet tappedes fra, og derefter kunne melet tørres.

I nattens mulm og mørke kørte man til mølleren med korn, og et par dage efter hentede man en sækfuld fint mel. Det var naturligvis forbudt, men tyveri fra værnemagten var nærmest en dyd.

Er der mon nogen, der kan huske, hvor godt hjemmebrygget øl smager? Humle og malt. I den gamle kafferistergryde forvandledes byggen til en bedre kaffeerstatning, end den, man kunne købe.

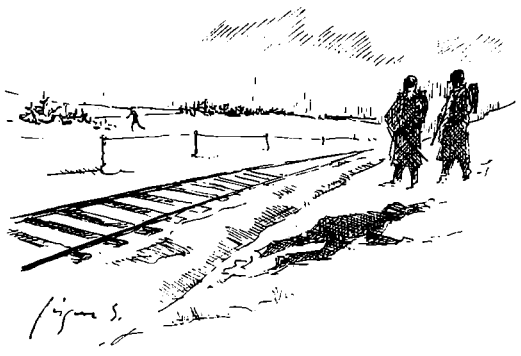

Det kneb med sukkeret. Den væske, man fik af hjemmekogte sukkerroer var ikke specielt velsmagende.

Det var da også sukkeret, der førte til en lille revolte. Madmoderen var kendt for at give sine folk en god forplejning. Der kom nogle dage med en skummel stemning ved måltiderne. Hvad kunne der være i vejen? Var karlene mon gået med i noget? Illegalt arbejde? Sabotage på jernbanen? Selv om noget sådant ville være tåbeligt og farligt, måtte man hellere være lidt ekstra gode ved dem. Nej, nej, karlene var kommet i tanker om, at med alle de gæster, der også fik en god servering, kunne det ikke passe, at de fik det sukker, der tilkom dem. Det blev fremført, og konen på gården fældede en tåre i enrum over denne mistillid. I det samlede husstandsmøde fik karlene tilbudt alle deres sukkermærker, så ville de for fremtiden få komplet usødet mad. Det afstod de dog fra, da de mente, at deres mad nok ville blive for kedelig. Måske havde en af dem ved et ærinde på loftet fået øje på en enkelt sæk hamstret sukker ved siden af den med rå kaffebønner, hvoraf der ved højtidelige lejligheder (slagtedag, jul, påske og pinse) kom lidt i kafferisteren til fryd for især Sine, og som i ublandet stand nær havde taget vejret fra os den 4. maj 1940.

Der var ikke elektricitet i mit hjem, så da man ikke kunne få petroleum mere, gik vi over til karbidlamper. De var kendt fra 1. verdenskrig. De gav et pragtfuldt lys - en karbidlygte på cyklen med larmende trædæk var en ren luksus.

En aften gav lampen sig til at hvæse og så mærkelig ud. Børnene omkring bordet rykkede interesserede nærmere. Storebror fejede brutalt to på gulvet, tog lampen og stillede den ud på bryggersgulvet. Her eksploderede den med et brag.

Spritlamper var noget med net, der var sarte.

Så kom møllen. Den blev bygget af træ - nem at kravle i. Tæt op ad huset stod den. Den blev forsynet med en vinge - en slags propel. Møllen blev på en eller anden måde sat i forbindelse med en bilakkumulator, der var til at skaffe; bilerne stod jo opklodsede alle vegne. En enkelt »misundelig« nabo mente, at møllen larmede, men vi havde fint lys i større og mindre lygtepærer, og min fars humør svingede fra nu af i takt med storm og stille vejr.
Min farbror var ideens ophavsmand; hans egen mølle forbilledet.

Den store mangel på almindelige dagligvarer var naturligvis en daglig plage. Modstykket, det utrolige ødsleri med råstoffer, som vi oplever i dag, er næsten lige så utåleligt.

Bjerge af overflødig emballage, som vi ikke har lossepladser nok til, mod vores tynde papirpose, som vi brugte gang på gang hos købmanden, til der var slidt hul i den.

Men hvad betyder det alt sammen mod alle de spildte liv? - Johannes, der var døvstum, blev skudt ned i Viborg, da der var forbud mod, at flere end tre mennesker mødtes på gaden. De stod og talte sammen - tegnsprog. De kunne ikke høre soldaternes anråb, heller ikke lyden af kuglen, der dræbte dem. - De to drenge, der skulle passere en jernbane på vej hjem fra FDF. Den ene fik ulivssår af to soldater, der skulle forhindre sabotage på banen. - De var fra Ydby, men overalt var der meningsløse myrderier.
Det ondeste er, at sådan er det stadig - bare ikke hos os i øjeblikket.

Om Lyngholm og dens ejere

Af Troels Ifversen, Lyngholm

Kopi af nedenstående tekst uddeltes til deltagere i sommerturen til Lyngholm, den 16. juni 1987. Ved en fejl var teksten udeladt i referatet i »Sydthy Årbog 1987«, s. 58-60.

Jep Friis, svigersøn til *Niels Høg,* ejede »Lyngholm« og »Grinderslev Kloster«. Hans datter blev gift med *Rosenkrantz,* og de ejede 8 ejendomme i Østerild. Rosenkrantz ønskede at flytte disse gårde til Hovsør for at udkonkurrere Thisted som købstad. Det irriterede imidlertid Thisteds borgere og ikke mindst Thisteds bybeskytter, biskop *Stygge Krumpen,* så for at tage hævn over Rosenkrantz brænder Thisteds borgere »Lyngholm« af i 1534.

Kort tid efter falder Rosenkrantz i et slag, og enken gifter sig med ejer af Ørum, *Gyldenstjerne.*

Næste ejer, hvorom der nævnes en hel del, er *Mogens Kaas.* Han byggede laden op af norsk tømmer, tømmeret var færdighugget i Norge og blev sejlet her til Thy på sandskuder.

Det var en meget urolig tid p.g.a. svenskekrigen, og gården blev plyndret.

Mogens Kaas og frue ligger begravet i Hvidbjerg v. Aa kirke, de mindes her med navnetræk på altertavle og prædikestol. De skænkede prædikestolen til kirken i 1639.

På dette tidspunkt truer sandflugten gårdens ydre områder. 1693 fik *Enevold Kaas* et skattefrit år p.g.a. sandflugtens hærgen.

Efter »Kaasernes« eje kom gården på skiftende hænder.

Hans Hansen, der var forpagter af Vestervig Kloster, solgte mange parceller fra »Lyngholm« i 1820 (pengekrise).

1882 blev gården solgt til *Anders Tøfting, Skibsted,* der var født på »Djernæs« i Vang. Han solgte 600 tdr. land til statsplantage. Det var også ham, der byggede bro ved det gamle vadested, Hvidbjerg Mølle bro, sammen med ejeren af »Hvidbjerg Mølle«. De første år opkrævede de bropenge, men senere betalte kommunen dem 15 kr./år for at vedligeholde broen.

1900 døde Anders Tøfting Skibsted. Hans enke drev gården videre med hjælp fra min far, forvalter *Andreas Theodor Ifversen.*

Den 2. december 1906 købte min far, Andreas Th. Ifversen »Lyngholm«.

Han var lærersøn fra Serritslev i Vendsyssel, født den 16.01. 1878.

Han holdt utrolig meget af gården og egnen, og i alle år fra 1906 til han døde i 1958 førte han dagbog hver dag. I én af de første dagbøger skriver han:

»Skal alt i gården vel sig føje
hav da med alt et vågent øje«.

- og han holdt virkelig øje med alt ude og inde.

Han blev gift 1910 med en datter fra »Råstrup« ved Hundborg, *Karen Marie Nørgård.* Hun døde i 1916 af tuberkulose, som var en frygtelig sygdom dengang. De nåede at få 3 børn sammen, 2 sønner og en datter. Den førstefødte søn mistede de som fireårig, og datteren Else var kun et halvt år, da hendes mor døde.

1919 giftede min far sig med en søster til sin første kone, min mor, *Gertrud Nørgård.* De fik 3 drenge sammen, og der var min tvillingbror, Thøger, og jeg de sidste. Min mor døde i 1933 ligeledes af tuberkulose, og far rejste stenen på volden, ligesom voldstedet dette år blev fredet.

Alle år herefter klarede min far sig med skiftende husbestyrerinder. Der er foregået mange drengestreger gennem disse år. Dagbøgerne bærer præg af det. F.eks. nævnes på utallige steder cykelreparation. Da jeg var dreng, kostede det 1,25 kr. at få rettet en cykel ud. Andre steder nævnes, at drengene læser lektier *hele* dagen!!!

Min far interesserede sig meget for træer. Han plantede overalt. Da han overtog »Lyngholm«, var der ikke et træ. I 1918 købte far 100 tdr. land vest for gården. Det var resterne af en gammel gård, der lå hen med lyng,

»Overgård«. Dette er nu en dejlig plantage, der blev plantet i perioden 1918 - 1923. Min far forsøgte sig også med frugtavl. Han plantede 500 frugttræer i Overgård. Men i en dagbog fra 1938 skrev han, at frugttræerne var en skuffelse.

Ifølge dagbøgerne har arbejdsgangen været meget rytmisk året rundt.

Tærskning om vinteren, hakning af roer og højbjergning om foråret. Ind imellem kom også tørvene og fåreklipningen. Høsten kørte på til sidst i oktober.

Først efter anden verdenskrig nævnes traktor i bøgerne. Da kostede 900 liter petroleum ca. 129 kr.

Under første verdenskrig solgtes en masse tørv fra gården. Under anden verdenskrig solgtes brænde fra Overgård.

Gennem årene blev gården drevet med faste folk + daglejere. I dagbogen fra 1908 er nævnt betingelserne i forbindelse med fæste af en forkarl:

375 kr. /år + 50 øre for hvert leveret svin
+ 50 øre for hver tolv ugers kalv
+ 50 øre for hvert lam over seks uger.

En daglejer gik med helt fra begyndelsen og alle årene frem, det var Mikkel Worm. Han startede med at få 2 kr. pr. dag om vinteren og 5 kr. pr. dag om sommeren. I 1946 fik Mikkel 15 kr. om dagen.

I dag drives gården kvægløst med en fast mand samt lidt ekstra hjælp i forår og høst. Der er heller ikke ung pige i huset mere, men en dame kommer to formiddage.

Gennem tiderne er der sket så mange ting, at det næsten er umuligt at give en fyldestgørende beskrivelse af alt, men vi håber, at I har nydt turen rundt i de gamle, hyggelige omgivelser, og måske vil I tænke som en journalist engang gjorde, da han gik herfra:

Man føler sommeraftenen svøbe sig om den skønne, gamle gård og det gamle voldsted, der har været tumleplads for mange slægter med ikke lutter blide skæbner.

Fra aftenturen på »Volden« Lyngholm 1987. Foto: Chr. Christoffersen

Forskellige episoder på Lyngholm i 1600 tallet

Af Elly Mardal, Burhøjgårdvej 2, Boddum

I 1631, i Mogens Kaas' ejertid, var Hans Hansen foged på Lyngholm. På sin husbonds vegne var det ham, der på Hassing herredsting stævnede skomager Hassing fra Jegindø og krævede denne dømt for mangler ved et par støvler, som han havde leveret til Mogens Kaas.
Skomager Hassing blev dog fri for at betale erstatning, da han ikke havde fået hele beløbet for støvlerne udbetalt.

I maj 1632 er Hans Hansen stadig foged på Lyngholm hos Mogens Kaas og går nu atter på tinge - for at få Per Christensen og Jens Madsen Spails dømt til at betale deres resterende konge- og kirketiende til kirken - for foregående og dette år.
Disse to mænd blev dømt til ikke at komme i kirken, indtil deres tiender var betalt, hvilket Christian Laursen og Christen Christensen af Hvidbjerg v. Aa bekræftede med oprakte fingre at være forkyndt for de indstævnede 14 dage før.
Efter dette turde de 2 mænd vist ikke undlade at få deres tiender indbetalt, da både præsten og Mogens Kaas var krævende mænd.

I november 1632 måtte Mogens Kaas atter lade sin foged gå til tinget -denne gang for at få lovlig afkald for arv.
Jens Jensen Smed, der havde opholdt sig på Lyngholm, var død samme sted. Arveafkald blev krævet af den afdødes brødre, nemlig Niels Jensen, der boede i Nør Ørum i Fjends herred, og Thøger Jensen, der før havde været her på Lyngholm, og dengang gik fogden, Hans Hansen, til hånde.
Dette afkald fik de ret hurtigt, og begge bekræftede, at de ikke i nogen måde havde ret eller rettighed til arv efter afdøde Jens Jensen Smed.

Lyngholms senere ejer, Enevold Kaas' svigerinde, Maren Ulfeldt på Stabygård, måtte efter hans død sagsøge hans arvinger, Palle Kaas og dennes tvende søstre med deres respektive ægtemænd, for at den nu salig Enevold Kaas havde solgt noget af hendes bøndergods beliggende i Harsyssel, Hornum og Nørvangs herreder, som han en kort tid havde haft i pant for 100 rd., han havde lånt hende i 1682, men som var afdraget og tilbagebetalt i 1687, hvilket Palle Kaas i godtfolks påhør havde fortalt var solgt, bl.a. en gård Fløeng i Brande sogn. Nu beder hun arvingerne enten at udbetale hende pengene for diverse bøndergods eller skaffe det tilbage til hende (arvingerne er Palle Kaas og Hans Axel Pors m.fl.).

Bøndergodset, Fløeng i Brande, havde hun arvet efter hendes salig fader, Jacob Ulfeldt, og moderen, salig Regitze Galt - dateret Karstoft, 21. juli 1673. Underskrevet af velagtede mænd, Jacob Ulfeldt Jacobsen og Corfitz Ulfeldt til Mattrup og Hans Hostrup til Juellingholm, samt velbyrdige Diderich Blommelew, og Jørgen Grubbe Kaas til Sostrup - der tillige med samtlige hendes søskende havde underskrevet.

Ligeledes havde Enevold Kaas taget til indtægt af hendes bøndergods den landgilde efter jordebog fra Flø i Brande, som Michel Jensen, Niels Trommeslåer, Zidsel Christensdatter og Christen Kudsk beboede og havde betalt med 3 pund smør, 1 oxe at stalde, 1 svin, 11 lam, 2 gæs, 3 høns, 11 skp. grå havre og 1½ skippund byggryn.

Maren Ulfeldt betegner Enevold Kaas som broder, men han er snarere svoger og gift med hendes søster, Mette Ulfeldt. Han skulle af hendes arv efter deres fader have beholdt 100 rigsdaler af de 350 rd., hun skulle have haft udbetalt, som han ved vor adelige ære har indgået mellem ham og Mette Ulfeldt og min kære broder, Jacob Ulfeldt på Trøstrup.

Enevold Kaas og Mette Ulfeldt bekræfter ved brev at pengene, Maren Ulfeldt har lånt, er tilbagebetalt, men hun havde ikke gjort krav

på at få det pantsatte gods tilbage. Dateret 10. marts 1691 på Lyngholm.

Arvingerne dømtes til at betale jomfru Maren Ulfeldt 82 rigsdaler 1 mark og 10 skilling i erstatning for det uretmæssige salg af hendes bøndergods + 16 rigsd. 5 mk. 2 sk. for hendes ulempe - desuden skal de betale yderligere 22 rd. i omkostninger.

Dommen blev afsagt 22. maj 1696 og underskrevet af tingsvidnerne:
Niels Christensen i Grurup
Christen Jørgensen i Ettrup
Nielsen Christensen i Villerslev
Christen Jensen i Gammelby
Christen Laursen i Hedegaard
Bolle Povelsen i Byshoue
Mads Jensen i Gettrup
Mads Jensen i Bested
Mads Michelsen i Hassing i dommerens sted
og Søren Villadsen, herredsskriver.

Hassing herred: Tingbøger 1631 - 1638 - 1696.

Tale i forbindelse med 200 året for stavnsbåndets ophævelse på Boddum Bisgård den 23.6.88

Af Michael Riis, Boddum-Bisgård

Illustration: Gunnar Kjær Mortensen

Boddum Bisgårds historie går langt tilbage i tiden. Man hører først om et voldsted i det, man nu kalder Brokjær. Det var engang et sejlbart farvand, så Boddum var altså en ø. På dette voldsted lå et lille forsvarsanlæg, der skulle forsvare strædet. Dette er det første, man forbinder med Boddum-bisgård. Efterhånden som strædet groede til, fik anlægget mindre strategisk betydning, og det lille anlæg blev nedlagt og flyttet til Boddum Bisgårds nuværende beliggenhed.
Dette skete i 1100 tallet, mens Børglumbisperne ejede gården sammen med andre gårde i Nordjylland.

De første navne, der nævnes i forbindelse med gården, er Svend, Anders og Iver Jensen i 1343. De var sandsynligvis forpagtere.
Ved reformationen blev alt det gods, de gejstlige havde samlet, overdraget til kongen, og dette gjalt følgelig også Boddum Bisgård.
Gården sælges snart igen og overgår til private ejere. På et tidspunkt hørte Boddum, Ydby og Hurup kirker til gården. Man fik så kirketiende mod at holde dem i forsvarlig stand.

I 1735 havde gården 16 tdr. hartkorn hovedgårdsjord og 270 tdr. hartkorn bøndergods. På dette tidspunkt ejede Niels Sommer Boddumbisgård. Han gav bønderjorden ud i fæste, og der foreligger et fæstebrev fra den tid, hvori der står de betingelser, fæsteren skulle opfylde.

Niels Sommer opførte nye bygninger. En trefløjet borggård i bindingsværk, og han anlagde en have med kildevæld og fiskedamme. Desuden byggede han laden, som endnu står, og den har forøvrigt også 200 års jubilæum i år. Tømmeret til laden kom fra Norge, hvor det blev tilvirket af en mestersvend. Da tømmeret skulle til Danmark, måtte svenden ikke komme med. Det blev han meget fortørnet over. Som den snu ræv, han var, fejlnummererede han noget af tømmeret, så bygmesteren her i Danmark ikke kunne finde ud af at samle laden og derfor så sig nødsaget til at sende bud efter den genstridige svend.

Man skulle bruge nogle sokkelsten til laden og var åbenbart ikke villig til at hente dem alt for langt væk, så man tog simpelthen og nedrev kirketårnet på Boddum kirke og brugte ste-

nene derfra. Kirken har siden dengang ikke haft noget tårn.
Om kirken fortælles der iøvrigt en sjov lille historie. Da man i 1200 tallet skulle bygge kirken, kunne man ikke blive enige om, hvor man skulle placere den. Man bandt så to stude sammen og slap dem løs om aftenen, og der, hvor man så fandt dem græssende næste morgen, skulle kirken ligge.

På en af de sten, man tog til laden, var der et hovede. Det fortælles, at hver nat kom den »Blå dame« gående fra kirken for at kysse hovedet på stenen. Det blev man dog lidt betænkelig ved og flyttede stenen tilbage til kirken, hvor den endnu står i våbenhuset, dog med noget udviskede konturer, så det kan være lidt svært at se hovedet på den.

Bøndernes kår blev ikke væsentlig bedre, fordi man i 1788 ophævede stavnsbåndet. Man havde stadig hårde vilkår. Det var især p.g.a. hoveriet, hvor der krævedes en stor indsats af fæsterne, og hvor man kunne blive korporligt straffet, hvis man ikke føjede herredsfogeden. Det fortælles, at der på Boddum Bisgård engang døde en fæster på den forhadte træhest.

Man forsøgte at lave nogle love, der skulle begrænse hoveriet. Man kunne ikke nå til enighed om reglerne for dets omfang, men opfordrede i stedet til, at man lavede private aftaler herremanden og fæstere imellem. Dette skete, mens Peter Severin Føns ejede Boddumbisgård. Han lavede nogle bestemmelser for hoveriets omfang på Boddum Bisgård, og disse er bevaret.

I disse hoveribestemmelser er også omtalt en planlagt udskiftning, som var af større betydning for bønderne end stavnsbåndet. Det betød nemlig, at nogle skulle flytte væk fra landsbyfællesskabet og ud på overdrevene. Formålet var, at fæstejorden skulle drives mere rationelt. Det skulle gøres ved, at jorden blev samlet omkring gårdene, og bonden skulle selv tage beslutningerne vedrørende driften. Dette, mente man, kunne fremme indførelsen af mere moderne driftsmetoder.

Denne udskiftning skulle foregå over en år-

række, og man kan læse, at der i 1803 kun var 3 udflyttere på Boddum.

Her i begyndelsen af 1800 tallet blev det dårlige tider for landbruget, hvorfor en stor del af Boddum-bisgårds bøndergods blev solgt fra.

I 1804 blev gården solgt til Lars Toft Kjærulf for 17.000 rigsdaler. Der var da 31 tdr. hartkorn hovedgårdsjord og 24 tdr. hartkorn tiender. L.T. Kjærulf byggede i 1821 det nuværende stuehus.

I 1850 købte den kun 24 årige P.S. Breinholdt Boddum-bisgård. Han handlede med kreaturer, som han drev til Tyskland, og senere sejlede han kreaturerne til England.
Da DFDS blev oprettet og begyndte en kreatureksport til England, blev Breinholdt hvervet til at varetage selskabets interesser i forbindelse med Englandseksporten.

I 1861 sælges en parcel fra Boddum-bisgård, hvorpå Ny Boddum-bisgård opførtes. Ny Boddum-bisgård er senere blevet udstykket i mindre enheder.

Breinholdt sælger gården i 1884 for snart efter igen at købe den tilbage og sælge til Niels Brun, hvis enke sælger i 1915 for 162.000 kr. til Carl Sørensen.

Dengang havde gården 172 td. land, og den blev drevet med søer, køer og heste. C. Sørensen var meget hesteinteresseret og havde mange fine kårede heste. Jorden blev drænet og merglet, og sædskiftet var sådan, at jorden lå brak hvert syvende år.
Gården blev drevet ved hjælp af lejet arbejdskraft.
C. Sørensen døde i 1944, hvorefter hans enke ejede gården til 1956. Denne tid blev senere omtalt som i »fruens tid«, da fru Sørensen var en meget fornem og kultiveret dame.

Min morfar, Jens Krabbe, købte gården og ejede den i 4 år, hvorefter min far overtog Boddum-bisgård.
Gården drives nu uden dyr, udelukkende med korn- og frøavl, hovedsagelig ved egen arbejdskraft. 140 td. land her og 60 td. land på en gård i Sindrup, som min far, Preben Riis, har overtaget efter min farfar.

Hvis man sammenligner med fru Sørensens tid, hvor der var dyr og en del karle og piger, så kan det godt synes lidt tomt på gården nu.
Affolkning af gårdene er jo et tegn på mekaniseringens succes. Det, man før i tiden skulle bruge meget menneskelig arbejdskraft til, kan i dag klares af færre mennesker og nogle få maskiner. Arbejdet på gårdene i dag koster ikke så meget sved og dårlige rygge, men man har uden tvivl mistet noget af miljøet på landet. Man har i nogle tilfælde ikke nogen indforstået at diskutere de daglige begivenheder med, og det kan føre til forkerte beslutninger.

Jeg mener, at vi igen skal have folk på gårdene. Vi må eksperimentere med nye ejer- og driftsformer, så landbruget bliver mere fleksibelt og får flere folk involveret i den primære produktion. Det vil give større forståelse for landbrugets problemer, og det vil samtidig blive sjovere at bo på landet.

St. Hansaften på Boddum Bisgård

Træk af Boddum Bisgårds historie

Af Elly Mardal, Boddum

Fotos: Riis, Boddum Bisgård

Gården har haft 32 ejere og forpagtere igennem 600 år. Der har nok været flere, dels på Kong Valdemars tid, dels mellem ejerne Iver Erichsen og Henrik Stampe.
Kunne jorden og omgivelserne fortælle, ville det dog være både glædelige og makabre ting, der kom frem.
Otto Thotts enke, Helvig Rosenkrantz, døde på Boddum Bisgård d. 27. dec. 1707. Hun efterlod sig 2 børn fra sit ægteskab, nemlig sønnen Oluf, der efterfulgte hende som ejer af gården og datteren Dorthe Thott.
I beskrivelsen af boet efter hende ses bl.a., at der i ladegården står en solskive på en egepæl. Den viser tiden på 5 á 6 sider.
Gårdens besætning af dyr på dette tidspunkt var: 7 heste, 40 fedestude, 7 køer, 3 ungnødder ¼ ungkvæg, 4 grise, 1 so, 4 gæs, 1 gase, 8 gæslinger, 4 ænder og 1 drage ¼ andrik.
Borggården består af et hus omsat med støtter. Der er 12 bindinger med vinduer og døre.
Ladegården består af 5 huse. Laden af 17 gulve med gavle, vinduer og døre, samt 3 ageporte. Stalden sønden i gården med port i vesteren-

St. Hansaften på Boddum Bisgård 1988

den og 2 døre har 12 bindinger. Derover er strøet 5 tylter furtræ ¼ fyrretræ.
Øxenhuset (kostalden) norden i gården består af 14 bindinger med udskud i nørre side med fjæl-loft over og port i den vestre ende. Kohuset norden i gården med et gæstekammer i vestre ende består af 15 bindinger med loft over og 5 døre. Det gamle tørvehus sønden i gården med vognhus i vestre ende består af 14 bindinger.
Boddum Bisgård var dengang ejer af både Boddum, Ydby og Hurup kirker.
N. A. Sommer lod i 1753 opføre en ny trefløjet borggård med teglhængte bindingsværksfløje. Ligeledes var det denne ejer, der lod laden bygge for 200 år siden, 1788. Denne bygning har 200 års jubilæum i sommer.
Sagnet om den blå dame, der vandrer mellem kirken og gården, skyldes også den 200-årige lade, hvis kampesten stammer fra det nedbrudte tårn ved Boddum kirke. Blandt stenene var der en firkantet granitsten med menneskehoveder. Den blå dame kom for at kysse stenen, men efter at stenen i Carl Sørensens tid blev bragt tilbage til kirkens grund, har gården været fri for sit spøgelse. Medens P. S. Fønss overtog gården i 1789, skulle næste ejerskifte først være i 1804, ifølge Trap, men ved at undersøge denne handel ses den at være dateret d. 28. april 1801.
En inventarliste beskriver her, hvad der fulgte med i handelen. Her ses bl.a., at der i gården står et nyt vandtrug og en hundestang (se den evt. endnu), 1 madklokke. Mange andre spændende ting kunne nævnes. Stuehuset er bygget af Lars Toft Kjerulff i 1821, som det ses på gavlen. Her er en beskrivelse af stuehuset ved brandtaxationen 1 1822:
De tre fløjhuse er nedrevet, samt en vognremise og et hus syd for borggården. - Stuehuset er ganske ombygget, opført af grundmur med stråtække, består af 29 fag, 11 alen dyb, indrettet til en stor del værelser med fjælgulve. loft, vinduer og døre. Taxeret for 7.500 rigsdaler. - Det søndre hus, nyopført i 1822, er på 35 fag, 10¾ alen dyb, af grundmur med fyrreovertømmer og stråtag. Det er indrettet til karlekamre, stald, fæhus og fåresti. Taxeret til

3.124 rigsdl.
I 1848, da Breinholdt har overtaget gården, nedsættes ved en ny vurdering bygningerne, der nu består af a) stuehuset i vest, b) det østre hus, c) det nordre hus, d) det søndre hus, e) et hus nordvest for gården, 6 fag stort og 8 alen dybt, grundmuret med fyrreovertømmer og tegltag, indrettet til smedie og vognport.
I alt blev gårdens brandtaxationsværdi nedsat fra 16.470 til 11.000 rigsdaler.
Dette var en kortfattet beskrivelse af Boddum Bisgårds bygninger igennem ca. 300 år til det, vi ser i dag. Stuehuset og laden står endnu, udvendigt uforandret. Solidt kunne de bygge i gamle dage. Den engang så store gård ejede det meste af Boddum, en del af Ydby, Hurup, Heltborg, Gettrup og Helligsø sogne, samt en del andet strøgods.

Ejerrække på Boddum Bisgård:

1343-1344	Svend Jensen
1344-1345	Anders Jensen (brødre)
1345-1361	Iver Jensen
1361-1367	Bispestolen
1367-	Kong Valdemar
1435-	Bisp Gert i Børglum
1435-	Prior Jens i Børglum
1457-	Iver Erichsen
1530-1537	Henrik Stampe, Klarupgård
1537-1568	Thomas Galskyt
1568-1600	Christoffer Galskyt
1600-1621	Ove Lunges enke, Anne Maltesdt. Sehested.
1621-1659	Sophie Steensdt. Brahe
1659-1694	Helle Helene Rosenkrantz
1698-1707	Holger Thotts enke, Helvig Rosenkrantz
1707-1732	Sønnen Oluf Thott
1732-1739	Heinrich de Lassens enke Christiane D. b. Rhedenn
1739-1745	Anne Jensdt. Lasson
1745-1746	Ernst Hjelm Andersen Hvid
1746-1789	Niels Andersen Sommer
1789-1801	Justitsråd P. S. Fønss
1801-1804	Hans Hansen senior
1804-1848	Lars Toft Kjerulf
1848-1884	Poul S. Breinholt
1884-1893	N. Buch
1893-1895	Poul S. Breinholt
1895-1915	N. L. Bruhn
1915-1917	G. A. H. Stender
1917-1956	Carl C. Sørensen
1956-1960	Jens Krabbe
1960-	Preben Riis

Talerstol med faneborg og et udsnit af de 12-1500 deltagere

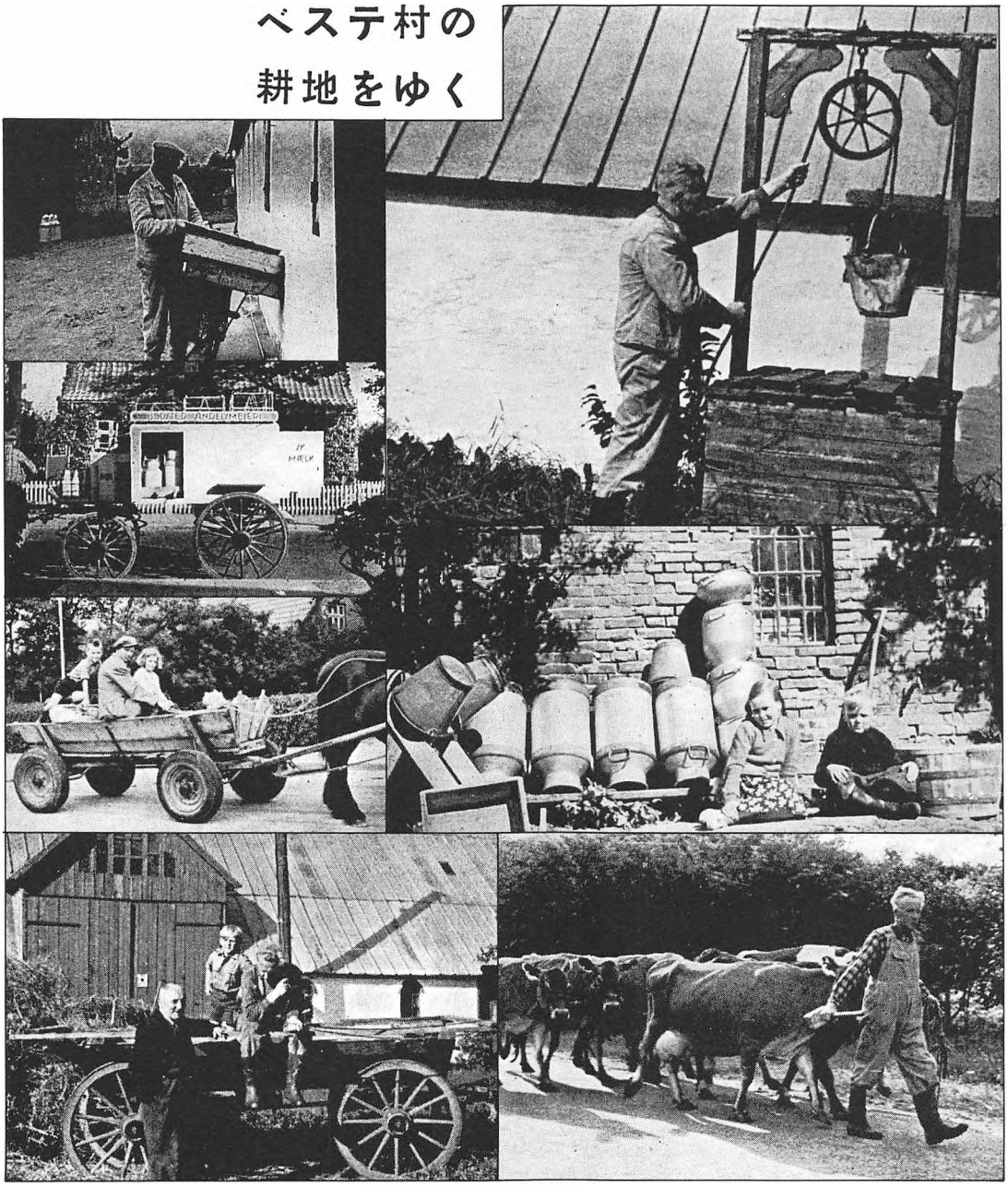

Bedsted på japansk

Nu afdøde Per Søndergaard, Bedsted, opholdt sig som ung nogle år i Japan. Senere - som ejer af »Søndergård« - havde han flere japanske landbrugselever. Én af disse skrev efter sin hjemkomst til Japan nogle tidsskriftsartikler om sit ophold i Danmark. Af Else Søndergaard, Bedsted, har årbogen fået tilladelse til at bringe et par sider fra det japanske tidsskrift. Vi håber, læserne kan acceptere, at en del af teksten er udeladt!

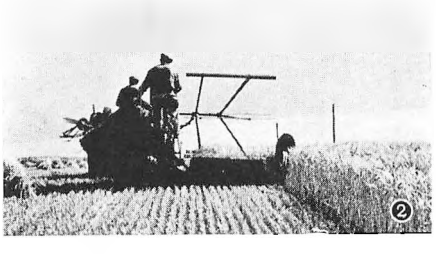

小農にも中農にも
大農具はこうして
動員されている！

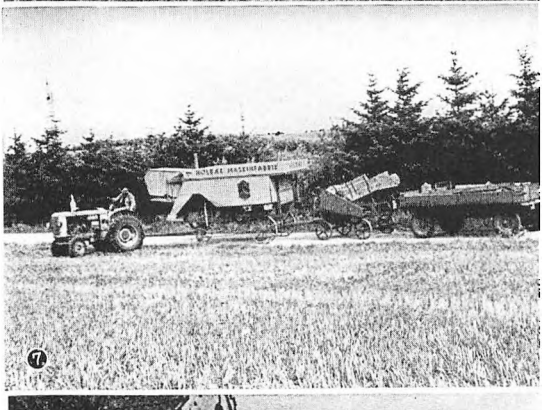

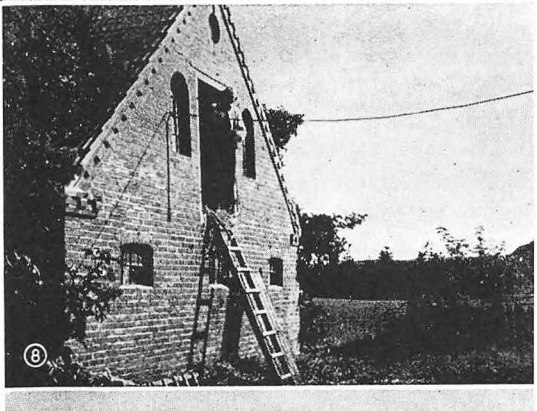

1・2　麥刈りはバインダーでやるが，1時間28クローネ，1時間2エーカー刈る。ウエストゴーさんは6エーカーだから，3時間で刈つてしまう。　3 牧草と混播した畑の麥の束を，天氣の都合で1週間もたてておくと，その下の牧草が死に，麥の地面についている部分の乾燥もできない。この場合三角ハサ積みをする。これは牧草の乾燥に用いたものである。　4 ションナゴーは麥と燕麥を全部刈り終つた＜8月16日＞　5 ウエストゴーさんのところへ，トラクターステーションの脱穀機がきた。約束通り朝9時きつかりにトラクターが大きな脱穀機を曳行して，2つの大ニオの間へ曳きいれ，据えつける。　6 8エーカーの農場をもつウエストゴーは，トラックを雇つて麥束を運搬し，大積みする。　7 トラクターは脱穀機をはじめ，いろいろの道具や油を積んだ車を曳いて，次の農場へ移動する。道路が惡いところでは，巨大なマシンの移動はむずかしいが，デンマークの農村は，この機械の通れないような道路はない　8 脱穀機から吐きだされた稈は，それをうけて輕く壓縮，麻糸で締める機械にかけられる。1つ10キロくらいで，これを稈置場へ運んで積む。牛舎の2階はその稈で一杯になつた。　9 大麥の束と少年　10 脱穀はどんどん進行してゆく。

Erindringer II

Et tilbageblik - Brudstykker og Selvbetragtninger fra dem Daw så læng - læng sin. 1958

Af J. M. K. Jensen

Fortsat fra Sydthy Årbog 1987

Jeg husker engang, vi mededе sammen nede i »Birkedal«. Jeg slog af og til »en skid«, og så siger Valdemar: »Hør du, Jens Marsvin, du skal lade det skiden være, for det kan fiskene lugte, og så vil de selvfølgelig ikke bide på«.

Valdemar Nielsen blev forøvrigt gift med en datter af Peder Østergaard, der ejede en gård i Hassing, og har selv ejet en gård - vistnok i Trankjær - før ægteparret flyttede til Hurup på deres nuværende otium.

Jeg har fortalt, at jeg fiskede aborrer i »Birkedal« og »Vesterkær«. Under tørvearbejdet i »Østerkær« blev jeg klar over, at der var ål og gedder i komplekset. I en middagsstund fik jeg fat på ålesaksen og aflagde så en lille visit dernede - ikke alene på vort areal, men også i andre skifter - der var frit fiskeri over det hele.

Jeg havde både held og uheld med mig denne gang. Det første, jeg fangede, var en ret stor ål. Det kneb mig at holde den, da jeg fik den løsnet fra saksen. Jeg tog en håndfuld tør jord i hånden for bedre at få hold på den, og da jeg så endelig fik en lille krog, som jeg havde i en kort snor, sat fast i underkæben af dyret, var det blevet så snavset, så jeg syntes, det var nødvendig med en lille afvaskning. Men under denne manøvre vrider ålen sig af krogen og forsvinder i vandet. - Det var en sær følelse for mig at se den forsvinde.

Nå, en anden dag havde jeg bedre held - og af skade var jeg bleven klog.

Da fangede jeg to store ål og en gedde med ålesaksen. Den ene ål var på tykkelse med et barnehåndled og gedden næsten en alen lang. Jeg havde først stanget ålene, og jeg havde ramt gedden i den ene side, så den var lidt medtaget og vendte undertiden bugen op. Jeg benyttede da et gunstigt øjeblik og nappede den med saksen om snuden, og så var kalorius kaput.

Jeg var ikke så lidt stolt af bedriften - og vejen hjem lagde jeg om forbi skolen, og ganske rigtig - selv om det var i en skoletime - stimlede børnene sammen indenfor vinduerne - og gav mig faktisk fuldtud al den anerkendelse, jeg havde håbet på. - Det samme gentog sig forøvrigt - omend måske på en nogen anden måde, da jeg mødte op med fangsten derhjemme.

Skytteforeninger i Hassing-Villerslev

I Hassing-Villerslev kommune var der en skytteforening. Den første erindring, jeg har om skydning, stammer fra Villerslev. Jeg kunne fra gården se en skydeskive nede på stranden i Gudnæs. Jeg kunne af og til også høre skuddene, og når der var gået et skud, svingede skiven rundt. Det var, hvad vi kalder en dobbelt svingskive. Når den ene halvdel var oppe, blev den anden lappet nede i markørgraven. - Da var jeg så uerfaren i skydning, at jeg forestillede mig, at det var selve projektilets slagkraft, der forårsagede skivedrejningen.

Jeg er med tiden blevet en hel del klogere på det punkt. Men det foregik, efter hvad jeg vil antage, i begyndelsen af århundredet.

Senere blev skydebanen flyttet til skelgrøften mellem Hassing og Villerslev kommuner. Der blev lagt et plankeværk over grøften som standplads for skydningen, og der kunne ligge to skytter samtidig.

Lærer M. Røn Nielsen, Villerslev, der selv var en interesseret skytte - han var fhv. løjtnant - ledede skydningen sammen med Niels Kirkegaard, Villerslev, der var delingsfører i gymnastik. Der blev skudt mod syd, og Galgebakken var en velegnet baggrund som kuglefanger. Jeg husker et par af de deltagende skytter, brødrene Niels Nielsen - senere fabrikant i Hassing - og Knud Nielsen, der senere kom til

Slutter Kreds og staar fast alle danske Mænd

Maalet er Danmarks Frelse.

Landmand Jens Kathrinius Jensen

af

Thisted Amts Skytteforenings 44. Kreds

Hurup

har gjennemgaaet et af Overbestyrelsen i 1912/13 ved

Ryslinge Folkehöjskole

oprettet Kursus for Delingsførere, og anses for at have opnaaet den fornødne Uddannelse til at kunne lede Øvelser i Gymnastik og Skydning ved Skytteforeningerne.

Overbestyrelsen for de danske Skytteforeninger.

Kjøbenhavn, den 5 April 1913.

F. O. V.

Formand.

at bo i en ejendom oppe på Galgebakke. Blandt de dengang deltagende skytter erindrer jeg også P. Veje, brødrene Josefsen og senere købmand P. C. Pedersen, Gudnæsstrand, med hvem jeg bl.a. selv senere tog en dyst. Det varede dog ikke ret længe inden skydebanen atter blev flyttet til Gudnæsstrand, og der mener jeg, den fungerede i flere år, også efter at jeg efter en del års forløb kom til at befatte mig en hel del med skydning. Jeg erindrer bl.a., at Niels Nielsen - erobrede en riffel fra os under præmieskydning i Bedsted. Men det var altså en hel del år senere.

Jeg erindrer ikke helt nøjagtigt, om det var sommeren 1906 eller 07, jeg fik min første cykel. Det var ihvertfald en Munkedal-cykel, og far havde købt den hos fabrikant Jacob Poulsen i Thisted. Det var en brugt cykel, og efter J. Poulsens udsagn havde den været brugt til væddeløb ved et stævne, og efter hvad han fortalte, var cyklisten sprunget fra den efter at være kommet først til målet. Jeg tør ikke indestå for rigtigheden deraf, men cyklen havde ihvert fald en meget betydelig skramme på den ene side af styret. Jeg antager, det betød et nogenlunde acceptabelt afslag i prisen for den. Det var en Munkedal-cykel, og jeg var ihvertfald meget stolt, den dag jeg hentede den på stationen i Bedsted. Jeg havde fået strengt påbud om at trække cyklen hele vejen fra Bedsted til Hassing, skønt jeg allerede, mens vi boede i Villerslev, havde lært at cykle på karlens cykel.

Jeg fik følgeskab med en kammerat fra Hassing, og da vi var kommet ned ad Brydbjerg bakke kunne vi ikke modstå fristelsen til at prøve en lille køretur, - og det gik da også ganske udmærket, og der var ingen, der kunne se os fra Hassing. Der var helt fri bane. - Det var ikke en frihjulscykel, og den var med nedbøjet styr, så noget pragteksemplar af et køretøj kunne det ikke kaldes. De fleste cyklister af mit bekendtskab havde overvejende cykler med frihjul, og mit ønske om at cykle var ikke helt opfyldt.

Et årstid efter fik jeg et nyt opadbøjet styr på, idet min far mente, at jeg ville blive mindre rundrygget ved et sådant bytte. Det kunne der måske være noget om, men det var nu særlig frihjulet, jeg manglede.

En dag, da jeg skulle på fiskeri ved åen mellem Hassing og Sønderhå, cyklede jeg med medestangen i den ene hånd og styrede altså cyklen med den anden.

Det var ikke nogen heldig opstilling, og jeg var ikke kommet ret mange favne nord på ad Sønderhåvejen forbi Hassing skole, før den tykke ende af medestangen fandt vej ind i baghjulet. Jeg væltede naturligvis, dog uden selv at tage nogen skade, - værre var det med cyklen, for der var desværre blevet plads for en del nye eger i baghjulet. Jeg var ikke glad for situationen, men overfor min far fik jeg det arrangeret sådan, at det måtte være cykelpumpen, der på en eller anden måde var kommet

Jens M. K. Jensen

ind i baghjulet. - Nå, det var heller ikke større operation - eller rettere reparation - end jeg selv kunne finansiere. Men jeg kom ikke på fisketur den dag.

I de to år, vi boede i Hassing, blev det en hel del bedre med helbredet for - ja, egentlig for hele familien.

Der er ikke noget at sige til, at forholdene i næsten alle retninger ikke ret passede for os - og i særdeleshed ikke for min far. Han havde jo altid været vant til, hvad vi kalder større forhold. Såvel oplysningsmæssigt som arbejdsmæssigt passede det lille »husmandsliv« ham ikke rigtigt.

Gårdmanden slumrede stadigvæk i ham, og energien havde på en måde været stænget inde for ham her i husmandsbruget. - Og det var der begribeligvis ikke noget at sige til.

Sydthy udstykning

Da »Sydthy Udstykningsforening« - efter at have solgt jord fra »Abildgaard« til 18 husmandsbrug - ønskede at afhænde resten af gården samlet - ca. 118 tdr. bygsædeland og hele komplekset af gamle og skæve, delvist forfaldne bygninger - opfordredede farbror Poul Kjeldgaard i Ullerup - som faktisk nær nabo til gården og havde en hel del kendskab til jordens kvalitet - min far til at købe resten af komplekset.

Resultatet blev, at far købte den gamle »herregård«. Nogen særlig »adstadighed« var der nu egentlig ikke over komplekset.

Bygningerne var både gamle og delvis forfaldne, og efter jordsalget en hel del for rummelig, men den jord, der blev tilbage og som naturligvis lå nærmest gården, var for det meste af udmærket bonitet.

Men i de to år vi boede i Hassing, havde vi naturligvis fået en hel del nye bekendte. Blandt drengene kendte jeg, inden vi kom til Hassing, Markus Jensen. Og den første dag, da jeg mødte i Hassing skole, sagde lærer Dam til mig, at jeg måtte sætte mig på første bænk, omtrent hvor jeg ønskede det. Jeg satte mig da midt på bænken mellem Niels Chr. Bangsgård og Markus Jensen. Niels Chr. var et år yngre end jeg, medens Markus og jeg var lige gamle og begge gik til præst.

Naturligvis fik vi jo gode venner blandt vore jævnaldrende, - venskab, som holdt for hele livet. En af drengene, Peder Fink, som også sad på forreste bænk nedenfor Markus, blev jeg soldat sammen med, og der var der ligeledes kun et »nummer« imellem. Senere blev Niels Chr. Bangsgaard gift med min søster, og det blev altså til familieskab. Også vi blev senere soldater samtidig i København. N.C. lå ved garden og jeg ved 17. batlj. og senere 4. reg. rekylgeværcomp., der havde hjemsted på Sølvgades kaserne.

Blandt de unge i Hassing fik min søster især gode veninder blandt pastor Skousens døtre - navnlig de tre yngste: Dagmar, Agnes og Julie. Et venskab, der holdt sig gennem ungdomsårene - især indtil Dagmar i 18-19 års alderen døde - forøvrigt efter, at familien efter pastor Skousens pludselige død, var flyttet til Vejle. Hun ligger begravet på Hassing kirkegård ved sine forældre - og i nærheden af mine forældres grave. - Peder Fink blev senere uddeler i Brylle Brugsforening ovre på Fyn - samme by, hvor min senere svoger, Gravers Breddam, var købmand. Der besøgte jeg ham. Der var mange år senere, og da kunne han ikke kende mig. Men vi er dog senere truffet sammen ved soldaterjubilæer. - Ja, det var sådan et lille sidespring ud i fremtiden.

Venskabet og besøgene hos Jesper Gudnæs

Venskabet mellem Jesper Kristensen (Thisen), - senere navneforandring til Jesper Gudnæs - blev ikke mindre inderligt med tiden. Nej man kan nærmere definere det som, at det blev mere grundfæstet, eftersom vi blev ældre og mere modne. Han fattede i en tidlig alder interesse for lærergerningen og begyndte derfor et par år efter konfirmationen at gå til forberedelse til seminariet hos daværende lærer M. Røn Nielsen, Villerslev, for senere at blive optaget som elev på seminariet i Jelling. Og som det naturligvis er almindeligt på de forskellige læreanstalter, var der både sommerferier og ferier til de forskellige højtider - ikke mindst om julen.

I tilknytning dertil blev det nærmest en tra-

Hassing Skole 1906

1. *Alma Vejle*
2. *Nikoline Nielsen*
3. *Julie Schousen*
4. *Niels Jensen*
5. *Frithjof Andersen*
6. *Peter Østergaard*
7. *J. Viggo Pedersen*
8. *Elna Jensen*
9. *Jenny Nielsen*
10. *Inger Olsen*
11. *Sine Larsen*
12. *Frederikke Frederiksen*
13. *Stinne Andersen*
14. *Dagmar Schousen*
15. *Kristine Jensen*
16. *Ottomine Larsen*
17. *Marie Bangsgaard*
18. *Heline Fink*
19. *Karen Jestrup*
20. *Maren Nielsen*
21. *Vang Nielsen*
22. *Laurits G. Jensen*
23. *Niels Andersen*
24. *Jens P. Jensen*
25. *Martin Nielsen*
26. *Lovise Bangsgaard*
27. *Sine Nielsen*
28. *Agnes Schousen*
29. *M. P. Dam, lærer*
30. *Anne Jensen*
31. *Andrea Skammelsen*
32. *Frederik Bangsgaard*
33. *Kristian Mikkelsen*
34. *Valdemar Nielsen (Hargaard)*
35. *Marius Hansen*
36. *Johannes Vejle*
37. *Kristian Olsen*

dition, at jeg ihvertfald gennem mange af ungdomsårene tilbragte overgangen fra det gamle år til det nye i det dejlige lille hjem ved fjorden. - Efter at han en jul havde aflagt besøg hos os i »Abildgaard«, fulgtes vi ad, idet vi gik fra »Abildgaard« ned til fjorden ved Visby og derefter langs med stranden til Gudnæs. Det var jo ikke så sjældent den gang med en længere spadseretur. - Det var frostvejr, og der var is på vandpytterne langs stranden. Mange steder var der blindis, og det var ikke altid let at definere, om der var vand eller ikke nedenunder. Vi fulgtes ad på den måde, at Jesper gik forrest og jeg fulgte så bagefter. Han kendte stranden bedst, og der kunne være vandhuller, som var temmelig dybe. Jeg morede mig undertiden med at træde noget hårdt i de frosne vandpytter, hvor der var blindis ovenpå. Det gav nogle mægtige drøn, og da jeg det meste af tiden gik bagest, var Jesper ikke altid klar over situationen - om jeg var plumpet i et hul, der kunne være for dybt. Og det affødte så til slut en irettesættelse, da han i den foreliggende situation følte sig delvist ansvarlig for mit liv og min fremtid.

Det blev som sædvanlig en udmærket nytårsaften, og jeg havde en mængde skyts af mange forskellige slags stoppet i lommerne. - Det blev i særdeleshed omme hos Tvergaards, vi anvendte skytset. Den gamle røgter, Peter Søe, måtte i særdeleshed holde for, men også, når vi kunne finde lejlighed, beboerne i stuehuset.

Der opstod også en udmærket mulighed for at få smidt nogle tudser og kinesere ind i stuehuset, idet Chr. Søgaard havde benyttet en gunstig lejlighed til at snuppe fru Tvergaards kaffekande, og med den i favnen og Tvergaard i hælene gik det hu hej! i kapløb om til Chr. Søgaards.

Så spillede vi kort. Dels om nødder og andet juleknas, og dels spillede vi whist med Chr. Thisen og Tvergaard. Jeg var makker med Chr. Thisen, og Jesper var makker med Tvergaard. Jeg husker en episode, hvor Tvergaard havde spillet et kort ud og så blev klar over, at det var et uheldigt udspil. Han tog kortet ind igen, men Chr. Thisen greb ham om armen og protesterede så ihærdigt, at Tvergaard til sidst måtte give efter. Jo, der skete noget hele tiden.

Niels Chr. Bangsgård

Først efter, at Jesper Gudnæs var blevet vikar i Thorning Vestermark skole ved Kjellerup, hos folketingsmand Jensen Knudstrup, holdt de traditionelle nytårsaftener i Gudnæs op, og det var da ikke før efter, at han var blevet gift med Ingrid Knudstrup.

Jeg besøgte ham, da jeg rejste til Ryslinge Højskole som elev i året 1911. Det blev sidste gang i Thorning. Senere blev han lærer i Aarhus. Der har jeg også besøgt ham enkelte gange sammen med min kone. - Han bor endnu i Aarhus på Kaj Munksvej - efter i flere år at have været enkemand. En søn er redaktør Bent Gudnæs, Ringsted - kendt fra fjernsynet - og Bodil er lærer i Kalundborg, mens den yngste

datter er gift med Rich. Geysner, Dragerupvej i Holbæk.

Nyt stuehus i »Abildgaard«

»Abildgaard« var egentlig en ældgammel herregård, der i året 1907 blev købt af »Sydthy Udstykningsforening« og solgt i småparceller til landmænd, der så opførte bygninger på de købte arealer. - Det var for størsteparten unge nygifte landmænd, der her begyndte deres manddomsgerning, og så vidt jeg kan huske, var det - om ikke den første - så en af de allerførste udstykninger af landbohjem i Danmark.

Min far købte den tiloversblevne del af gården og arealet. Der var 118 tdr. bygsædeland i behold, samt så godt som alle de gamle, dels nogenlunde gode, dels faldefærdige bygninger. De bestod af de traditionelle landbrugsbygninger, foruden tidligere mejeri og uldspinderi, bygninger i mere eller mindre forfald.

Ladebygningen var 104 alen lang og hver af længerne ca. 60 alen. Der var kostald i den vestre længe, samt hestestald og fåresti i den østre. Hovedbygningen - stuehuset - var bygget i U-form ind mod gården og med en udløber til hver side, anvendt som mejeri og uldspinderi, som dog for flere år siden var nedlagt.

Det blev et større arbejde med at nedbryde en stor del af disse bygninger, og et par år efter købet blev der bygget nyt stuehus noget nærmere ind mod gårdspladsen, og selve bygningsstilen blev da mere i lighed med de større bondegårdes.

Arbejdsmæssigt blev det en stor forandring fra husmandstilværelsen i Hassing til arbejdet på en større bondegård. Men arbejdet passede mig godt. Jeg blev mere sammentømret, selv om jeg også i tilgift blev mere legemlig arbejdspræget, men min lyst til at arbejde med maskiner blev tilfredsstillet.

Min brug af selvbinderen

Selvbinderen var vel nok den maskine, jeg blev mest bevandret i at behandle. Det siger sig selv, at der opstod mange problemer med at finde frem til de mest fordelagtige retninger i kornmarken, når den forholdsvis megen lejesæd skulle høstes tilfredsstillende. Jeg var selv fordringfuld i den retning, og min far var det ikke mindre. Jeg erindrer en lille tildragelse med den sidste forkarl, vi havde, før jeg overtog stillingen. Han var kørt uhjælpelig i stå med selvbinderen og kunne ikke få det til at glide. Han sagde til min far, at det ikke kunne lade sig gøre. Far var ikke tilfreds, men han havde muligvis opfattet, at jeg stod og så lidt overlegen på situationen, og så siger han til mig, der var nogle år yngre end forkarlen: »Tror du, at du kan gøre det.« - Det mente jeg, og så fik jeg lov til at prøve. Jeg var klar over, at retningen skulle ændres en del, før det ville gå nogenlunde.

Jeg fortsatte til fars nogenlunde tilfredsstillelse. - Det var en gammel Deering-binder med mange reparationsudgifter på, og far indvilgede i, at vi året efter, da jeg var førstemand, fik en ny binder - en McCormich fra J. Uhrbrand, Hvidbjerg. Den - og jeg - kunne høste. Det var simpelthen en ren svir at arbejde med den. Men på den anden side havde jeg jo indhøstet en hel del mekanisk erfaring ved at arbejde med den gamle binder. Og - hvad man i ungdommen nemmer!!!

Vi havde forholdsvis store roearealer, og jeg havde fået lov til at så et areal ret tidligt om foråret. Det var en lille smule forud for så at sige alle andre. Mine forventninger slog til. Disse roer holdt forspringet overfor alle naboernes roemarker hele sommeren igennem. Ligeledes fik jeg sat igennem at såtiden for kornet blev en hel del fremrykket. Derved opnåede vi at få mindre lejesæd, større kornavl, men måske nok mindre halmudbytte, men på dette felt var vi altid velbjergede. Der er, sålænge jeg kan erindre, gledet mange læs halm ud af »Abilggaard«s ladeporte.

Trækning af kreaturer til Hørdum

Min far havde i nogle år en mærkelig indstilling med afhændelse af vore fedekreaturer. Han ville ikke være medlem af eksportforeningen - Sydthy Eksportforening - som den tidligere ejer af »Abildgaard«, L. P. Frederiksen, var direktør for. Jeg var naturligvis ikke bekendt med, at der for nogle år tilbage havde været en divergens mellem L. P. Frederiksen og

far angående en foreningshingst. - Jeg er heller ikke helt klar over forholdene til at kunne omtale det. - Men det var ialtfald årsagen til, at far stadig solgte vore fedekreaturer til private opkøbere - og for en større del til Chr. Rokkjær, Villerslev.

Gammelt bekendskab havde jo nok sin andel i, at Rokkjær købte en større part af vort fedekvæg. Jeg var meget utilfreds med, at vi skulle slæbe vore fedestude på »Abildgaard« til Hørdum. De var jo aldeles ikke tøjrvante, og Hørdum. De var jo aldeles ikke tøjrvante og det var et større bryderi at trække med de forholdsvis store, stærke uvante stude. - Jeg syntes, det kunne være tilstrækkeligt at levere dem i Hurup, eventuelt til Eksportforeningen.

Men tilfældigvis indtraf det prekære tilfælde, at vi på min 18-års fødselsdag skulle levere nogle stude i Hørdum.

Jeg havde tidligere fremført, at studene ville svinde forholsvis mere i vægt ved at blive trukket til Hørdum end ved at levere til Eksportforeningen i Hurup.

Det gav far mig i nogen måde ret i, og derfor fik han den ordning med Rokkjær, at kreaturerne skulle vejes i Bedsted og derefter trækkes til Hørdum. Var der ikke på dette område divergenser mellem far og mig, så blev der det i alt fald nu. - Vi havde et farligt mas med at få de uvorne bæster lænket sammen derhjemme ved gården - og far skældte ud. Vi kunne jo simpelthen ikke magte de over 1000 pund tunge og balstyrige kreaturer. - Jeg tillod mig at fremdrage det mærkværdige i at skulle trække både til Bedsted og derefter til Hørdum, når vi boede så nær Hurup, som tilfældet var.

Var far ikke opfarende i forvejen, så blev han det fuldtud nu. - Han greb mig i brystet og spurgte, om jeg troede, at sådan en knægt skulle belære ham i nogen retning.- Det skulle han ikke have gjort - og jeg skulle sikkert heller ikke have gjort det, jeg gjorde. Jeg så ham lige ind i øjnene, og så sagde jeg - »Naa, men fra nu af trækker jeg ikke et eneste kreatur til Hørdum mere«.

Jeg stod ganske roligt, medens han dirrede af raseri. Derefter stak han mig med en - ja, hvad! - Men de næste kreaturer blev leveret til Eksportforeningen.

Istandsætning af møllen

Der var ingen elektricitet i eller omkring »Abildgaard« dengang. Der var en hesteomgang i gården, og der stod en gammel forfalden mølle på en mindre forhøjning i terrænet vest for gården. Den fik vi så nogenlunde istandsat. Møllebygger Chr. Madsen fra Hurup satte nye vinger og nogle nye knage i, og dette arbejde gik jeg ham til hånde med. Jeg krøb foran op indvendig i møllen og siger så lidt pralende: »Det er godt at være lang og tynd til et saadant arbejde«. Da Chr. Madsen var kommet op, var der jo meget bedre plads til hans korte ben end til mine lange, og så siger han: »Det er godt at være lille og bred, naar man er i Højheden«. Så fik jeg den. Nå, men det gik udmærket med at få møllen repareret, og så blev det mit arbejde at passe den, når det tiltrængtes. Den var ikke rar at arbejde med, for når det var kulingvejr, ville det altfor ofte gå for hurtigt, eftersom der var alt for lidt udveksling mellem hjulene, og i disse situationer løb kværnen alt for hurtigt. Nu var jeg måske også nok lidt bange, når det gik lovlig hurtigt, og så

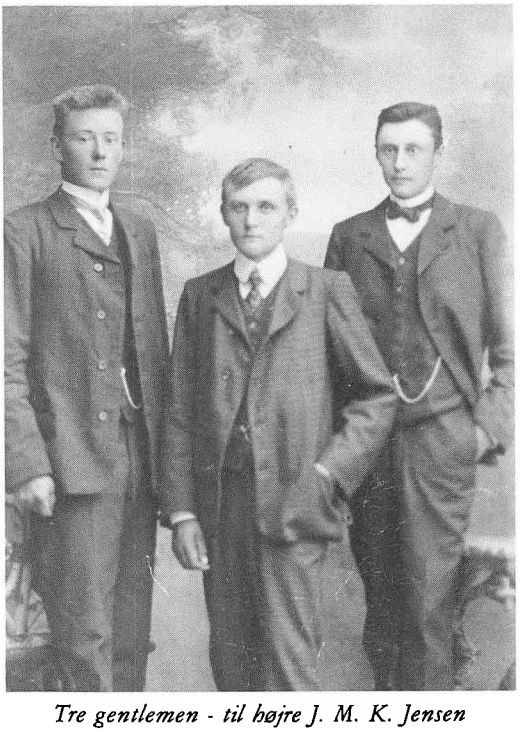

Tre gentlemen - til højre J. M. K. Jensen

varede det for længe med arbejdet deroppe. Jeg kunne jo ikke løbe hjem og ordne lidt ind imellem.

Benzinmotor - Snekastning

Alligevel var møllen for gammel, og der gik ikke lang tid, inden far blev overtalt af en maskinhandler, Chr. »Braan« til at købe en benzinmotor, der blev installeret i et lille motorhus umiddelbart op imod laden inde på gårdspladsen. Samtidig fik vi selvrensende tærskeværk, eftersom det »Tærskeselskab« vi før blev betjent af, og hvori far havde en andel, viste sig at være for lille og for urentabel. - Vi havde i en kortere periode kørt korn til grutning nede i »Abilgaard«s vandmølle, men det var heller ikke tilfredsstillende. Om sommeren var der for travlt, og om vinteren var der sædvanligvis megen sne. Der var et læbælte øst for Grurupvejen, der altid fyldte en lang strækning med et mægtigt lag sne, og da »Abildgaard« var eneste gård ved vejen, blev det jo mandskabet derfra, der udførte den meste sne derfra der forholdsvis udførte den meste snekastning. Der kunne vi 2-3 mand stå og kaste sne både tidligt og sent, og husmændene kom ikke, før de var færdige med fodringen, og de gik hjem igen om eftermiddagen til fodringstid. Det var jo altid et vægtigt påskud, og så var det i regelen en husmand, der var snefoged. Det gav jo ekstra indtægt for overarbejde.

Luftning om at komme hjemmefra

Efter episoden med kreaturleverancen havde min far overfor min mor luftet den tanke, at jeg nok havde godt af at komme hjemmefra, men den noget pludselige indskydelse faldt lige så pludselig tilbage. Jeg var nemlig blevet en temmelig værdifuldt arbejdskraft derhjemme på gården. Jeg havde et godt håndelag til at sætte mig ind i de forskellige mere eller mindre mekaniske problemer, der opstod både her og der. Nu var jeg jo også den, der var sat ind i betjeningen af benzinmotoren, og det havde far ialtfald ingen indsigt i.

Jeg stod heller aldrig tilbage for at lægge kræfterne i. Jeg betragtede det nærmest som noget stort at overvinde så at sige enhver vanskelighed, der opstod, og tilmed klare det på så kort tid som muligt.

Det tror jeg nu også nok, min far var klar over. Der blev ihvertfald ikke mere snak om det, før jeg selv ytrede ønske om at komme på højskole.

Men dette problem kommer jeg ind på senere.

Tidlig roesåning - Laurits med fløjten

Jeg havde fået gennemført, at vi sådede roerne i flere afsnit, og jeg var meget opsat på at begynde tidligt.

Det fik jeg også tilladelse til, og det viste sig snart, at de førstsåede roer altid var de bedste. - Jeg fik forøvrigt min søsters udsagn om, at jeg var ekspert i at avle roer. - Jeg havde tilmed et vist håndelag i at tynde roer ud, så roearbejdet blev et af mine store aktiver. - Jeg erindrer en dag i roerne, hvor vi forøvrigt altid havde travlt. Da kunne vi høre Laurits spille på fløjte. Han havde fået sig anbragt oppe i et stort træ i læbæltet østen for haven, og der sad han og slog triller, mens vi andre svedte i roerne.

Peter Bak og hestegangen

Vi havde en konfirmeret dreng, Peter Bach, en søn af en af husmændene på Abildgård Mark. Han var et par år ældre end Laurits, og det havde forresten været hans arbejde, mens vi havde hesteomgangen, at køre hestene, når der skulle skæres hakkelse. Han havde en speciel lille »sang«, som han altid til trivialitet nynnede på, når han kørte rundt med »hestegangen«: »Far han gaar med bare ben - aa - aa - aa - aa - aa, og naar han blir vasket ren - aa - aa - aa - aa -aa, saa trykker han Mutter til sin barm - aa - aa - aa - aa - aa, og Mutter hun blir saa dejlig varm - aa - aa - aa - aa - aa«! Når jeg gjorde ham opmærksom på, at nu havde vi hørt dette refræn tit nok, fik han altid nogle utilfredse rynker på næsen.

Sessionsdagen - Køb af leksikon

Peter Bak var gammel nok til at komme på session samme dag som jeg, men blev den eneste af vort lægd, der blev kasseret. Han fik nogle rynker på næsen, og så cyklede han hjem

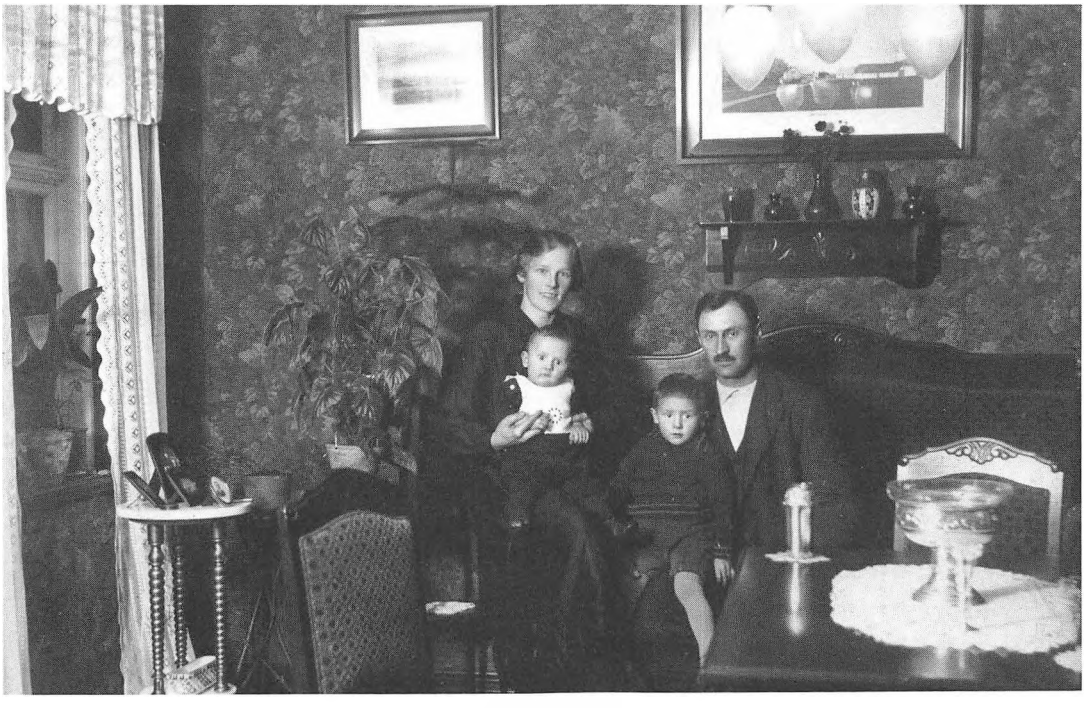

Abildgård 1925
J. M. Jensen, Marie Jensen, Niels Jensen, Jens Chr. Jensen

forud for vi andre, der aflagde et lille restaurationsbesøg på Vestervig Kro.

Skønt jeg havde to attester med, dels for 2 gange blindtarmsbetændelse i drengeårene, og dels en attest fra gymnastiklærer Jens Ovesen for noget hjertevæsen, blev jeg alligevel udskrevet til fodfolket, men trak et ret højt frinummer, hvorpå udskrivningschefen udbrød: »Naa, saa løb han sgu alligevel«!

Da jeg cyklede hjem fra Vestervig, var jeg inde hos boghandler Lyngbæk i Hurup, hvor jeg købte et leksikon til 90 kroner. - Jeg syntes, der kunne blive råd dertil, nu da jeg slap for soldatertjenesten. - Troede jeg!

Min første hare

Da vi kom til »Abildgaard« medbragte vor første forkarl der en haglbøsse af mindre kaliber. Patronhylsteret var af messing og af samme konstruktion som til gevær model 1867. Dette gevær fik jeg lov at låne og fik i den anledning ladet nogle patroner med en smule krudt, derpå et mellemlag af papir for sluttelig at ende med hagl og papir. Det var ikke noget stort endsige komfortabelt dunderværk, men nu skulle det da prøves.

Jeg var naturligvis helt uerfaren med hensyn til jagt, men jeg havde da fået ladet geværet.

Da jeg var kommet et stykke vest for gården og spadserede stadig på vejen, letter der en hare i roerne norden for vejen - springer ud et stykke foran mig, og jeg bringer geværet i anslag og fyrer med det resultat, at jeg knækker det ene bagben på haren. - Alligevel kunne jeg ikke indhente dyret, og jeg skulle jo så have en ny patron sat i, hvilket skete samtidig med at jeg løb bagefter haren. Jeg nåede ikke at få ladet pâny inden haren forsvandt ind over baneterrænet. Jeg fulgte efter, det bedste jeg kunne, men da jeg atter var skudklar var haren borte, og jeg gik i længere tid uden at observere noget i retning af en hare.

Da jeg endelig havde opgivet ævred og vendte mig for atter at forcere banediget, ser jeg haren ligge på læsiden af diget ganske roligt, og så får jeg atter godt sigte på kalorius - og

denne gang med afgørende resultat. - Da jeg kom hjem med haren, siger jeg noget selvsikker: »Nu kan jeg måske få en bedre bøsse«.

Jeg havde dog nedlagt et stykke vildt forinden haren. Med en luftbøsse havde jeg skudt en spurv, der sad på kanten af en gammel brønd, der førhen var benyttet i den gamle hestestald.

Rotterne og jagtgeværet

Der var en urimelig mængde rotter i »Abildgaard«s mange, lange og gamle bygninger. Vi fangede mange rotter i rottesakse og andre fælder, og om morgenen, når Laurits gik i skole, havde han undertiden et helt bundt rottehaler bundet til skoletasken, og når han startede hjemmefra, blev han gerne fulgt på vej af ca. 2-3 katte, der kunne lugte rottehalerne. Rottekongen, der var ansat af kommunen, boede i umiddelbar nærhed af skolen. - Det eneste sted på gården, der hidtil havde været fri for rotter, var sovekammeret, hvor far og mor sov. Men det skete dog en enkelt nat, at der løb en rotte lige over fars næse. Det var nok til at sætte ham i oprør. Han sprang af sengen og begyndte at ryste med den for at få rotten ud. Resultatet blev, at sengen skiltes i flere dele, men rotten forsvandt dog til sidst. - Jeg husker ikke nøjagtigt, hvor mange ører et dusin rottehaler honoreredes med, men hele indtægten tilfaldt i alt fald Laurits. Det manlede bare! Jeg fik dog ikke noget nyt gevær sådan lige uden videre, men med det gamle fik jeg nedlagt en vildand, en bekkasin og nogle hjejler. Nogen tid efter købte jeg et jagtgevær - kaliber 16 - af min fætter, Jens Kjeldgaard i Ullerup. Han havde fået bud på en 12'er, og så fik jeg den anden. Jeg mindes ikke, hvem der fik det gamle gevær.

Pusterøret og violinen

Mit første skyderedskab var et pusterør. Det går helt tilbage til mine drengeår i »Villerslevgaard«. Min fars violin hang på et søm ved siden af sovekammerdøren. Sovekammeret var vor opholdsstue om vinteraftenerne, og denne violin, der forhen havde været læreinstrument for alle gammelfars fire drenge, blev skydeskive for mit interimistiske våben. Det gav lyd, når jeg ramte, og anden markering havde jeg ikke brug for. Det gik dog ikke ganske sporløst hen over violinen, for der blev nogle - omend kun ganske små afmærkninger i hvert fald efter de hagl, der ramte hårdest.

Jesper Gudnæs får violinen med på seminariet

Da Jesper Kristensen (Gudnæs) rejste på seminarium lånte han violinen af min far, og da han mødte med den hos musiklæreren, spurgte denne: »Kan den give lyd?«

Det viste sig imidlertid senere, at den var en af de bedste violiner på hele Jelling Seminarium.

Jeg fik den tilbage efter hans læreruddannelse, men efter at jeg selv havde købt et par nye violiner fra Tyskland, solgte jeg den til en lidt ældre kammerat, der havde den i flere år.

Skriver Sørensen og jeg på orlov - over Storebælt

Køberen af violinen var Chr. Skriver Sørensen fra Gammelby. Vi lå indkaldt i sikringsstyrken samtidig, dog ved forskellige afdelinger, men rejste et par gange sammen på orlov. Jeg mindes en aften på færgen over Storebælt. Der var trængsel under dækket, og så henter Skriver et par kopper kaffe, som vi nød på trinbrædtet til en jernbanevogn. Det blæste en del og en ung pige måtte hen og ofre til mågerne. En anden ung pige, der lo ad hende, var så uheldig af få »et lille stænk« i ansigtet - og så blev der en mere til at fodre måger.

Men vi drak vores kaffe og holdt den også nede.

En anden gang, Skriver og jeg rejste sammen ned over Herningbanen efter orlov, var vi i kupe sammen med nogle jægere, der havde været på »Røwjagt«, hvad de talte vidt og bredt om. - Da de forsvandt ud af kupeen, siger Skriver: »De wa da nøj faale Røwsnak!«

I Midtjylland siger man »Røw« til en ræv.

Sydthy Bøger

udkommet september 1987 til september 1988 eller indgået i Sydthy Bibliotek i samme periode
Af E. Vestergaard

Listen omfatter bøger, der handler om Sydthy, eller er skrevet af forfattere fra Sydthy, medens Sydthy-forfatteres bidrag til samleværker eller tidsskriftartikler ikke er medtaget.

Anearkivet
Slægtsbog for efterkommere efter Peder Nielsen (Obel), husmand i Søndbjerg på Thyholm, født 1822. 1984.

Bach Rasmussen, Johannes:
Ture i Thy og på Mors: Spadsere-, cykel- og bilture fra Dansk Folkeferies feriecenter i Vigsø. 1987.

Bedsted skole. Elevforeningen. Årsskrift 88/88.

Danske gårde i tekst og billeder. Viborg amt. Bind 1:1 Morsø og Sydthy kommuner. 1988.

Egnshistorisk Forening for Sydthy:
Sydthy Årbog 1987. 1987.

Historisk Samfund for Thisted amt:
Historisk årbog for Thy, Mors og Vester Han Herred 1987. 1987.

Hove, Peder:
En dag i marts. Shellhusbombardementet. 1988.

Højberg, Leo:
Den nye dag. - Tanker fra en hospitalsseng. 1986.

Højberg, Leo:
Om at have sig selv med. Overvejelser. 1987.

Højberg, Leo:
Om at sige ja til sig selv. 1987.

Larsen, Uffe:
Sydthy for 200 år siden.

Lidegaard, Mads:
Ravvejen. Fra Vestjylland til Frisland. 1988.

Mardal, Elly:
Dover Plantage. 1888 september 1988. 1988.

Mathiesen, Hanne:
De gamle herregårde. - En bog om 1700-tals matadorer i Thy. 1988.

Mogensen, Kaj:
Brødet. (Kristendomskundskab 4.-7. klasse. Illustreret af Susanne Tvermoes).
Elevens bog. 1987.
Lærerens bog. 1987.

Nordvestjysk Folkecenter for Vedvarende Energi:
Af centrets mange udgivelser nævnes her et mindre udvalg:
Biogas Plant. Construction manual for the easy biogas plant no. 3. af Jan Nissen-Pedersen. 1987.
The dike pond system. Papers assembled from the visit of G.L. Chan, Institute og Geography Guangdong, China, February 1987. 1987.
Flick, Thomas: Zusammenstellung der Grundlagen regenerativer Energieformen Solarenergie und Windkraft. 1987.
Kombioanlæg. Kombineret komposterings- og biogasanlæg. 1987.
Manual og dokumentation for EDB-programmet D I M L A S T. 1987.
Permaculture og vedvarende systemer: seminar indlæg 17.-18. januar 1987. 1987.
Renewable energy and local production: a vehicle for development. 1987.
Smedemester-anlægget. En serie biogasanlæg til det danske landbrug. 1987.
Wenzel Christensen, Henrik: Notat om afsvovling af biogas. 1987.
Skyum Idrætsefterskole 1987. 1987.
Svankjær Ungdomsskole 1977-1987. 1987.

Svankjær Ungdomsskole:
Glimt. Maj 1988. 1988.

Sydthy kommune:
Budget 1988. 1987.
Folkeskolestruktur. December 1987. 1987.
Lokalplan nr. 55 A (Bedsted).
Lokalplan nr. 62 (Hurup).
Lokalplan nr. 64 (Hurup).
Lokalplan nr. 65 (Kærgården).
Lokalplan nr. 66 (Bedsted).
Regnskab for regnskabsåret 1987. 1988.

Vester Jacobsen, Erling:
Thagaard i 12 generationer. 1986.
Villerslev skole. 25 års jubilæum. 30. oktober 1987. 1987.

Aarestrup, Inge Hertz:
Livet er levende: salmer og digte. 1987.

Sydthy Egnshistorisk Arkiv

Alle kirkebøger for de 18 sogne, findes nu i xeroxkopier i læsesalen på Arkivet i Vestervig fra begyndelsen til 1891.

I årets løb har Arkivet modtaget en afskrift af smed og landmand Jens Kirks dagbøger fra Heltborg 1866-1904.

Der er modtaget en del foreningsprotokoller, samt mange billeder og mindre, men værdifulde skrivelser af forskellig art.

Arkivet deltog med en udstilling af billeder - »Det arbejdende landbrug gennem tiden« - ved dyrskuet i Hurup den 11. juni. Udstillingen vistes også i Vestervig på Arkivet i forbindelse med Sydthy kunstneres sommerudstilling fra 4. juli til 7. august. Denne udstilling besøges gennemsnitlig af 2000 til 2500 gæster.

Fra privat side har Arkivet modtaget folketællinger eller en såkaldt familieopstilling i Agger sogn for perioden 1650-1780.

Tage Thure
Elly Mardal

Egnshistorisk Forening for Sydthy 1987/1988

Det har været et aktivt år for foreningen, hvilket især skyldes 200-året for stavnsbåndets ophævelse.

Den 15. oktober holdt fhv. landsarkivar Jens Holmgaard, Viborg, et foredrag på Missionshotellet i Hurup over emnet: »Landboreformer efter 1788«.

Årbogsudgivelsen fandt sted ved generalforsamlingen den 17. nov. i Hørdum. Efter kaffen: Lysbilledforedrag af William Mortensen om »Livet på Dønna«.

I Ydby fortalte museumsinspektør Gudrun Gormsen fra Hjerl Hede den 29. februar »Uden mad og drikke«, om bondens levevis fra omkring 1788 til 1888. Andreas Ifversen viste og serverede til kaffen brød, bagt efter opskrifter fra 1700-tallet og 1800-tallet. Det smagte dejligt.

Foreningen deltog på Dyrskuet i Hurup den 11. juni med en udstilling af redskaber m.m. fra de sidste 200 år. Desuden stod foreningen for billedudstillingen fra Sydthy Egnshistoriske Arkiv.

Skt. Hansaften gik sommeraftenturen til Boddum Bisgård, hvor Marie og Preben Riis gæstfrit åbnede deres døre for de 1200-1500 deltagere. Samme aften var foreningen medarrangør af stavnsbåndsfesten, som blev holdt på stranden ved Boddum Bisgård med udsigt til den 200-årige lade med tallet 1788 (se beskrivelsen).

Blandt de planlagte arrangementer i det kommende år er bl.a. et foredrag af forfatteren Peter Seeberg i januar måned og et foredrag i marts af museumsinspektør Hanne Mathiesen. *Bestyrelsen*

Tilføjelser til Sydthy Årbog 1987

Der er i årets løb kommet oplysninger fra læserne om flere navne på de forskellige billeder i årbogen.

Familiebillede side 87
Nr. 3: Louise Jensen.
Høstbilledet side 64
Nr. 1: Kristian Jensen, Istrup
Nr. 4: Chr. Nedergaard, Istrup
Nr. 12: Marie Jensen, Istrup, gift med Niels Peter Jensen
Nr. 13: Stinne Jensen, Istrup, gift med Kr. Jensen
Nr. 14: Svend Nielsen Christensen, bestyrer v. Maren og Marianne Rødbro Jensen, Istrup
Nr. 16: Maren Rødbro Jensen, Istrup
Nr. 27: Børge Wiberg
Nr. 28: Ruth Wiberg

Hvordan får du kontakt til Egnshistorisk Forening for Sydthy?

Drejer det sig om medlemsskab, spørgsmål eller forslag til foreningarbejdet m.m.: Kontakt da et bestyrelsesmedlem eller en kontaktperson.

Bestyrelsen:

Elly Mardal, Burhøjgårdvej 2, Boddum, 7760 Hurup, (formand). - Tlf. 07 95 90 93.

Uffe Larsen, Skolegade 13, 7755 Bedsted, (næstformand). Tlf. 07 94 52 39.

Eigil T. Andersen, Lodbjergvej 39, 7770 Vestervig - (sekretær). - Tlf. 07 94 80 25.

Hjalmar Stauersbøl, Søndergade 26, 7760 Hurup (kasserer). - Tlf. 07 95 10 55.

William Mortensen, Lodbjergvej 54, Ørum, 7755 Bedsted Tlf. 07 94 80 78.

Sogne-kontaktpersoner:

Agger : Jens Andersen, Blåbærvej 10, Agger, 7770 Vestervig, tlf. 07 94 16 29.

Bedsted : Uffe Larsen, Skolegade 13, 7755 Bedsted Thy, tlf. 07 94 52 39.

Boddum : Elly Mardal, Burhøjgårdvej 2, Boddum, 7760 Hurup, tlf. 07 95 90 93.

Gettrup : Egon Olesen, Ydbyvej 92, Gettrup, 7760 Hurup, tlf. 07 95 64 30.

Grurup : Gerda Riis, Nørgårdsvej 2, Gammelby, 7755 Bedsted, tlf. 07 95 13 61.

Hassing : Jens Søndergaard, Udsigten 12, Hassing, 7755 Bedsted, tlf. 07 94 61 99.

Helligsø : Henny Munch, Helligsøvej 44, 7760 Hurup, tlf. 07 95 63 17.

Heltborg : Anne Larsen, Landevejen 61, Heltborg, 7760 Hurup, tlf. 07 95 19 71.

Hurup : Annelise Henriksen, Thormodsvej 31, 7760 Hurup, tlf. 07 95 19 05.
Hjalmar Stauersbøl, Søndergade 26, 7760 Hurup, tlf. 07 95 10 55.

Hvidbjerg: Vera Møller, Hedegårdsvej 11, Svankjær, 7755 Bedsted, tlf. 07 94 81 63.

Hørdum : Jens Jørgen Krogh, Møllevangen 5, Hørdum, 7752 Snedsted, tlf. 07 93 63 61.

Lodbjerg : Eigil T. Andersen, Lodbjergvej 39, 7770 Vestervig, tlf. 07 94 80 25.

Skyum : Jens Tølbøll, Tingvej 2, Skyum, 7752 Snedsted, tlf. 07 93 61 57.

Vestervig : Kristine Vendelboe, Bubbelvej 4, 7760 Hurup, tlf. 07 95 13 03.
Ruth Visby, Klostergade 44, 7770 Vestervig, tlf. 07 94 12 66.

Villerslev : Folmer Tybirk, Kirkebakken 4, Villerslev, 7755 Bedsted, tlf. 07 94 60 27.

Visby : Hans Petersen, Oddesundvej 248, Visby, 7755 Bedsted, tlf. 07 95 14 03.

Ydby : Jytte Sunesen, Brendgårdsvej 67, Ydby, 7760 Hurup, tlf. 07 95 64 05.

Ørum : William Mortensen, Lodbjergvej 54, Ørum, 7755 Bedsted, tlf. 07 94 80 78.

Årbogen tilsendes alle medlemmer.
Kontingent for 1989.
60,- kr. for enlige - 80,- kr. for par.

Hassing Skole ca. 1926

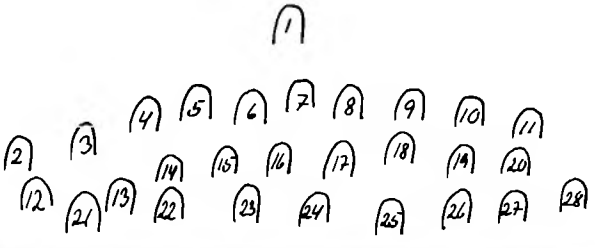

1. *Lærer (vikar)*
2. *Anna Alstrup*
3. *Jenny Nielsen*
4. *Ana Sunesen*
5. *Alice Jensen*
6. *Grete Knakkegaard*
7. *Marie Graugaard*
8. *?*
9. *Dagny Knakkegaard*
10. *Anna Nielsen*
11. *Inge Jensen*
12. *Ove Ringgaard*
13. *Alfred Knakkegaard*
14. *?*
15. *?*
16. *Frands Chr. Jensen*
17. *Peter Jensen*
18. *Henry Nielsen*
19. *Thomas Clemmensen*
20. *Anton Hansen*
21. *Sigurd Ravnsmed*
22. *Hjalmar Stauersbøl*
23. *Karlo Alstrup*
24. *Marius Nielsen*
25. *Arne Ravnsmed*
26. *Chr. Peter*
27. *Thorvald Alstrup*
28. *Ove Graugaard*

Stikordsregister til Sydthy Årbøger 1984, '85, '86 og '87

Ved Uffe Larsen, Skolegade 13, 7755 Bedsted

Manglende årbøger kan endnu købes hos boghandlerne eller hos bestyrelsens medlemmer. 1984-årbogen er dog udsolgt.

Personregister

Årbog/sidetal

Adalbart, ærkebisp, Hamborg-Bremen 86/62-
Adam af Bremen 86/64-
Alfrik, vicebiskop 86/64-
Alstrup, Per, Hvidbjerg v. Aa 84/62
Andersdatter, Johanne, Dahlgaard 84/54
Andersen, Niels, etatsråd, Ydby 87/70
Andersen, Niels Chr., Refsgård 84/54
Andresen, C.C., sandflugtskomm., kammerherre 87/62-
Begtrup, historiker 86/59
Bisp (Kristensen) Mads, Kjallerup 85/55-56
Bisp (Kristensen) Maren, Kjallerup 85/55-56
Blander (Mikkelsen), Laust, Kjallerup 85/52
Boddum Laust Chr. og børn 87/7-
Brandborg, Christian, Svankjær 84/64, 87/62
Buris, prins 87/48-49

Christensdatter, Karen Kathrine (»Trine«), Boddum 87/7-
Christensen, Ane Kirstine, Villerslevgård 86/83-
Christensen, Carl, fisker, Lyngby 85/6-
Christensen, Christen L., fisker, Lyngby 85/6-
Christensen, Jens Mathias, Villerslevgård 86/83-

Christensen, (Boddum), Laust Chr. og børn 87/7-
Christensen, Mads, lærer, Visby 86/26
Christensen, Niels, fisker, Lyngby 85/6-
Christensen, Peter, fisker, Lyngby 85/6-
Clausen, Frands, Boddum 85/20
Clausen, Peder, Boddum 85/20

Dahlgaard, Johanne Andersdatter, Refs 84/54
Djørup, provst, historiker 86/51-52

Eriksen, lærer, Istrup 84/65
Eskesen, Arne, Hvidbjerg v. Aa/Fanø 84/58-, 85/51-
Eskesen, Hans Peter, plantør, Hvidbjerg v. Aa 84/58-, 85/51-
Eyber, Chr., »Gl. Ørum« 86/11
Eyber, Vilhelm, »Gl. Ørum« 84/77, 85/43-

»Farbror Ajs« (Anders Chr. Pedersen), Heltborg 84/22-
Fladskjær, Kren (Chr.), Hvidbjerg v. Aa 84/62
Friis, Chr. Christensen, præst, Boddum 85/20-
Friis, Jens Marius, mejeribest., Morup Mølle 86/13-
Friis, Niels Chr. Jensen, mejeribest., Morup Mølle 86/13-
Fuglsang (»æ fowl«), købm., Agger/Gl. Bedsted/»Søvang« 84/12, 87/36

Gammelgaard, Karen, Villerslev 86/84-85
Gammelgaard, Laust, Villerslev 86/84-85
Gravesen, Hans, Svankjær 84/61
Grundtvig, N.F.S., karl, Hvidbjerg v. Aa plantage 84/61
Grøntoft, Peder Knudsen m. slægt, Bedsted/Kristianssand 87/43-

Hansdatter, Else, »Grøntoft«, Bedsted sogn 87/32-
Hansen, lærer, Ørum 84/68
Harald Blåtand 86/68-69
Henriksen, Aksel, Ørum 84/36-
Henriksen, Henrik, Ørum 84/36-
Henriksen, J., lærer, Grurup 86/38-
Henriksen, Laust, Ørum 84/36-, 74
Holm, lærer, Istrup 85/61
Hus, Peter, Istrup 84/71
Hørlyck, præst, Bedsted 84/73

Jensdatter, Maren, Hassing 86/41-
Jensen (»Gamle Jensen«), Helligsø 86/31-
Jensen, Frits, lærer, Grurup, 86/40
Jensen, Jens Mathias Katrinus' slægt 86/82-
Jensen, Lars, Ydby 87/30
Jensen, Marius M., fisker, Lyngby 85/36
Jensen, Niels, fisker, Lyngby 85/6-
Jessen, Chr., Morup Mølle 86/11
Josephsen, Chr., fisker, Lyngby 85/6-
Josephsen, Johanne, Lyngby 85/60
Josephsen, Karl, Lyngby 85/60
Jørgensen, hr. og fru pastor, Visby

Kirk, Kirstine, Heltborg 85/37-38
Kirk, Jens Nielsen, Heltborg 85/34-
Kirkegaard, lærer, venstrepolitiker, Agger, 84/70
Kirkegaard, Anders Chr., Tygstrup 85/9
Kirkegaard, Ane Marie, slægt 85/9-
Kjær, Anne Marie, Hunskjær/Krik 84/46-
Kjær, Poul Chr., Hunskjær o.s.v. 84/46-
Kjærgaard, Niels, Spails 84/70-
Klausen, K., højskoleforstander, Villerup 84/12
Klitgaard-slægten, Hurup 87/69
Knud den Hellige 86/65-66
Knud den Store 86/71
Knudsen, Jens, sognefoged, »Habæk« 86/11
Krarup, Ove Chr., præst, Hvidbjerg v. Aa 84/68, 84/43-
Kristensen, Poul Kr., Gundtoft 86/31

Larsen, Kr. (Kræn), Svankjær 85/59
Lauring, Palle, forfatter 85/27
Lauritsen, købmand, Krik 85/58-59
Laursen, Jens, Helligsø 87/9-
Laursen, Jens, Vesterby 85/16
Laustsen, Niels, slægt 84/6-
Leegaard, Niels, »Fuglsang« v. Morup Mølle 86/11
Leth, præst, Heltborg 84/23
Lindhardt, P.G., professor 86/19
Lykke, Anders, mejeribestyrer, Morup Mølle 86/11, 14
Lykke, Chr., Svankjær 85/33
Lykke, Christoffer, Hedegårdene 86/11
Lützhøft, Tandrup 87/34
Lützhøft, fru Tandrup 84/63

Madsen, bager, Bedsted 84/73
Magnus, kong 86/71
Margrete Fredkulla 87/45-
Marrebæk, dyrlæge, Bedsted 84/62
Mikkelsen, Mads, Ullerup 84/22-
Mikkelsen, Niels, forslægt, Helligsø 85/10
Moe, Carl, præst, Harboøre 86/31
Moldrup, Jens de, Vestervig Kloster 84/31
Moldrup, Peder de, Vestervig Kloster 85/39
Mollerup, assessor 87/20

Niels, kong 87/48-
Nielsdatter, Dorthe 84/54
Nielsen, lærer, Svankjær 84/68
Nielsen, Ingvard, lærer, Grurup 86/39-40
Nielsen, Jesper, indremissionær 86/32-
Nielsen Rud, Laust, fisker, Lyngby 85/6-
Nørgaard, Olaf, slægt 87/15-
Nyby, Johannes, Koldby 84/40
Nørby, Aksel, lærer, Istrup 84/64-, 85/53

Olav den Hellige 86/62

Pedersen, Anders Chr. (»Farbror Ajs«), »Høgholm«, Heltborg 84/22-, 84/42
Pedersen, Jens Kristian, missionær, Hunskjær 86/21-
Pedersen, Kathrine, Madsted 85/61
Pedersen Kristian, Agger 84/57
Pedersen, Niels Peter, Madsted 84/62
Poulsen, Johannes, Visby 86/28-29
Poulsen, Martinus, Gudnæs/London 87/75

Riis-Lowson, præst, Vestervig 86/32
Rødbro, Istrup 84/62
Røn-Nielsen, lærer, Villerslev 87/75, 81, 87

Schack, Bolette, »Gl. Ørum« 85/43-
Schytte, plantørassistent, Hvidbjerg v. Aa 84/64, 71 og 85/59, 61
Skovsted, Bedsted 85/52
Skriver, Kr., Ullerup 84/24
Smed, Niels, Helligsø 86/30-
Smed, Poul, Kjallerup 85/53
Staursbøl-slægten 84/6
Staursbøl, Niels, Heltborg 87/13-
Stubkjær, Anders, indremissionær 86/33
Svend Estridsen 86/66-
Svend Tveskæg 87/55-56
Søe, Jens, gdr. og forfatter, Boddum 85/22-
Søndergaard, Kirsten, Madsted 85/61
Søndergaard, Ole (»Smo Wolle«), Kjallerup 85/53-54
Søndergaard, Søren, Madsted 85/61
Sørensen, Niels, fisker, Lyngby 85/6-

Tandrup, Kirsten, Svankjær 84/74
Tang Kristensen, Evald, folkemindesamler 87/7, 36
Thiesen, Chr., Gudnæs 87/88
Thiesen, Jesper, Gudnær 87/83
Thøger, Sct. 86/60- og 87/45-
Thøgersen, Ivar Lyhne, lærer, Grurup 86/39
Toft, læge, Vestervig 84/76
Tvergaard, Chr., »Gudnæsgård«, 87/83, 88, 90
Tølbøl, Peder Sørensen 84/53

Vestergaard Jensen, Harald, lærer, Grurup 86/40
Weyhe (Veje), Niels, »Lomborg«, Madsted 85/54
Winding-slægten, bl.a. »Gårdhus Mølle« 84/31-
Worm, Johannes, købmand, Gl. Bedsted 84/74

Aagaard, Knud, præst, historiker 84/33 og 86/59

Stedregister

Årbog/sidetal

Abildgård - 86/88-89 (J.M.K. Jensens erindr.)
87/27 (ting)
87/74-75 (maleri af gården)
87/87 (foto af gården)
Agger - 84/30 (Gårdhus mølle)
84/55 (jordebog)
84/57 (fiskeri m.m.)
85/39 (strandauktion)
87/21 (fra 1600-tallet)

87/27 (fiskeri i 1600-tallet)
Aggertange - 87/62- (kamm.herre Andr., kort m.m.)
Alstrup - 87/66 (forsvundet by i Hvidbj. v. Aa sogn)

Bedsted - 84/16 (postbud død af druk)
84/60 (tærskeværk)
84/63 (dilettant)
84/73 (bager Madsen og pastor Hørlyck)
85/14 (gymnastik)
85/27- (altertavle)
86/51- (om gården Grøntoft)
86/58 (matrikelkort)
86/59 (præstegårdens avl og afgift)
87/32- (om gården Grøntoft)
Bedsted, Gl. - 84/74 (købmandsforretning)
87/37 (Bedsted Butik)
Boddum - 84/15- (gl. marknavne)
85/18- (da præsten fik tærsk)
85/20 (skole i præstegården)
85/22- (revyvise af Jens Søe)
85/49- (gavebrev til præstekaldet)
87/6- (Skjelager og dens folk)
Byeshove, Hurup sogn - 84/54 (bryllupssang)
84/55 (jordebog)

Esagerhøj - 87/70-71 (gravhøj i Villlerslev sogn)
Eskjærgård/Vill.gd. - 86/81- (J.M.K. Jensens erindringer)
87/70- (J.M.K. Jensens erindringer)

Flade sø - 84/34 (tørlægning)
84/36- (tørlægning af Flade-Ørum søer)
85/49 (fiskeri i 1690)
Flarup - 84/55 (jordebog)

Galgebakke, Hassing - 86/41 (en henrettelse)
Gammelby - 86/38 (skolen ca. 1950)
Ginnerup - 84/41- (arkæologi, især jernalder)
Gjettrup - 84/6- (Kirkegård m. tegning og grundplan)
84/16 (jordemoder, mormoner)
85/12 (Grim Nørgård)
86/30- (pastor Løgstrups erindringer)
87/16 (bibliotek)
Grurup - 86/35- (skolens historie)
Grøntoft, Bedsted sogn - 86/51- (fæstegården)
87/32- (selvejergården)
Gundtoft - 86/30 (Gundtoftgård)
Gårdhus Mølle - 84/30- (industri)

Handrup - 85/49 (fiskeri i 1690)
Hassing - 84/13-14 (kirken)
84/27-28 (skolen)
86/41- (en henrettelse)
87/21 (ting og herred)
Helligsø - 84/28-29 (skolebillede, ca. 1884, fejlagtigt angivet som Holmgård)
84/55 (jordebog)
86/30- (pastor Løgstrups dagbog)
87/15- (Øster Helligsøgård)
87/15- (Olaf Nørgaards erindringer)
Heltborg - 84/22- (originaler og godtfolk)
85/34- (Kirks dagbøger)
86/6- (jernalder-udgravninger)
86/46-47 (nabostrid m.m.)
87/13- (møllen)
Hurup - 84/26 (auktionsprotokol)
84/44 (runesten)
84/54 (bryllupssang fra Byeshove)
84/55 (jordebog)
84/69-70 (folketingsvalg)
86/44- (kloakforhold)
86/49 (kirke-foto)
87/20 (skolebillede 1917)
87/61 (gymnastik-opvisn. 1921)
87/69 (Klitgaards guldbryllup)
Hvidbjerg v. Aa - 84/20-21 (fodbold)
84/58- (plantagen m.m.)
85/6 (mindetavle i kirken)
85/43- (pst. Krarups tekst t.stift. i Ørum)
85/51- (plantagen m.m.)
87/62- (plantagen, C.C. Andresen)
87/66 (Hvidbjerg mølle m.m.)

Istrup - 84/64-65 (skolen og lærer Aksel Nørby)
85/53, 61 (skolen, lær. Nørby og Holm)

Kjallerup - 85/55 (møllen)
Kobberø - 84/7 (Havreland)
85/10- (Øster og Vester Kobberøgård)
Koldby - 84/27 (skoledistrikt)

Limfjorden - 87/71, 83, 88 (J.M.K. Jensens erindringer)

Lodbjerg - 84/14 (fyret)
84/55 (jordebog)
84/78 (oplysn. fra sommerturen)
Lomborg (gård) - 85/54 (om fam. Veje og Rysgaard)
Lyngby - 85/6- (strandingsulykke 1885)
85/57 (strandfoged Chr. Madsen m.m.)
Lyngholm - 87/58- (kort og oplysn. fra sommerturen)

Madsted - 85/54 (Lomborg)
Morup Mølle - 84/72 (handlende)
86/11- (mejeriet)

Ny Cathrinelund - 85/9- (gård i Tygstrup)
Næsbjerg, Gudnæs - 87/83-84 (et næs ved Limfjorden)
Nørhedegård - 84/14 (Hassing kirke- og regnskabsbog)

Ove sø - 84/62 (på skøjter)
87/66 (vandstand)
87/91 (badning, ålestagning, skøjtning)

Refs herred - 87/21 (tingsvinder om Agger sogn m.m.)
Rotbøl, Hvidbj. v. Aa - 85/39 (strand)
87/67 (ødegårde og -byer)
Ryslinge højskole - 87/86 (J.M.K. Jensens erindringer)

Skibstedgård - 86/90- (kort og oplysn. fra sommerturen)
Skjelager, Boddum - 87/6- (bl.a. Evald Tang Kristensens optegn.)
Skovsted, Hvidbj. v. Aa - 84/78 (oplysninger fra sommerturen)
87/67 (forsvundet landsby)
Skyum - 85/27- (altertavle)
85/31-32 (præstegården)
Svankjær - 84/20-21 (fodboldhold fra 1909)
84/63- (rejsefilm, husflid m.m.)
85/33 (automobiler)
85/63- (viser)

Tandrup, Bedsted sogn - 85/67- (kort og oplysninger fra sommerturen)
87/33-34 (salg af fæstegården Grøntoft)
Trankjær - 84/55 (jordebog)

Tolbøl 84/78 (oplysn. fra sommerturen)
Tøttrupgård - 85/40- (Knud Korsgaards erindringer)
Tåbel - 84/34 (Gårdhus Mølle)
84/55 (jordebog)
84/78 (kanalen)
87/21- (herredsgrænse)
87/27- (Tåbel å)
87/62- (kamm.herre Andresens optegn.)

Ullerup - 84/22- (originaler og godtfolk)

Vester Staursbøl - 84/6 (Laust Staursbøls erindringer)
Vesterby, Vestervig sogn - 85/16 (brændevinsredskaber)
Vestervig - 84/10 (marked)
84/25-26 (amts-auktionsprotokol)
84/30- (Gårdhus Mølle)
84/55 (jordebog)
84/76-77 (oplysn. fra sommerturen)
85/16 (stormskade på klosteret)
86/60- (Sct. Thøger-artikel)
87/21- (strid om herredsgrænse)
87/45- (Sct. Thøger-artikel)
Vilhelmsminde - 84/77 (oplysn. fra sommerturen)
Villerslev - 84/26- (skolen 1984 m.m.)
86/81- (erindr. fra Eskj.gd./Vill.gd.)
87/70- (erindr. fra Eskj.gd./Vill.gd.)
87/81 (skolebillede fra 1906)
Villerup - 84/12 (højskolen)
Visby - 84/26- (skolen 1988 m.m.)
85/34 (købmandshandel)
86/16 (byremse)
86/26-27 (skolebillede fra 1906-07)
86/28-29 (mindetavle)

Ørum - 84/31 (Moldrups køb af Ørum slot)
84/36- (tørlægning af sø, kvæghyrde)
84/77 (oplysn. fra sommerturen)
85/32-33 (kirken)
85/43- (stiftelse for gl. tjenestefolk)
85/49 (fiskeri i 1690)
87/24 (kort over Ørum amt)
Øster Søndergd., H.sø - 87/10 (foto af gården ca. 1900)

Ålum - 84/56 (fiskeri med havbåde)

Sagsregister

Årbog/sidetal

Aftenskole 84/69
aggerboer 85/58-59
alfabet, gotisk 84/45
alsædejord 84/15
altertavler 85/27-
Andelsbanken 86/14
arbejdstider 85/40-41
arkivoplysninger: bag i årbøgerne
arkæologi 84/41-, 86/6-
auktioner 84/13-14, 25-26, 37

bagere 84/72-73
besættelsen 85/33, 86/14-15, 86/25
biblioteker 87/16, 43-
birketing 87/21-
bispearkiv 85/21-
brandtaksaktioner 85/20
brevarier 87/46-47
bronzealder 84/42-43
bryllupssang 84/54
brænde 87/76
brød 84/72
brødjord 84/15
byhøj 86/6
byremse 86/16
bøger om/fra Sydthy: bag i årbøger, fra 1985

cykler 84/62

dagbøger 85/34-, 86/30-
dilettant 84/63
dyrkningsformer 84/15-
dyrskue 84/63, 87/95

Egnshistorisk Forening: bag i årbøgerne
elektricitet 86/14, 87/16-17

fald(agre) 84/15, 17
farveri 84/33-
film 84/63
fiskeri 84/56-57, 85/6-, 49, 57, 87/27-, 91
fodbold 84/20-21
fugle 87/68, 72
fyr 84/14
fæstegårde 86/51-
får og fåreavl 86/51-, 87/48, 79

gotisk alfabet 84/45
guldbryllup 87/69
gymnastik 85/14, 87/61
Grøntofts lejebibliotek 87/44-45

Halleys komet 86/68
havboer 85/57-58
heltfiskeri 87/27-
henrettelse 86/41-
herredsgrænser 87/21-
hesteavl 85/41-42, 87/39
husflid 84/64
husleje 85/15
højre (konservative) 84/69-70
højskole 84/12, 87/86
høst 87/84-85
høstudbytte 86/59

indmark 84/15
Indre Mission 84/69, 85/13, 86/17-, 30, 87/16, 18
indsamling 85/8
industri 84/30-

jernalder 84/43, 86/6-
jordebøger 84/55
»Jylland«, fregatten 87/9-
jættestuen Lundehøj 84/42, 44

kapitelsegl 86/78
kartning 87/79
kassein 86/15
kirker 85/27-, 86/49, 60, 70-71
klitplantning 84/58-, 85/51-, 87/62-
kloakker 86/44-
klædeproduktion 84/30-
kolera 86/48
korn 86/59
kort (landkort) 84/18-19, 86/58, 87/6, 24-25, 33, 66
kortspil 87/80
krigen 1864 84/46-
kvægstyrke 87/39
købekraft 85/15
køer 87/37-38

landbrug 84/15-, 85/40-, 86/51-, 87/17, 36-
landbrugsredskaber 87/95
legender 86/60-61
lysestøbning 87/82
læsekreds 84/44
løn 84/65, 85/15, 41, 86/13, 37, 39-40, 44, 57, 87/40-41

mad 87/85-86, 88
markbøger 87/6, 17
marked 84/10-
marknavne 84/15-
matrikler 84/16-, 85/20, 86/58 og 87/6
medaljemænd 84/52
mejerier 86/11-, 45
miljøbeskyttelse 86/44-
mindeskrifter og -tavler 84/53-54 - 85/6, 30, 66, 86/28-29
mælkekørsel 84/75-76
møller 84/30-, 73, 85 (forside), 87/13-, 66, 71-, 87

ost 84/12

plantager 84/58-, 85/51- og 87/62-
planter (vilde) 87/67-68
presseetik 84/16
postbefordring 84/76
priser 85/15, 34-, 86/52- og 87/36-
provstesyn 85/31-32

raketstation 85/7
ravfund 84/42
redningsbåd 85/7-8
redningsvæsen 85/7-8
regnskaber 86/52-, 87/35-
retssager 85/12
runesten 84/44

sandflugt 84/78 og 87/62-
sang 84/62 og 86/40
sange og viser 84/54, 85/22-, 63-
skibstømmer 87/70
skoler 84/26-, 65-66, 86/26-27, 32, 35-, 87/20, 73-74
skudehandel 84/32
slægtstavler 84/6, 35, 86/76, 82
smede 85/34-, 87/77-78
sognefoged 85/34-
spinding 87/79
spisning 87/85-86
stavnsbånd 84/20
stenalder 84/41-42
stiftelse 84/43-
stormflod 85/16-, 87/62
stormskade 85/16-, 87/62
strandauktioner 85/38-39, 87/70
stude 84/39-40, 87/37, 39
sundhedsvedtægter 86/44-
Sydthy-bøger: bag i årbøger fra 1985-
Sydthy Egnshistoriske Arkiv: bag i årbøgerne
syerske 87/77, 80
svineavl 87/38-39

teglbrænding 84/34
tekstil 84/30-
Thorstenen 84/44
Thybanen 86/31
thybo-ost 84/12
timeløn (se også løn) 84/61
ting og tingsvinder 87/21
toft 84/15
trafik 85/33, 52
turisme 84/12
tærskning 84/60
tørvegravning 87/92

udflugter 84/63
udmark 84/15
udskiftning 84/16-
udvandring 84/16 og 85/14

valg 84/69
valkemøller 84/33
vandmøller 84/30-
venstre 84/58, 69-70
Vildmosen 85/41
viser og sange 84/54, 85/22-, 63-
vækkelser 84/69, 86/17-
våben 86/25

wc 86/47

ølbrygning 87/82

årstalsliste (900-1000-tallet) 86/75

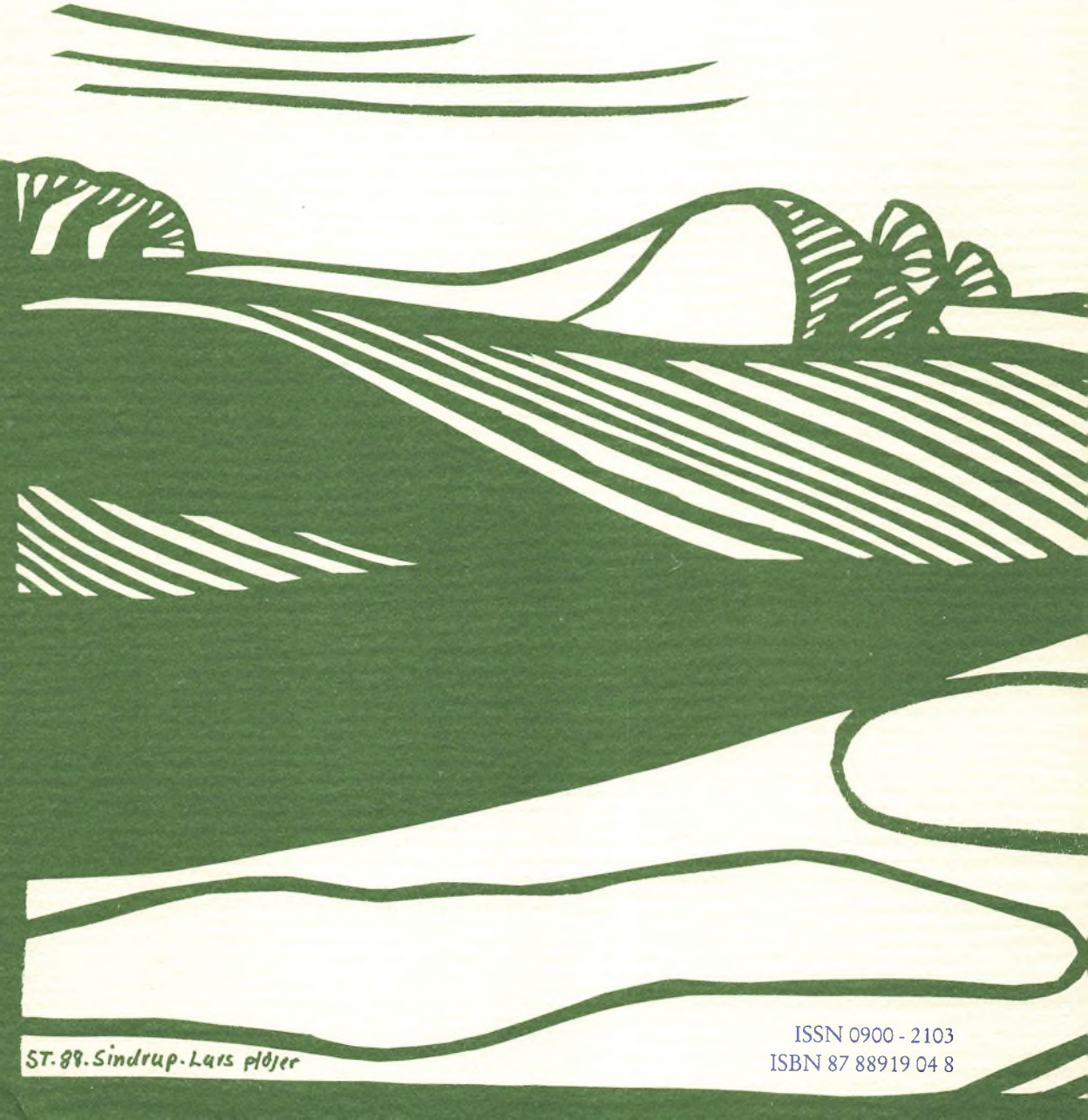

ISSN 0900 - 2103
ISBN 87 88919 04 8